cijena 10d

broj 15

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

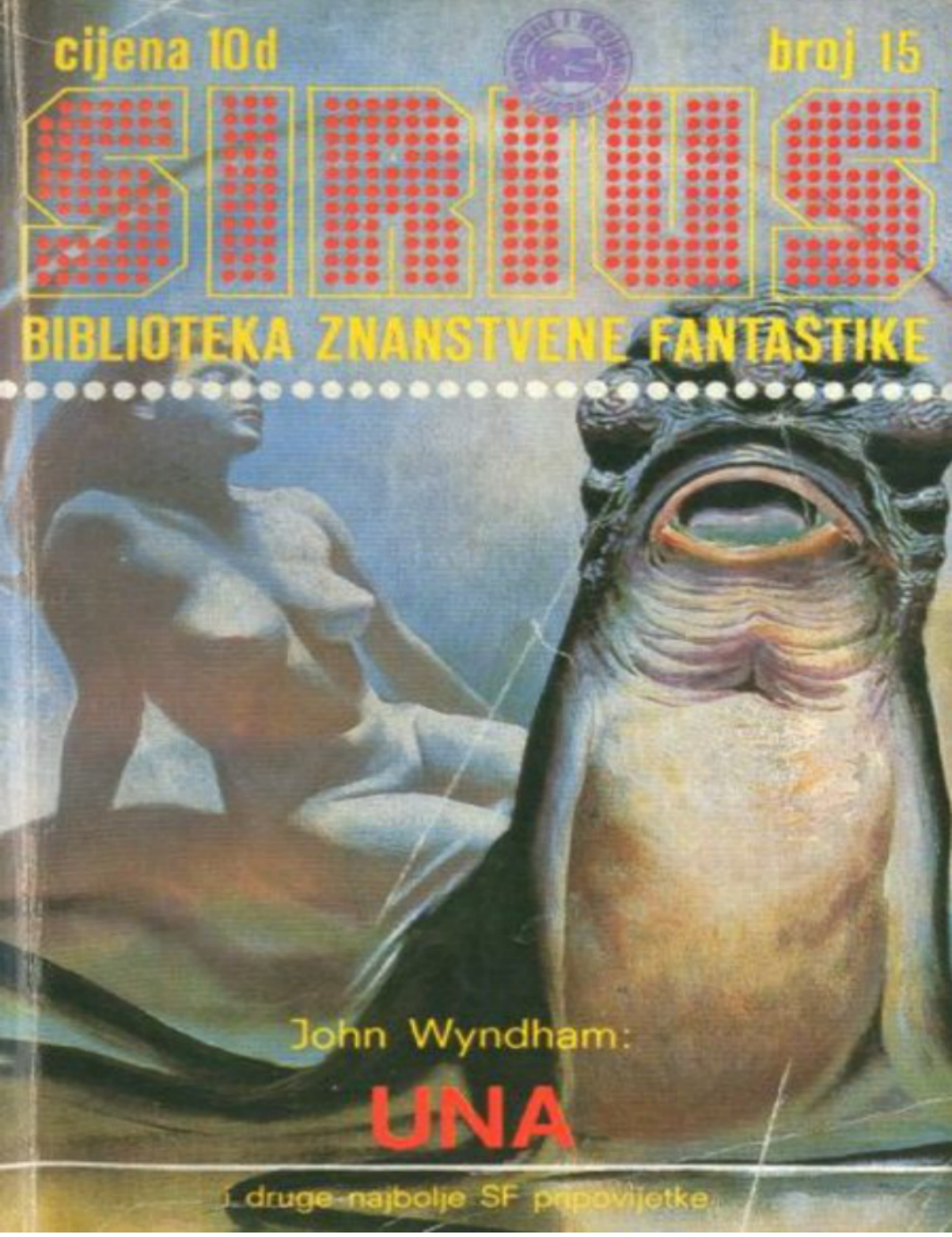

John Wyndham:

UNA

i druge-najbolje SF pripovijetke

Sirius 015

Sadržaj

John Wyndham

UNA

Isaac Asimov

RUŽNI DJEČAK

Dmitrij Bilenkin

DEMONSKA NOĆ

Branko Belan

UČENIK U PREDSOBLJU

Brian W. Aldiss

NEMOĆNI MALI RATNIK

Eric Frank Russell

TRGOVINA MUTANTIMA

Fredric Brown

ČUVAJTE SE

Winston P. Sanders

VESELI BULL

UNA

John Wyndham

Una

Prevela Biljana Kašić

O Dixonovu poslu prvi put sam saznao kad je pristigla delegacija iz sela Membery da bi nas pitala bismo li istraživali navodno vrlo zanimljive događaje — tamo. Ali, prije no što počnem, možda je bolje objasniti riječ: »nas«.

Dobio sam službu kao inspektor za SSMA — u punom značenju: Društvo za suzbijanje zlostavljanja životinja — u predjelu u koji se ubraja i Membery. Na osnovi toga nemojte zaključiti da sam ja lud za životinjama. Naprosto mi je bio potreban posao. A moj prijatelj, koji je imao nekakvog utjecaja u tom Društvu, našao mi ga je. Ja mislim da taj posao obavljam savjesno. I za životinje i za ljude važi isto: volim neke od njih. U tome se veoma razlikujem od svog suradnika-inspektora Alfreda Westona: on ih voli sve u načelu i bez iznimke.

Možda je, sudeći po nadnicama koje je davalo, SSMA sumnjalo u svoje ljude — iako je bilo mjesta stajalištu da je u svakoj društveno priznatoj aktivnosti potrebno i poželjno imati dva čovjeka; ali, bez obzira na razlog, postojala je praksa da se za svaki kraj postave dva inspektora; posljedica toga je moja dnevna i bliska veza s Alfredom.

Netko bi možda Alfreda opisao kao zaljubljenika u životinje par excellence. Jer, između njega i svih životinja postojala je privlačnost — barem s Alfredove strane. On nije bio kriv ako to životinje nisu sasvim shvatile: trudio se dovoljno. Sama pomisao na četiri stopala ili na perje čini se da mu je mnogo značila. On ih je volio i svaku posebno i sve zajedno, i bio je sklon beskrajnom pričanju o njima i njima samima kao da je riječ o njemu vrlo bliskim, dragim prijateljima.

Sam Alfred bio je simpatičan čovjek, iako ne visok, a kroz očale s debelim okvirima motrio je cijeli svijet rijetkom ozbiljnošću. Razlika među nama sastojala se u tome što je on, dok sam ja obavljao posao, slijedio srčano i sa snažnom imaginacijom svoj unutrašnji poriv.

Zato se pored njega čovjek i nije mogao opustiti. Naš poslovni kutak, zbog stalne napetosti izazvane njegovom snažnom uobraziljom, postao je nepodnošljiv. Polovični iskazi o proganjanju konja, fraze o zlotvorima i grubosti u ljudskom obličju »zaposjedale« su njegovu pamet takvom uvjerljivošću da bi se gorko razočarao kad bismo otkrili, što se redovito i događalo: prvo, da je stvar bila na neki način preuveličana, i drugo, da je počinitelj ili mnogo pio, ili, ukratko, izgubio živce.

Slično se dogodilo i tog jutra kad smo bili u uredu, a delegacija iz Membryja pristigla. Bilo ih je mnogo više no što se obično događa, i kad su se ugurali unutra, zamijetio sam kako je Alfred izbečio oči da promotri nešto uistinu dobro — ili strašno — ovisno o načinu na koji to promatrate. Predosjećao sam da će biti nešto »zbrda-zdola«, tako nešto.

Naša su predviđanja bila ispravna. Iskaz je bio do kraja konfuzan, ali kad smo ga mi iznijeli, izgledao je otprilike ovako:

U praskozorje prošlog dana neki Tim Darrell, čiji se redovni zadatak sastojao u otpremanju mlijeka na stanicu, susreo je čudnu pojavu na seoskom putu. Prizor ga je toliko zapanjio da je pritišćući kočnice ispustio urlik koji je odjeknuo cijelim mjestom. Muškarci su zinuli od čuda, a žene većinom vrisnule ugledavši par stvorova što su stajali na sredini puta. Na osnovi najboljeg opisa koji su nam naši posjetioci mogli pružiti kao orijentir, činilo se da oni umnogome moraju nalikovati na kornjače — iako je riječ o neobičnoj vrsti kornjače koja se u kretanju podupire svojim stražnjim nogama.

Te spodobe bile su nešto više od pet stopa. Njihova tijela bila su pokrivena oklopima nalik na kornjačin, i na stražnjem i na prednjem dijelu. Glave su im bile velike približno kao ljudske glave, s rožnatim naličjem i bez kose. Njihove ogromne, izražajne crne oči, bile su smještene između spornoga — kljuna ili nosa. Ali, ovaj opis biva očigledno nedovoljan ako ne uključi najneugodniju značajku — onu kojoj su sve ostale bile usklađene unatoč izvjesnim odstupanjima. Na ispupčenjima sa strane, gdje su se stražnji i prednji oklopi spajali, stršio je par ljudskih ruku i nogu!

Kad sam ovo čuo, rekao sam ono što bi, uostalom, i svatko drugi rekao: da je posrijedi neslana šala dvojice vragolana obučenih tako da bi preplašili ljude.

Delegaciji se to nije svidjelo. Jer, postojala je i jedna prilično uvjerljiva stvar. Naime, nitko ne bi išao na takvu šalu, jer bi se suočio s pucnjavom pušaka —a to je starac Halliday ovom prilikom dao

paničarima. Dvanaest kalibarskih pušaka i po šest metaka za upotrebu nije ih zabrinulo; meci su jurili na sve strane.

Ali, kad su ljudi izašli iz kuća kako bi bolje nišanili, veoma se uznemiriše. Na početku su se neumjesno derali jedan na drugog zatim pojačali galamu spuštajući se cestom u gegajućem trku. A pola sela, osjetivši se sada ohrabreno, počelo ih je slijediti. Stvorenja očigledno nisu imala pojma kamo oni kreću i skrenuše preko Baker Marsha. I tamo su uskoro pronašli jedno od ugodnih mjesta i napokon potpuno nestala u skloništu još malo se gegajući i koprcajući.

Selo je, nakon razglabanja, odlučilo da se obrati nama a ne policiji. To je besumnje bilo razumno, ali ja im odgovorih:

— Zaista ne znam što očekujete od nas ako su stvorenja iščezla bez traga.

— Osim toga — umiješa se Alfred, nikad strog u svom nastupu — iz svega mi se čini da bismo morali izvijestiti kako su seljani Memberyja naprosto gonili ta nesretna stvorenja... ili što li su već... k njihovoj smrti, ne pokušavajući ih zaštititi.

To ih malo snuždi, ali i podsjeti da svoje pripovijedanje nisu završili. Naime, oni su slijedili tragove tih stvorenja koliko su mogli i zdrav razum im je govorio da su ona mogla potjecati samo iz Membery Grangea.

— Tko tamo živi? — upitao sam.

Rekli su mi: doktor Dixon. Tamo je on živio posljednje tri do četiri godine.

A taj podatak nas je vodio do »pomoći« Billa Parsona. U početku kao da je oklijevao.

— Je li to nešto povjerljivo? — upitao je.

Svi su nadaleko znali da su Billova najveća strast ludi kunići. Hrabrio sam ga:

— I ovaj put je o tome riječ, priznajem — promucao je — Prije tri mjeseca bilo bi...

Ako se izuzmu pojedinosti, Billijeva bi priča izgledala otprilike ovako: kad se jedne noći zatekao u predjelu Grangea, poželio je da istraži novo krilo kuće koje je trebalo biti gotovo prije Dixonova dolaska. O tome je, razumljivo, bilo nagađanja u selu, a Bili je, videći tamo tračak svjetla među zavjesama, ugrabio priliku da sazna što je.

— Kažem ja vama da ima tamo nekih sumnjivih stvari — reče. — Prva stvar koju sam ugledao, nasuprot krajnjem zidu, bio je red kaveza s veoma tankim šipkama, ali smetalo mi je svjetlo pa nisam mogao vidjeti što je unutra. Zašto bi netko želio imati kaveze u kući? I kad sam se napregnuo da bolje vidim, tamo u sredini sobe imao sam što vidjeti — strašan prizor, velim. — Zastao je na tren u paničnom strahu.

— Što si vidio? — zapitao sam mirno.

— Bilo je — veoma je teško objasniti što sam to vidio. Ležao je na stolu. Podsjećao je najviše na bijeli jastuk... ali se malo micao. Jedva i polako, mreškajući se pri tom... ako to možeš shvatiti.

Priznajem, nisam mnogo razumio. Upitao sam:

— Je li to sve?

— Nije — reče Bill, u sve većem čudnom zanosu. — Najvećim dijelom taj stvor nema stvarnog oblika, izuzev jednog para ljudskih ruku što su izlazile sa strana iz...

Uspio sam se riješiti delegacije obećavši im da ćemo razmotriti stvar. I kad sam za posljednjim zalupio vrata, opazio sam da nešto nije u redu s Alfredom. Njegove su oči čudno sjajile iza očala i sav je drhtao.

Predložih mu da sjedne.

— Ti to ne moraš prihvatiti kad si tako užasno potresen.

Mogao sam znati da mudra rasprava tek počinje: vjerojatno nešto protiv svega ovoga što smo upravo čuli. Ali, prvi put on je želio najprije čuti moje mišljenje, kako bi mogao stvoriti svoje. Rekoh mu:

— Možda je to jednostavnije nego što se čini. Ili se netko u selu šalio — ili su to veoma neobične životinje koje su govorkanjima preuveličane.

— Nisu bile životinje zbog oklopa i ruku dviju struktura koje su potpuno nespojive — Alfred reče pomalo umorno.

To sam morao objasniti. Jer, ruke — ili šake barem — bile su jedina opisna karakteristika jastuka — predmeta koji je Bill vidio na Grangeu.

Alfred mi je izložio još nekoliko razloga da bi pokazao zašto nisam u pravu, a onda je za tren značajno zastao.

— Ja sam također čuo glasine o Membery Grangeu — kaže.

— Na primjer? — upitao sam.

— Ništa određeno — odgovori. — Ali, kad se skupi sve zajedno... Uostalom, nema dima bez...

— Onda, da ih čujemo —rekao sam.

— Osjećam — rekao je s dojmljivom ozbiljnošću — osjećam da smo na tragu nečega *velikog*. Nečeg što će na kraju toliko uzdrmati ljudsku svijest da će je voditi pod samo okrilje znanstvenih otkrića. Da li slutiš što osjećam o događajima na samom našem pragu?

— Doznat ću — mirno mu odgovorih.

— Ja mislim da imamo posla sa supervivisekcionistom — on reče uperivši značajno kažiprst u mene.

Namrštio sam se.

— Ja ne mislim tako — rekao sam mu. — Ili je stvar živa Ili nije. Supervivi... naprosto ne posto...

— Tja — prokomentira Alfred. — Ja mislim da imamo posla sa čovjekom opake prirode koji grdi »božje« stvorove, objesno uništava

životinjske oblike toliko dugo dok oni ne postanu neprepoznatljivi, ili samo dijelom prepoznatljivi po onome što su bili prije no što ih je počeo razobličavati. — Rekao je to vrlo ustreptalo.

Ovaj put je neosnovana Alfredova teorija potpuno izašla na vidjelo. Njegova je mašta dobro uplela svoje konce u nju, pa iako su slijedeći događaji pokazali da i nije upletena dovoljno, ja sam se svemu tome smijao.

— Sve mi je jasno — rekao sam. — I ja sam isto tako čitao knjigu »Otok doktora Moreaua«. Ti očekuješ da će te na putu do Grangea pozdraviti konj što kaska na stražnjim nogama i raspravlja o vremenu, ili se možda nadaš da će ti ogromni pas otvoriti vrata i pozvati te po imenu? To zvuči uzbudljivo, Alfrede. Ali, ti znaš da je ovo zbiljski život. Sve dok se to ne objasni do kraja, mi moramo to pokušati istražiti. Bojim se da te čeka užasno razočaranje ako već unaprijed doživljavaš kuću u kojoj zaudaraju bolesni dimovi i miješaju se s dernjavom mučenih životinja. Oslobodi se toga, Alfrede. I spusti se na zemlju.

Ali Alfred nije namjeravao tako olako popustiti. Maštanja su predstavljala važan dio njegova života i nije se dao zbuniti iako je bio pomalo iritiran mojim omalovažavanjem njegove nadahnutosti. Umjesto da prijeđe preko toga, on je nastavio temu žvakati u svojoj glavi, dodajući dvije ili tri nove primjese.

— Zašto kornjače? — čuo sam njegovo gunđanje. — Stvar postaje složenija kad se izaberu gmizavci.

Razmišljao je o tome nekoliko trenutaka i onda nastavio:

— Ruke. Ruke i šake! Ali, odakle ih je na ovoj zemlji mogao dobiti?

Njegove su se oči razrogačile i uzbudile čim je na to pomislio.

— Sada, sada! Zadrži se na tome! — savjetovao sam ga. Uistinu, bilo je to strašno i nimalo jednostavno pitanje.

*

Alfred i ja smo se već slijedećeg popodneva našli pred kućom u Membery Grangeu saopćavajući svoja imena čuvaru sumnjive vanjštine. Glavom nam je dao znak da mu se suviše ne približavamo i počeo telefonirati.

Potajno sam se u sebi nadao da njegov obeshrabrujući stav nije i konačan. Dakako, stvar je trebalo proslijediti, ako ni zbog čega drugog a ono da umiri seljane. Ali, želio sam da Alfred bude što više po strani. Njegova uzbuđenost i iščekivanje neprekidno su rasli. Maštanja Poa i Zole smiješno su mala u usporedbi s proizvodima Alfredovih maštarija pojačanih odgovarajućih »tkivom«. Vjerojatno su cijelu noć najstrašnije more galopirale kroz njegov san i on je sada bio u takvom raspoloženju kad su mu fraze, kao »užasno mučenje naših nijemih

prijatelja« od »okrutnih krvnika« i »jezoviti plač milijuna nevinih žrtava poslanih u pakao«, naprosto automatski navirale na vrh jezika. Da slučajno nisam pristao da budem njegov partner, on bi sigurno otišao sam. Bio je tada prava napast zbog uopćenih optužbi skrnavljenja, sakaćenja i sadizma, s kojima bi zacijelo i započeo razgovor.

Uspio sam ga na kraju uvjeriti da je njegov zadatak: dobro promatrati sve oko sebe radi boljeg shvaćanja, a ja ću razgovarati. Nadao sam se da će se moći samokontrolirati.

Čuvar se vratio s telefona s iznenađujućim izrazom lica.

— On kaže da će vas primiti — rekao nam je tako kao da sam nije dovoljno siguran da je tako i čuo. — Naći ćete ga u novom krilu zgrade — onom tamo s crvenim ciglama.

Novo krilo, koje je skriveni Bill kradomice promatrao, bilo je mnogo veće no što sam očekivao. Pokrivalo je veliku površinu, ali nije bilo visoko. Vrata na samom kraju kuće otvorila su se i dočeka nas visoka osoba rastresena pogleda i neuredne brade.

— Blagi Bože! — uzviknuo sam približivši se. — Zbog toga smo mi, dakle, ušli tako lako! Nije mi bilo ni na kraj pameti da ste vi *taj* Dixon? Tko bi to mogao pomisliti?

— Bolje reći, čini se da ste bili uvelike opsjednuti čovjekom nadinteligencije — odgovori on.

Sjetih se svog prijatelja.

— Alfrede — obratih mu se — želim te upoznati s doktorom Dixonom — čovjekom koji mi je nekoć bio nastavnik u školi. Pokušavao me naučiti biologiju. Ali, poslije, stjecanjem javnog ugleda, on postaje obožavatelj milijuna. To bi bilo sve.

Alfred je motrio sumnjičavo. Ovaj je potez očigledno bio pogrešan: na samom početku nagli zaokret k prijateljstvu s neprijateljem! Alfred se doimao neprijateljski, ni rukovati se nije želio.

— Uđite! — pozvao nas je Dixon.

Uveo nas je u udobnu prostoriju, ured i studio zajedno, koja je potvrđivala glasine o njegovu nasljedstvu. Zavalio sam se u naslonjač.

— Zacijelo ste od vašeg čuvara saznali da smo mi ovdje po službenoj dužnosti — rekao sam. — Stoga je sigurno bolje da završimo posao prije no što proslavimo ponovno viđenje. A i Alfredu bi to više odgovaralo.

Doktor Dixon je kimnuo glavom u znak slaganja, te bacio letimičan pogled na Alfreda, koji nije namjeravao sjesti.

— O svemu ću vas izvijestiti upravo onako kako su i nas — rekao sam mu i učinio tako. Kad sam stigao do stvorenja sličnim kornjačama, on je odjednom lakše disao.

— O, o tome je zapravo riječ? — rekao je.

— Dakle — povikao je Alfred, čiji je glas dosegao vrhunac

uzbuđenosti. — Dakle, vi to priznajete! Vi priznajete da ste odgovorni za ona dva nesretna stvorenja!

Dixon ga je začuđeno gledao.

— Ja *sam bio* odgovoran za njih — ali, ja nisam znao da su ona bila nesretna: kako ste vi to znali?

Alfred je pitanje prečuo.

— To zapravo mi želimo — zaskiči ponovo. — On priznaje da je...

— Alfrede — hladno mu se obratih. — Smiri se i ne upadaj u riječ. Pusti me da završim.

U još nekoliko rečenica stvar pojasnih, ali Alfredu je već osjetno porastao tlak. Upade mi ravno u riječ.

— Odakle — odakle vam one ruke? Recite mi samo odakle su *one*? — zavikao je zastrašujućim tonom.

— Vaš prijatelj izgleda uzbuđeno, nervozno — primijeti doktor Dixon.

— Slušaj, Alfrede — rekao sam strogo. — Da li ćeš mi dopustiti da završim? Svoju gnusnu primjedbu možeš ostaviti za poslije.

Kad sam završio, činilo mi se da je isprika nužna.

— Ispričavam se što vas upetljavam u sve ovo, ali i sami vidite o čemu je riječ. Kad su dokazi stavljeni na stol, nismo imali drugog izbora nego istražiti. Jasno, ovo je nešto sasvim drugo od običnog istraživanja, ali siguran sam da ćete nam pomoći da sve osvijetlimo na zadovoljavajući način. A sada, Alfrede — dodao sam okrenuvši se k njemu — vjerujem da imaš jedno ili dva pitanja, ali vodi računa da je naš domaćin Dixon a ne Moreau.

Alfred je skočio kao s udice.

— Želim znati značenje, razlog i metodu onih zločina prema prirodi. Zahtjevam da se zna kojim pravom ovaj čovjek smatra sebe mjerodavnim za pretvaranje normalnih stvorenja u neuspjele plagijate prirodnih oblika.

Na te riječi doktor Dixon samo dostojanstveno kimne glavom.

— To je doista prava istraga — iako se tako ne doima — rekao je. — Ja sam protiv upotrebe riječi »priroda« u njenom suprotnom značenju. Istakao bih da je riječ »neprirodan« vulgarizam bez ikakva smisla. Da budem jasniji, ako se nešto uradilo, vjerojatno poticaj za to leži u prirodi nekog bića, a u prirodi materije da prihvati sve učinjeno. Može se stvarati jedino bez ograničenja vlastite prirode: to jest elementarna istina.

— Mnoštvo »cijepanja« ne vodi li prema... — počeo je Alfred, ali Dixon mirno nastavi pričati.

— Unatoč tome, mislim da vas shvaćam kad tvrdite da me moja priroda natjerala da se koristim izvjesnim tvarima na način koji je po vašim predrasudama nedopustiv. Nemam li pravo?

— Vjerojatno postoji mnoštvo puteva za njihovo korištenje ali ja to

zovem *vivisekcijom — vivisekcijom*! — reče Alfred izgovarajući tu riječ slasno poput najsočnije psovke.

— Vi možda imate licencu. Ali, to su stvari koje se upravo ovdje događaju i koje će zahtijevati uvjerljivo objašnjenje da stvar ne bi došla u ruke policiji.

Doktor Dixon se nije uzbudio čuvši to.

— Ja bih rekao da vi to namjeravate, a ja bih volio da nemate takve namjere. Prije no što se to dogodi, cijelu stvar ću ja sam iznijeti na vidjelo i objasniti. Za to mi treba barem dva, možda tri mjeseca, sve dok moja istraživanja ne budu spremna za objavljivanje. Kad sve objasnim, bolje ćete shvatiti moj položaj.

Zastao je zamišljeno motreći Alfreda, koji nije izgledao kao čovjek koji namjerava bilo što razumjeti. I nastavi:

— Ključ ovoga jest da ja nemam, kao što vi sumnjate, ni nakalemljene, ni preudešene, ni na bilo koji način uništene živuće oblike. Ja ih *stvaram*.

Za tren nitko od nas nije dokučio ni shvatio značenje ovih riječi — premda je Alfred mislio da jest.

— A tako? Vi možete mudrovati — reče on — ali osnova je morala postojati. Morali ste imati neku vrstu živuće životinje da njome počnete — i jednu koju ste bolesno skrnavili da stvorite ovakve užase.

Ali Dixon odmahne glavom.

— Niste u pravu. Ja točno mislim ono što sam rekao. Ja *stvaram* — i onda usadim neku vrstu života u ono što sam stvorio.

Zinuli smo na te riječi. Nesigurno mu se obratih:

— Da li vi zaista tvrdite da možete stvarati živa bića?

— Naravno — odgovori on. — Mogu, onako kao što biste i vi mogli. Čak bi i Alfred to mogao učiniti pomoću ženke raznih vrsta. Ja upravo tvrdim da mogu oživjeti nepokretnu masu zato što sam pronašao način za stvaranje *sile života*, ili kako li se to već zove.

Uslijedio je muk koji je Alfred svojom upadicom prekinuo.

— Ja u to ne vjerujem — on će glasno. — Nije moguće da biste vi ovdje, u ovom malom selu, mogli riješiti zagonetku života. Zapravo nas želite obmanuti, jer se bojite onoga što vas čeka.

Na te njegove riječi Dixon se tiho nasmije.

— Rekao sam da sam pronašao *silu života*. Možda ih takvih ima na desetke. Razumijem da vam je to teško shvatiti; ali, uostalom, zašto ne? Nekome je suđeno da nađe jednu od njih prije ili kasnije. Mene u svemu tome čudi što se nitko nije dosjetio da je otkrije prije.

Ali Alfred se nije dao umiriti.

— Ne vjerujem u to — ponovi. — I nitko drugi neće povjerovati sve dok ne pružite dokaze — ako možete.

— Dakako — složio se Dixon. — Tko bi u to tek tako povjerovao? Ali, kad vi već kanite ispitivati moje sadašnje primjerke, na samom

početku potrebno je malo povjerenja. I ne treba Prirodu utrpavati u bilo što. Kad su u pitanju ruke, koje vas, čini se zabrinjavaju, čak i kad bih dobio zbiljske ruke nakon smrti njihova vlasnika, morao bih ih znati upotrijebiti — premda nisam siguran da li bih time i stvorio neke neprilike. A i kad nisu posrijedi ruke, mnogo je jednostavnije stvarati jednostavne elemente. Naprosto, smjesa tehnike, kemije i zdravog razuma. I za neko vrijeme to »štima«, ali bez umijeća »oživotvorenja« teško se nešto vrijedno dade napraviti. Sredstva »oživotvorenja« će se možda jednog dana toliko usavršiti da će moći zamijeniti i najvažnije organe tijela ali, za to će biti potreban veoma složeni instrumentarij. Što se tiče vaše sumnjičavosti da moji primjerci pate, uvjeravam vas da su oni vrlo maženi. I u bilo kojem slučaju, bilo bi preteško da me osudite na okrutnost spram životinjskog svijeta.

— Nisam uvjeren — reče Alfred mrko.

Jadan Alfred, bio je toliko uznemiren Dixonovom snagom da istinitošću svog izlaganja, »potopi« njegovu teoriju.

— Da vam možda demonstriram ovo... ? — predloži Dixon. — Jedino ako biste me slijedili...

*

Billov »istraživački« pothvat već nas je pripremio na te da ćemo u laboratoriju vidjeti kaveze sa željeznim rešetkama. Ali, ne i na mnoge druge stvari koje smo ondje našli — jedna od njih bila je smrad.

Doktor Dixon se ispričao zbog zagušljivosti i teškog disanja:

— Zaboravio sam vas upozoriti da uzmete zaštitna sredstva.

— Ohrabrujuće je znati, ako je to sve što ta stvorenjamogu imati — prokomentirao sam između dva iskašljavanja.

Prostorija je bila dugačka oko trideset metara, a visoka oko deset. I dok je Bill zacijelo zurio u onu, nama dragocjenu, rasjeklinu na zavjesi, nisam odvajao oči od mnogih naprava koje su se tamo nalazile. Prostorija je bila grubo podijeljena: kemija u jednom uglu, radni stol i klupe u drugom, električne sprave grupirane na jednom kraju i tako. U jednom od nekoliko zidnih udubljenja stajao je operacijski stol s različitim vrstama potrebnog instrumentarija. Alfredove oči su se raskolačile videći sve ovo i izražaj svojevrsne nadmoći počeo se nazirati na njegovom licu. Drugo udubljenje umnogome je podsjećalo na kiparski atelje sa svim kalupima i komadima gipsa na stolu. Nadalje, bile su tu i dvije velike preše i električne visoke peći, ali najvećem dijelu pribora, izuzev onoga najjednostavnijeg, nisam pridavao značenja.

— Ni ciklotrona, ni elektronskog mikroskopa — naglasiosam kako tome ne pridajem važnosti.

— Griješi. Ono tamo je elektron... Hej! Tvoj prijatelj je ispario.

Alfred se udomaćio za operacijskim stolom. Neprekidno je buljio

okolo i ispod njega, nadajući se, vjerojatno, da će pronaći tragove krvi. Prišli smo mu.

— Ovdje je jedan primjerak koji vas navodi na grozne misli — reče Dixon. Zatim otvori ladicu stola, izvadi jednu ruku i položi je na operacijski sto. — Pogledajte je. Bila je voštano žuta. Po obličju je umnogome sličila ljudskoj ruci, ali kad sam pogledao pobliže, opazio sam da je glatka, bez spirala ili bilo kakvih linija. Nije imala ni nokata na prstima.

— Nije vrijedno uzbuđivati se time — rekao je Dixonpogledavši me.

Ruka nije čak ni bila cijela, bila je odsječena između ramena i lakta.

— Što je ono? — priupitao je Alfred pokazujući na istaknutu kovinastu šipku.

— Nerđajući čelik — odgovori Dixon. — Brži i jeftiniji odpravljenja matrica za tiskanje koštanih oblika. Poslije ćuvjerojatno prijeći na plastične kosti: u tom slučaju treba misliti na težinu.

Alfred je zabrinuto gledao, ponovno se razočaravši: ona ruka uvjerljivo nije bila rezultat vivisekcije.

— Ali, zašto jedna ruka? Zašto uopće ruka? — Alfred je pitao u valovima što su se širili cijelom prostorijom.

— Kad već pitate, reći ću vam. Jedna ruka, ili radije šaka, samo stoga što je to najpogodnije sredstvo što je pronađeno, a ja bolje i ne mogu zamisliti. I zašto »uopće ruka« a ne nešto drugo —zato što sam jednom dokučio osnovnu tajnu i došao na ideju da upravo nju stvorim kao svoj dokaz savršenog stvorenja — ili blizu nečega što bi ikad neki konačni ljudski um mogao doseći. Stvorenja koja nalikuju na kornjače bile su samo početna stepenica. One su imale dovoljno mozga da žive i stvaraju refleksne reakcije, ali ne i dovoljno za stvaralačko mišljenje. Premda ono nije neophodno.

— Želite li reći da vaše »savršeno biće« može stvaralački misliti? — upitao sam.

— Ono ima mozak dobar poput vašeg, i malo veći — odgovorio je. — Iako razumije se, ono treba iskustvo i obrazovanje. Uz to, budući da je njegov mozak od samog početka potpuno razvijen, ono uči mnogo brže nego normalno dijete.

— Možemo li to biće vidjeti? — upitao sam.Pogledao me je sažaljivo.

— Svatko uvijek želi juriti ravno na konačni proizvod.Dobro. Ali, prije toga napravit ćemo mali pokus. Bojim seda vaš prijatelj nije posve uvjeren.

Pošao je prema dijelu s kirurškim instrumentima i otvorio dobro čuvani ormar. Zatim je izvadio bezobličnu bijelu masu i položio je na operacijski stol. Usmjerio je prema električnoj napravi što se nalazila

podalje u prostoriji. Odjednom sam ispod blijedoga, spuštenog predmeta, ugledao ruku.

— Mili bože! — zaprepastih se — pa to je Billijev jastuk s rukama!

— Da. On i nije sasvim pogriješio, iako je, sudeći po vašem objašnjenju, malo pretjerao. Ovo malo »čudo« je doista moj glavni pomoćnik. On ima sve osnovne dijelove: probavni, krvožilni, živčani i dišni. On može, zapravo, živjeti. Ali, to i nije za njega neko uzbudljivo življenje. Jer, on je neka vrst testirajuće žrtve za iznalaženje stalno novih rezultata.

Dok je radio na nekim strujnim kontaktima, dodao je:

— Ako vi, gospodine Weston, želite na bilo koji način ispitati ovaj primjerak kako biste se uvjerili da on u sadašnjemstanju nije živ, molim vas, uradite to.

Alfred se približio bijeloj masi. Proučavao je pomno i s izvjesnom mržnjom.

— Dakle, osnova je električna? — obratio sam se Dixonu.On je uzeo bocu s nekom sivom tekućinom i izmjereni mali dio izlio u čašu.

— Možda. A možda je, s druge strane, kemijska. Ne mislitevaljda da ću vas uvesti u *sve* svoje tajne, zar ne? Da li ste sadazadovoljni, gospodine Weston? — reče završavajući pripreme.

—Zaista ne bih volio da me optuže kako sam vas obmanuo nekim čarobnjačkim trikom.

— Ono zaista ne izgleda živo — oprezno prozbori Alfred.Promatrali smo Dixona dok je na nj priključivao nekoliko elektroda. Zatim je pažljivo izabrao tri mjesta na njegovom naličju i u svakog uštrcao sadržaj blijedoplave tekućine. Slijedeći korak sastojao se u raspršivanju tekućine, i to dva puta, po cijeloj površini iz različitih raspršivača. Na kraju je uključivao četiri ili pet prekidača jednog za drugim.

— Sada — reče s blaženim smiješkom — čekamo pet minuta — za to vrijeme možete odlučiti koje su akcije bile kritične.

Za tri minute omekšana masa poče pomalo pulsirati. Postupno sve više sve dok je lagano, valovito gibanje nije cijelu zahvatilo. Sada je, napola ulegnuta i okrenuta na jednu stranu, izlagala ruku koja je prije bila sakrivena. Ugledao sam prste napete ruke i pokušao ih uhvatiti.

Mislim da sam vrisnuo. Sve dok se to nije dogodilo, nisam vjerovao da je to moguće. Sad mi sinu kroz glavu neko svojstvo te stvari. Zgrabih Dixona za ruku.

—Čovječe! — viknuo sam. — Da si to uradio s mrtvim tijelom...

Ali, on odmahnu glavom.

— Ne, u tom slučaju ne djeluje. Pokušao sam. U neku ruku je opravdano ovo nazvati životom — ja mislim... Ali, to je na neki način drukčija vrsta života. Ne shvaćam sasvim zašto...

Bila to drukčija vrsta ili ne, slutio sam da je to početak revolucije s

izvanpojmljivim mogućnostima.

Cijelo vrijeme jadni Alfred nije skidao oka, kao da je riječ o predstavi u cirkusu, iako više ni u što nije bio siguran.

Ali, otrijeznio se čim su stotine volti prostrujile njegovim prstima...

*

— A sada — rekao je Alfred, zadovoljan što je izašao na kraj sa zamašnim obmanama — sada bismo željeli vidjeti to »savršeno biće« o kojem ste govorili.

On je još bio daleko od toga da spozna čudo koje je vidio. I nadalje je bio uvjeren da mu je nanesena uvreda i stoga je namjeravao stvar izvesti načistac.

— Dobro — složio se Dixon. — Usput rečeno, njeno je ime Una. Nijedno ime o kojem sam razmišljao nije posvema odgovaralo Ali, budući da je prva ove vrste, postala je, evo, Una.

Poveo nas je kroz prostoriju prema posljednjim i najvećim kavezima.

Nisam znao što bih, zapravo, mogao vidjeti — nisam bio siguran ni čemu se Alfred nada. Ali, ni jednome od nas nije palo na um da komentiramo kad smo vidjeli kako se nešto teško i nespretno kreće prema nama.

Dixonovo »savršeno biće« bilo je strašnije od svega što sam zamišljao da postoji u životu ili mašti.

Vidjeh: tamni, čunjasti oklop, građen od neke pomalo sluzave materije. Na njenim uglovima oko šest stopa iznad zemlje stršili su vrški pipaka; osnova je u promjeru bila oko četiri i po stope; i sve je to skupa stajalo na tri kratke, cilindrične noge. I četiri ruke, otužne kopije ljudskih, izvirale su iz zglobova pravilno raspoređenih. A oči, smještene šest inča ispod vrha, gledale su nas tupo ispod svojih rožnatih kapaka. U jednom trenutku bio sam blizu histeriji.

Dixon je gledao na »stvar« veoma ponosno.

— Posjetioci su došli vidjeti tebe. Una — obratio joj se.Oči su motrile čas mene, čas Alfreda. Jedno od njih je treptalo čudnim sjajem. Duboki glas odjeknu negdje iz nutrine.

— Napokon! Već sam se dugo raspitivala o posjetima — reče Una.

— Dragi Bože! — uzvikne Alfred. — Ova strašna stvar kao da govori?

Tupi se pogled zadržao na njemu.

— Ovaj će to učiniti. Sviđaju mi se njegove staklene oči — zagrmio je glas.

— Umiri se, Una. Ovo nije to što ti misliš — umiješao se Dixon. — Moram vas zamoliti — obrati nam se, misleći na Alfreda — da budete oprezni u svojim primjedbama. Uni, prirodno, nedostaje uobičajena podloga iskustva ali ona je svjesna svoje razlike... i svojih određenih fizičkih prednosti. Nagle je naravi i ništa se ne može postići ako se ona

razljuti. Normalno je da ste pomalo zapanjeni njenim izgledom, ali sve ću vam objasniti.

U njegov glas pomalo se uvukao upozoravajući ton.

— Prva misao koja mi je pala na pamet nakon pronalaska metode oživotvorenja, bila je stvoriti oblik približno sličan čovječjem, zbog veće uvjerljivosti. Međutim, poslije sam se predomislio i odlučio da to ne bude samo imitacija. Odlučio sam postupiti funkcionalno i logično, ispravljajući određene crte koje su mi se kod ljudi i drugih živih bića činile nedovoljno izgrađenim. Ali, poslije su bile potrebne još neke izmjene zbog posve tehničkih konstrukcijskih razloga. Sve u svemu, Una je moj pronalazak. — Zastao je, zaljubljeno gledajući u svoje »čudo«.

— Da li sam dobro čuo? Rekli ste *»logično«?* — upitao sam.

Alfred je za tren zastao prije no što će bilo što izustiti. Buljio je u stvorenje koje ga je »gutalo« očima. Njega je moguće voljeti jedino kao biće koje se u svojoj osnovi bori protiv predrasuda. Sada se on ponovo uzdigao do dostojanstva onim prijašnjim neukusnim primjedbama.

— Ne smatram ispravnim da se ovako velika životinja dru tako malom kavezu — izjavio je.

Jedan od rožnatih očnih kapaka počeo se pokretati.

— Sviđa mi se. On doista govori pametno — zagrmio jeduboki glas.

Alfred je malo klonuo. Poslije tolikog iskustva u zaštićivanju životinja do kraja se zbunio suočavajući se sa stvorenjem koje ne samo što je govorilo već ga je i zaštićivalo. Una je to činila. Nije se mogao tek tako otresti njenoga tupog zurenja.

Dixon se ponovno umiješao:

— Vjerojatno vam je zapela za oko Unina glava, koja nijeodvojena od tijela. To je bila jedna od mojih prvih »ispravki«;normalna je glava vrlo izložena i ranjiva. Dakako, oči su trebale biti nešto više, ali na ovakvoj glavi to nije važno. No, priizradi glave veoma je važan vid. Na početku sam joj »podario«tri oka, dva od njih i sada možete vidjeti, a treće je bilo postavljeno na stražnjoj strani — premda, iskreno govoreći, Unastražnje strane i nema. Zato je ona sposobna gledati u bilokojem smjeru bez teškoća koje ima svaka okrugla glava. Cjelokupni oblik osigurava joj sigurnost pri padu i zbog pojača noga plastičnog oklopa, a mozak je zaštićen od svakoga eventualnog stresa jer je postavljen tamo gdje vjerojatno očekujete trbuh. Time je trbuh pomaknut nešto više, a crijevna je probava olakšana.

— Na koji način ona jede? — upitao sam.

— Usta su joj na drugoj strani — kratko će Dixon. — Na prvi se pogled postavljanje četiriju ruku možda čini bespotrebnim. Međutim, kao što sam već rekao, šaka je savršeno oružje, *ako* ima pravu mjeru.

Tako ćete zamijetiti da je Unin prednji par ruku veoma nježan i fino oblikovan, a stražnji je mišićav. Zacijelo vas zanima i dišni sustav. Upotrijebio sam načelo kolanja. Ona udiše ovdje, izdiše ondje. Morate priznati da je to ipak napredak u usporedbi s našim veoma neprikladnim sustavom. Promotrite li je u cjelini, ona je, na žalost, ispala nešto teža nego što sam očekivao, zapravo, nešto je teža od jedne tone, i da se ta težina podnese morao sam ponešto izmijeniti. U prvom redu to se odnosi na noge i stopala, koja sam postavio sa načelu slonovih, kako bih težinu rasporedio, ali sve zajedno nije ispalo zadovoljavajuće. U slijedećim pokušajima nešto ću smisliti kako bih smanjio pretjeranu težinu. Tronožno ustrojstvo prihvatio sam zato što dvonožac mora trošiti mnogo mišićne energije u održavanju ravnoteže, a tronožac je u tome i bolji, i mnogo se lakše prilagođava neravnim površinama nego četveronožac. Pogledamo li reproduktivni sustav...

— Ispričavam se što upadam — rekao sam — ali s plastičnim oklopom i kostima od nerđajućeg čelika ne shvaćam kako...

— To je pitanje žljezdane ravnoteže: samoregulacija. Tu se nešto valjalo uraditi, iako ne smatram da je to bilo i najbolje rješenje. Sumnjam da bi pristup partenogenetskim nizovima mogao... Ali, sad je već gotovo. Obećao sam joj i supružnika. Moram vam priznati da je to čudesna mudrolija.

— On će to uraditi — umiješao se promukli glas stvorenja koje je i nadalje fiksiralo Alfreda.

— Dakako — žurno je nastavio Dixon. — Una nikad nije vidjela samu sebe i ne zna kako izgleda. Ona vjerojatno misli da je...

— Ja točno znam što želim — prozbori duboki glas, veoma snažno i glasno. — Ja želim...

— U redu, u redu — odgovori joj Dixon istom mjerom. — To ću ti objasniti poslije.

— Ali ja želim... — glas je ponovio.

— Hoćeš li već jednom zašutjeti — povika Dixon pomaloiznerviran.

Stvorenje se još malo mrmljajući bunilo. Zatim odustane.

Alfred se ubrajao u onu vrstu ljudi koji ponovo zadobiju dar govora pošto ozbiljno raskrste sa svojim načelima.

— Ja nešto takvo ne mogu odobriti — izjavi. — Priznajem da je to vaše vlastito ostvarenje — ali, sve što se jednomstvori, valja imati, po mom mišljenju, svoje čuvare, bilo daje to životinja ili bilo kakvo drugo stvorenje. Ne namjeravamgovoriti o razlogu vašeg otkrića, ali čini mi se da ste se ponašali poput neodgovornog djeteta koje je sebi dopustilo naizgubi ključ oblikovanja pa ste proizveli strašno čudovište,perverziju. Međutim, o tome ne bih govorio. Želio bih reći da će se ovaj stvor po zakonu tretirati kao nepoznata vrstaživotinje.

Namjeravam izvijestiti da je na osnovi moga profesionalnog mišljenja ona zarobljena u tako malom kavezu iočigledno bez zbiljskih mogućnosti vježbanja. Nisam u mogućnosti suditi o održavanju tog stvora, ali lako je uočiti daon ima nekih potreba koje nije zadovoljio. Već dva puta ihpokušava izraziti, ali vi ga zastrašujete.

— Alfrede — umiješao sam se — ne misliš li da možda... — ali me presijekao duboki glas stvora.

— Mislim da je on prekrasan! Kako blješte njegove staklene oči! Ja ga želim!

Činilo se kao duboko vibriranje koje dolazi s poda. Glas je bio poput najgoreg vapaja, što se vidjelo po Alfredu koji je spontano poletio k njemu.

— Ako ovo nije tužaljka jednoga nesretnog stvora — rekao je približivši se kavezu — onda ja nikad...

— Pazi! — viknuo je Dixon istrčavajući naprijed.Stvor je jednom svojom rukom jurnuo prema rešetkama.

Dixon istovremeno ščepa Alfreda za ramena i vrati ga natrag. Komad istrgnute odjeće i tri dugmeta nađoše se na podu.

— Štogod! — prozbori Dixon.

Prvi put je Alfred izgledao pomalo prestrašen.

— Što... ? — počeo je mucati.

Duboki, prodorni glas iz kaveza prekine ga.

— Njega mi dajte! Želim ga! — zasiktao je glas, sad većrazljućeno.

Sve četiri ruke grčevito su držale rešetke. Dvije od njih su ih opasno drmale. Oči su netremice buljile u Alfreda. A on se već izbezumio, oči mu se razrogačile.

— Da li on misli...? — počeo je Alfred, ne vjerujući.

— Dragi! — Una je urlala, premještajući se s jedne noge na drugu i treću i tresući pri tom svoju »kućicu«.

Dixon je uznemireno gledao događaj:

— Ovo me začuđuje. Nisam li pretjerao s hormonima? —Dixon se veoma zabrinuto pitao.

Alfred se odmakao od kaveza. Ali, njegova kretnja samo je razdražila Unu.

— Dragi! — tužno je naricala. — Dragi! Dragi! Vapaj je bio zastrašujući.

— Možda bi bilo bolje kad bismo...? — predlagao sam.

— Možda, u ovakvim okolnostima... složio se Dixon.

— I ja tako mislim — reče Alfred odlučno.

Unin sustav nije bio primjeren suptilnijim nijansama osjećaja; zvuk što je dopirao do nas kad smo odlazik mogao je izražavati ljutnju, bol, ili i jedno i drugo. Udaljavali smo se pomalo.

— Alfrede — očajno je molio glas. — Ja želim Alfreda!Alfred je neznatno zaostajao u koraku.

Okrenuo sam se da vidim smiruje li se Una, ali ona je i dalje stenjala. Bili smo pred vratima. Alfred je prvi prošao.

Tisuće prasaka razlijegalo se drugim dijelom sobe. Prije no što je Dixon zatvorio vrata, pogledom sam uhvatio kako Una gura ispred sebe rešetke i namještaj kao pomahnitali autobus.

— Potrebna nam je pomoć da izađemo s njom na kraj— primijetio je Dixon.

Nekoliko grašaka znoja uhvatilo se na Alfredovu čelu.

— Mislite li da bi bilo bolje da smo... — počeo je.

— Ne mislim — odgovorio je Dixon. — Ona bi vas vidjela i kroz prozore.

— Vjerojatno — ojađeno je promrmljao Alfred.Dixon nas je poveo u prostranu dnevnu sobu i podigao telefonsku slušalicu. Dao je hitne poruke vatrogascima i policiji.

— Ništa ne možemo uraditi sve dok oni ne stignu — spomenuo je snizujući ton u glasu. — Laboratorijsko krilo će jevjerojatno zadržati da se ne muči.

— Da se ne muči! Želio bih da... ! — Alfred se počeo buniti, ali Dixon nastavi:

— Srećom, s mjesta na kojem se nalazi ne može vidjeti vrata; ona ne shvaća svrhu ili prirodu vrata. Zabrinjava me šteta koju ona tamo pravi. Slušajte samo!

Do nas su dolazili prigušeni zvukovi treska, lomljave i trganja. Između toga mogao se čuti strašni dvosložan urlik, koji je mogao, a možda i nije morao značiti: »Alfred!«

Dixonov izraz postajao je zbog toga sve očajniji.

— Sve moje bilješke! Sav moj rad, koji je godine i godine bio u to uložen! — ogorčeno će on. — Upozoravam vas da će vaše Društvo ovo skupo koštati — ali, ono mi neće vratiti moje spise. Una je bila uvijek savršeno pitoma, sve dok je vaš prijatelj nije uzbudio. Nijednog trenutka nisam imao teškoća s njom.

Alfred se ponovo počeo buniti, ali ga je u tome omeo užasan tresak kad se ogromna masa stropoštala praćena bukom nalik na zvuk pri razbijanju čaše.

— Dragi Alfrede! Ja želim Alfreda! — zapovijedao je glas

Alfred se zajapurio i sjeo na sam kraj stolice. Njegove su oči titrale sve nervoznije. Počeo je gristi nokte. Dixon uzdahne od iznenađenja koje nas je zadesilo sve redom.

— Dakle, o tome je riječ! Morao sam rasporediti hormonsku dozu nad cijelom težinom — uključujući i sam oklop.Dakako! Načinio sam ludu grešku. Tja! Bilo bi mnogo boljeda sam se držao izvornih partenogen... Dragi Bože!

Ponukani njegovim riječima svi se ponovno nađemo na nogama i jurnemo k vratima.

Una je otkrila kako će izaći iz krila i sravniti sve pred sobom poput buldožera. Vrata, okvir i gomila opeka pristigli su s njom. Na trenutak je oklijevala zbog kaosa. Ali Daxon nije oklijevao.

— Brzo! Gore — to će je zbuniti — reče on.

U istom trenutku ona nas spazi i urlikne. Jurili smo predvorjem prema stubištu. Početna pokretljivost bila je i naša prednost; gromadi poput Une treba vremena da se pokrene. Jurio sam za Dixonom koji nas je vodio i mislio sam da je Alfred odmah iza mene. Međutim, nisam bio u pravu. Nisam to čno znao da li je posustao ili se nespretno kreće, ali kad sam se uspeo na vrh i ogledao se imao sam što vidjeti. Alfred je stigao samo na nekoliko stuba, a Una ga je u stopu pratila gonjena neumoljivom silom.

Alfred je zastao. Una također. Ona nije mogla znati za stube i nije se znala njima koristiti. Ali, dobro se snalazila. Čak je uspjela zakoračiti na pet ili šest stuba prije no što su se srušile pod njom. Alfred, sada već na više od pola puta, osjeti kako gubi tlo pod nogama. Zaljuljao se kao da je izgubio ravnotežu i poletio strmoglavce natrag.

Una je veoma vješto postavila svoj četveroručni »zagrljaj«, kakav samo možete zamisliti.

— Koje li usklađenosti! — Dixon je stojeći negdje iza mene promrmljao zadivljeno.

— U pomoć! — plačnim će glasom Alfred. — U pomoć! U pomoć!

— Ah — zatutnjila je Una s nekom čudnom zadovoljštinom i pomakla se malo unatrag, uz užasnu škripu.

— Budi miran — Dixon je savjetovao Alfreda. — Ne čini ništa što bi je moglo razdražiti.

Obgrljen trima rukama i četvrtom koja ga je tapšala, Alfred nije odmah odgovorio.

Nastao je muk da bi se procijenila situacija.

— Ali, mi moramo učiniti nešto — rekao sam. — Možemo li bilo kako odvratiti njenu pažnju?

— Teško je znati što će odvratiti pažnju trijumfirajuće ženke u trenutku njenog uspjeha — zapazio je Alfred.

Una je izvodila nešto poput..., ako možete zamisliti slona koji se natječe u pjevanju...

— U pomoć! — ponovo je zavapio Alfred. — Ona...!

— Budi miran, samo miran! — ponovio je Dixon. — Vjerojatno ne postoji zbiljska opasnost. Uostalom, ona je sisavac — uglavnom, to je. Sada, ako je ona sasvim drukčija, mislim, ako je poput ženskog pauka, da se tako izrazim...

— Smatram da nije umjesno uspoređivati je sada sa ženskim paukom — i predložih: — Da li je možemo primamiti nekom omiljenom hranom ili nečim sličnim?

Una je trima rukama ljuljuškala Alfreda amo-tamo i stalno ga

dirkala kažiprstom četvrte.

— Preklinjem te. Možeš li **poduzeti** nešto? — vikao je.

— O, Alfrede. Alfrede! — Una mu je tepala omamljujućim glasom.

— Da promislim — sumnjičavo je rekao Dixon — moždakad bismo imali sladoleda . .

Izvana se čuo zvuk vozila i kola koja se zaustavljaju.

Dixon hitno potrča niz stube. Čuo sam kako pokušava ljudima vani preko prozora objasniti situaciju. Uskoro se vrati natrag u pratnji vatrogasca i njegova službenika. Kad su pogledali dolje u predvorje, oči im se od čuda izbuljiše.

— Moramo je opkoliti tako da je ne ozlijedimo — objašnjavao je Dixon.

— Opkoliti *to*? — neodlučno je rekao službenik. — Uostalom, koji je to vrag?

— To ovog trenutka uopće nije važno — vrlo nestrpljivo mu odgovori Dixon. — Kad bismo je samo mogli konopcima zahvatiti iz različitih smjerova...

— U pomoć! — ponovo je zavapio Alfred. Silovito se koprcao. Ali, Una ga je obuhvatila sve bliže prema svom oklopu i pomalo draškala. Gotovo samrtnički vapaj, pomislio sam; vatrogasac se također stresao od jeze.

— Zaboga... ! — počeo je jedan od njih.

— Požuri! — reče mu Dixon. — Prvi konopac preko nje možemo postaviti odavde.

Obojica su se vratila natrag. Službenik je obojici počeo davati upute, ali ne dovoljno djelotvorne. Međutim, oni su se uskoro vratili s namotanim konopcem. Vatrogasac se pokazao vrlo spretnim. Rukovao je svojom »zamkom« vješto i stavljao je gdje zatreba. Kad je pritegnuo, ona se rasprostrla oko oklopa, ispod Uninih ruku, tako da nije moglo biti pogreške. Pričvrstio je za glavni stub na samom vrhu.

Una je još bila opčinjena Alfredom do te mjere da ništa oko sebe nije opažala. Kad bi vodeni konj mogao umilno pričati, njegov glas bi se mogao mjeriti s onim zvukovima kakve je Una sada ispuštala.

Prednja su se vrata sasvim otvorila i pojavila se skupina vatrogasaca i milicionara. Trenutak kasnije i druga je skupina uparadirala kroz vrata dnevne sobe. Jedan vatrogasac je u velikoj nervozi, gledajući ispred sebe, počeo potezati konopac. Na nesreću, njegov konopac je dodirnuo viseću svjetiljku i ona je tresnula o pod.

— Ne! — vikala je Una. — On je moj! Želim njega!

Uspaničeni vatrogasac jurnuo je natrag kroz vrata k mjestu gdje su se nalazile njegove kolege, i ona se za njim zatvoriše. Ne okrećući se, Una je krenula u istom smjeru. Naš konopac se stezao i skočili smo u stranu. Osnovni stup se slomio i stropoštao na zemlju, a ostatak konopca se vukao za njim. Alfred, iako još priklješten, bio je srećom

na onoj drugoj strani. Una je jurila ravno prema prednjim vratima. Nastao je užasan tresak, komadi plastike i drva raspršili su se na sve strane a val prašine što je zapljusnuo sve dao je naslutiti novu nevolju. Sve to pratio je promukli glas:

— On pripada meni! Vi ga nećete dobiti! On je moj!Uskoro smo uspjeli stići do prednjih prozora i vidjeli

Unu što se potpuno oslobodila svih zapreka. Odlično smo vidjeli kako grabi naprijed krećući se desetak kilometara na sat. Nije joj smetala skupinica od tuceta vatrogasaca i policajaca koja je ustrajno išla za konopcem što se vukao.

Dolje, na ulazu, čuvar je bio toliko priseban da zatvori glavni ulaz. Zbog vlastite sigurnosti sakrio se u grmlje. Vrata, dakako, nisu omela Unu. Istina, pri sudaru s njima ona je malo posrnula, vrata su se zdrobila i srušila pred njom. Alfred je dalje suludo mahao rukama. Slabašan jauk za pomoć dopirao je do nas. Skupina policajaca i vatrogasaca provlačila se kroz željeznu ogradu i tamo se nekako zaplela. Kad se Una ponovo mogla vidjeti na okuci, samo su je dvije tamne spodobe pobjedonosno pratile.

I tada se začu vatrogasna sirena. Dixon je davao znak da pričekaju. Jurnuli smo dolje i stigli smo upravo kad su vatrogasna kola namjeravala krenuti. Morali smo odmaknuti tu željeznu ogradu kako bismo nastavili gonjenje. Poslije pola kilometra put nas je vodio uskom stazicom niz strminu. Morali smo napustiti naša vatrogasna kola i nastaviti pješke.

Na kraju stigosmo do malog mosta preko rijeke. Već je nekoliko stoljeća taj most služio za prelaženje teglećih konja, ali nešto kao Una ni nogom nije kročilo na nj. Kad smo je sustigli, središnji luk mosta već je bio zbrisan. Ugledasmo vatrogasca kako pomaže policajcu da podigne Alfreda na klupu.

— A ona, gdje je? — Dixon je brižno zapitao.

Vatrogasac ga je hladno odmjerio i jedva izustio da je ona negdje u rijeci.

— Po dizalicu! Pošaljite nekog po dizalicu! — zahtijevao je Dixon. Ali, svi su bili mnogo više okupirani Alfredom kojega je trebalo vratiti u život.

*

Bojim se da je ovo iskustvo umnogome pogoršalo odnose simpatija koji su postojali između Alfreda i njegovih nijemih prijatelja. U nadolazećim zbrkama od izjava, ispitivanja, objašnjavanja, građanskih i kriminalnih postupaka svakojakih vrsta ja ću biti samo svjedok. Ali Alfred, koji će se pojaviti u nekoliko uloga, kaže da mu njegovi slučajevi napastovanja, otmice i razni drugi samo »pune« listu. Zbog svega što se dogodilo, on namjerava promijeniti službu, jer misli da je veoma teško pogledati u oči kravi ili bilo kojoj drugoj »ženki«

životinje bez bojazni da time ne promijeni i svoj sud o njoj.

RUŽNI DJEČAK

Isaac Asimov

The Ugly Little Boy

Preveo Janko Paravić

Edith Fellowes zagledi svoju radnu haljinu, kao što je to uvijek činila prije nego što bi otvorila pažljivo zaključana vrata i prešla nevidljivu crtu što je dijelila »ovo« od »onoga«. U ruci je držala bilježnicu i naliv-pero, iako više nije gotovo ništa bilježila. Zapisala bi nešto tek kad bi osjetila zbiljsku potrebu za nekakvim izvještajem.

Ovaj put nosila je u ruci i kovčeg (»igračke za dječaka« reče sa smiješkom čuvaru, koji ju je već davno prestao provjeravati te joj je samo mahnuo rukom da prođe).

Kao i uvijek, ružni dječak je znao da je ušla te joj je pritrčao vičući svojim mekim, pomalo nejasnim izgovorom:

— Gospođice Fellowes, gospođice Fellowes...

— Timmie — reče ona i rukom pogladi čupavu smeđu kosu na dječakovoj nakaznoj maloj glavi. — Što se dogodilo?

— Hoće li se Jerry ponovno doći igrati? — upita dječak. — Žao mi je zbog onoga što se dogodilo.

— Zaboravi na to, Timmie. Jesi li zato plakao? Spustio je pogled.

— Ne samo zbog toga, gospođice Fellowes. Ponovno sam sanjao.

— Isti san? — Gospođica Fellowes stisne usne. Znala je da će incident s Jerryjem ponovno izazvati taj san.

Kimnuo je glavom i pokušao se nasmiješiti. Njegove izbočene usne raširiše se i otkriše prevelike zube.

— Kad ću dovoljno porasti da mogu izići van, gospođice Felllowes?

— Uskoro — nježno reče ona, osjećajući kako joj se srce para. — Uskoro.

Pružila mu je ruku. Godio joj je topao dodir debele, suhe kože

njegova dlana. Proveo ju je kroz tri sobe Prvog odjela Stáze. Bile su udobne, svakako, ali i vječna tamnica ružnoga sedmogodišnjeg dječaka (tko zna koliko mu je, zapravo, godina, pomisli Edith Fellowes).

Poveo ju je do jedinog prozora odakle se pružao pogled na djelić šumarkom obraslog »ovog« svijeta (što ga je sada skrivala noć), okruženog ogradom s natpisima koji su neovlaštenim osobama zabranjivali pristup.

Pritisnuo je nos na prozor.

— Kako je tamo, gospođice Fellowes?

— Tamo je bolje. I ljepše — reče ona tužno i pogleda dječakovo jadno, malo lice, lice zarobljenika, koje se u profilu isticalo prema prozoru. Spljošteno čelo bilo mu je prekriveno čupercima kose. Stražnji dio lubanje bio je izbočen, tako da mu je glava izgledala preteškom. Spljoštila se i savila naprijed, te je zbog toga cijelo tijelo poprimilo pognuto držanje. Koštane brazde već su mu počele nabirati kožu nad očima. Široka su mu usta stršala dalje od široka i plosnata nosa. Jadnik nije ni imao prave brade, već samo čeljust koja se u neprekinutom luku svijala nadolje i prema natrag. Bio je malen za svoju don, i kratke zdepaste noge bile su mu savijene. Bio je to vrlo ružan dječačić, ali Edith Fellowes ga je neobično voljela.

Nije joj mogao vidjeti lice, te je dopustila usnama da joj zadrhte.

Neće ga ubiti. Učinit će sve da to spriječi. Sve. Otvorila je kovčeg i počela iz njega vaditi odjeću.

Edith Fellowes je prvi put prekoračila prag »Stasis Inc.«

Prije nešto više od tri godine. Tada nije imala pojma što riječ »Stáza« uopće znači ili čime se »Stasis Inc.« bavi. U to vrijeme nitko to nije ni znao osim ljudi što su tamo radili. Svijet je to, zapravo, saznao tek dan nakon njena dolaska.

No tada su oni samo objavili oglas kojim su tražili ženu sa znanjem fiziologije, izvjesnim iskustvom na području kliničke kemije, te koja voli djecu. Edith Fellowes je bila medicinska sestra na porodiljskom odjelu i vjerovala je da ispunjava te uvjete.

Gerald Hoskins, doktor nauka, kako je pisalo na pločici s njegovim imenom što je stajala na stolu, počeše palcem lice i prodorno je pogleda.

Gospođica Fellowes se automatski ukruti i osjeti kako joj se lice trza. Nije se zavaravala iluzijama o svom izgledu. Znala je da joj je nos pomalo asimetričan i obrve prejako naglašene.

No, ni on nije baš filmski glumac, pomisli srdito. Bio je već pomalo gojazan, proćelav, a usta su odavala mrzovoljna čovjeka.

No plaća što ju je spomenuo bila je znatno veća od one što ju je očekivala i zato je pričekala.

— Volite li doista djecu? — upita je Hoskins.

— Ne bih to rekla kad to ne bi bila istina.

— Ili možda volite samo lijepu djecu? Lijepu dječicu okruglih obraza, slatkih nosića i gugutava glasa?

— Djeca su djeca, doktore Hoskins — reče gospođica Fellowes — a ona koja nisu lijepa možda najviše trebaju pomoć.

— Pa, onda biste mogli nastupiti...

— Mislite li time reći da mi sad nudite mjesto? Nasmiješio se i na trenutak mu se široko lice ozari neobičnom privlačnošću.

— Ja brzo donosim odluke — reče. — No za sada se moja ponuda odnosi samo na pokusni rok. Mogu isto tako brzo odlučiti da vas otpustim. Dakle, pristajete li?

Gospođica Fellowes upusti se na trenutak u računanje, a tada odluči da zanemari sve računice i posluša poriv.

— U redu.

— Odlično. Večeras ćemo formirati Stázu, i mislim da bi bilo najbolje da budete prisutni kako biste se odmah mogli latiti posla. To će biti večeras u osam, i molio bih vas da budete ovdje u sedam i pol.

— Ali što...

— Dakle, dogovorili smo se. To bi za sada bilo sve. — Pritisnuo je nekakvo dugme i pojavila se nasmiješena tajnica da je isprati.

Gospođica Fellowes na trenutak pogleda zatvorena vrata Hoskinsova ureda. Što je to Stáza? Kakve li veze ima s djecom ova zgrada nalik na šupu — sa svim tim ljudima što su na reveru svojih ogrtaša nosili nekakve posebne oznake, mnoštvom hodnika i očevidnim znacima da je riječ o nečemu tehničke prirode?

Pitala se da li da se večeras vrati ovamo ili da zaboravi na sve to i pokaže tom arogantnom čovjeku... No, znala je da će doći, da bi nedolaskom samo razočarala samu sebe. Morala je saznati o kakvoj je to djeci riječ.

Vratila se u sedam i pol. Nije se morala nikome najavljivati. Čini se da su svi, muškarci i žene, znali tko je ona i koja joj je dužnost. Dok su je vodili prema unutrašnjosti zgrade, osjetila se poput broda što s navoza klizi u more. Napokon je ugledala i Hoskinsa, koji ju je samo rastreseno pogledao i promrmljao nešto što je zvučilo kao »gospođice Fellowes«.

Nije joj ponudio ni da sjedne, no ona je mirno uzela stolicu, privukla je do ograde i sjela.

Nalazila se na balkonu. Ispod njega, kao u nekakvoj jami, bila je velika prostorija ispunjena svim mogućim instrumentima, kao da je netko smiješao upravljačku ploču svemirskog broda i kompjutor. Dio tog prostora bio je podijeljen pregradnim zidovima u nešto što je nalikovalo na stan bez stropa ili na golemu kuću za lutke. Odozgo je jasno mogla vidjeti »sobe«. U jednoj od njih zamijetila je elektronsko kuhalo i hladnjak za duboko smrzavanje, a u drugoj sanitarne uređaje.

Predmet što ga je samo djelomično vidjela u trećoj prostoriji bio je zacijelo samo krevet, mali krevet.

Hoskins je nešto govorio muškarcu što je stajao pokraj njega. Osim njih troje na balkonu nije bilo nikoga. Hoskins nije ni pokušao da ih upozna i gospođica Fellowes je kradomice pogledala neznanca. Bio je mršav, srednjih godina i doimao se vrlo uglađeno. Imao je male brčiće, a njegovim prodornim očima nije, čini se, ništa promicalo.

— Neću se ni na trenutak pretvarati — reče Hoskinsov sugovornik — da shvaćam sve to, doktore. Htio bih reći, osim onoliko koliko to laik, prosječno inteligentan laik, može shvatiti. No još manje mi je jasno to pitanje selektivnosti. Vi možete doprijeti samo do određene točke, i to mi se čini razumnim. Sve biva nejasnije kad idete dalje, i potrebno je više energije. Međutim, ne shvaćam zašto postoji ograničenje i u suprotnom smislu, to jest, vi se možete približiti sadašnjosti također samo do neke točke. To me zbunjuje.

— Ako mi dopustite da upotrijebim analogiju, stvar vam se više neće činiti toliko proturječnom, Deveney.

(Čim je začula neznančevo ime, gospođica Fellowes je znala o kome je riječ, i to ju je unatoč svemu impresioniralo. To je očito bio Candide Deveney, znanstveni urednik Televijesti, poznat po tome što bi se uvijek našao na poprištu novih pothvata u znanosti. Sjetila se da ga je jednom vidjela na televiziji prilikom spuštanja na Mars. — Dr Hoskins zacijelo radi na nečem važnom, pomisli).

— Svakako, samo upotrijebite analogiju — ozbiljno reče Deveney — ako mislite da će mi pomoći.

— Pa, recimo, ne možete čitati knjigu tiskanu uobičajenim slogom ako je držite dva metra od očiju, ali ćete to moći učiniti ako je držite na udaljenosti od tridesetak centimetara. Za sada, znači, što bliže to bolje. Međutim, ako knjigu primaknete na dva-tri centimetra, ni tada nećete moći čitati. To je jednostavno pitanje prevelike blizine.

— Hm — promrmlja Deveney.

— Uzmimo još jedan primjer. Vaše desno rame je udaljeno otprilike sedamdeset i pet centimetara od vrška desnoga kažiprsta, i vi možete staviti desni kažiprst na desno rame. Vaš desni lakat, međutim, mnogo je bliži vršku vašega desnog kažiprsta. Znači, ako primijenimo uobičajenu logiku, trebalo bi u svakom slučaju biti lakše desnim kažiprstom dotaći desni lakat, a to je ipak nemoguće. To je opet pitanje prevelike blizine.

— Smijem li navesti vaše analogije u svojoj reportaži? — upita Deveney.

— Pa, dakako. Bit će mi drago. Već dugo čekam da nekome poput vas pružim materijala za reportažu. Što god vam treba samo kažite. Došlo je napokon vrijeme da svijetu pokažemo čime se bavimo. Imat će što i vidjeti!

(Premda je još uvijek bila srdita na Hoskinsa zbog njegova ponašanja, gospođica Fellowes nije mogla suspregnuti divljenje. Osjetila je snagu u njegovu mirnom uvjerenju.)

— Kako daleko namjeravate posegnuti? — upita Deveney.

— Četrdeset tisuća godina. Gospođica Fellowes ostade bez daha.

— Godina?

U zraku se osjećala napetost. Ljudi što su sjedili za upravljačkim uređajima jedva su se micali. Jedan od njih sjedio je za mikrofonom te tihim i jednoličnim glasom nešto govorio. Bile su to kratke rečenice, iz kojih gospođica Fellowes nije ništa mogla razabrati.

Deveney se nagnuo preko balkona i napeto gledao.

— Hoćemo li što vidjeti, doktore Hoskinse?

— Što? Ne. Ništa, sve dok ne bude gotovo. Posrijedi je indirektna detekcija, nešto slično načelu radara, ali umjesto zračenja koristimo se mezonima. Mezoni pod pravim uvjetima »posežu« unatrag. Neki od njih se reflektiraju te moramo analizirati odraze.

— To zvuči prilično zamršeno. Hoskins se ponovno nasmiješi, kao i uvijek samo na trenutak.

— To je konačni proizvod pedeset godina istraživanja, Ljudi su se time bavili već četrdeset godina kad sam se ja počeo zanimati za to područje istraživanja... Da, to je zaista složeno.

Čovjek za mikrofonom podigne ruku.

— Već smo prije nekoliko tjedana utvrdili koordinate određene točke u vremenu — reče Hoskins. — Morali smo to razlagati pa ponovno proračunavati naša kretanja u vremenu, kako bismo bili sigurni da možemo dovoljno točno upravljati vremenskim tokom. Ovo nam mora uspjeti.

No njegovo se čelo svjetlucalo od znoja. Edith Fellowes ustane i približi se ogradi balkona. No nije se ništa vidjelo.

— Sad — tiho reče čovjek za mikrofonom. Zavladala je tišina, ali samo za trenutak, koliko je čovjeku potrebno da jednom udahne, a zatim se prolomio zvuk užasnuta dječjeg vriska iz »kuće lutaka«. U njemu se osjećao neizreciv strah! Strah koji je parao uši!

Gospođica Fellowes okrene glavu u smjeru odakle je dolazio krik. Bilo je to dijete. Zaboravila je.

A Hoskins je šakom lupio po ogradi i rekao, glasom koji je drhtao od likovanja.

— Uspjelo je. Edith Fellowes je žurila niz kratko, zavojito stubište, osjeijući između lopatica čvrst pritisak Hoskinsove ruke. Samo ju je gurao ništa ne govoreći.

Ljudi što su maločas stajali ili sjedili za upravljačkim uređajima skupili su se sada usred prostorije, pušili i smiješili se, promatrajući njih troje kako silaze na glavni kat. Iz »kuće lutaka« dopiralo je tiho zujanje.

— Možete bez ikakve bojazni ući u Stázu — reče Hoskins Deveneyu. — Učinio sam to već najmanje tisuću puta. Osjetit ćete nešto neobično kad prijđete pragu, ali to je samo trenutačan osjećaj i ništa ne znači.

Kao da to hoće Deveneyu i djelom pokazati, Hoskins uđe kroz vrata. Denevey pođe za njim, ukočeno se smiješeći i vidljivo uzdahnuvši.

— Gospođice Fellowes! Molim vas ! — reče Hoskins i nestrpljivo je pozove kažiprstom.

Kimnula je i ukočeno prešla prag. Činilo joj se da joj je tijelom prošao nekakav val, nešto što ju je iznutra zagolicalo.

No čim je ušla, sve je ponovno izgledalo normalno. Osjetila je miris drveta — »kuća lutaka« je očito bila nedavno napravljena — i nečega što ju je podsjetilo na miris zemlje.

Ponovno je zavladala tišina. To jest, bar se nije čuo nikakav glas već samo zvuk nalik na vrpoljenje bosih nogu po podu. tapkanje nečije ruke po drvenom zidu — a tada prigušen jecaj.

— Gdje je? — uznemireno upita gospođica Fellowes. Zar tim glupim muškarcima nije bilo stalo?

*

Dječačić se nalazio u spavaonici, to jest u prostoriji s krevetom.

Stajao je usred sobe, gol, i njegova mala, prljava prsa grčevito su se dizala i spuštala. Na podu, uz njegove bose smeđe noge, zamijetila je hrpu blata i grube trave. To je bilo ono što je mirisalo na zemlju, a pomalo i zaudaralo.

Hoskins je pratio njen zaprepašteni pogled i nestrpljivo primijetio:

— Nije tako lako iščupati dijete iz vremena, gospođice Fellowes. Morali smo, sigurnosti radi, uzeti i dio njegove okoline. Zar bi vam možda bilo milije da je stigao bez noge ili možda samo s pola glave?

— Molim vas! — prekine ga Edith Fellowes s gađenjem. — Mislite li ovdje stajati i samo pričati? Jadno dijete je prestrašeno. I užasno je prljavo.

Imala je pravo. Dijete je bilo prekriveno skorenim blatom i nekakvom masti, a na bedru se jasno zamjećivala upaljena i zacijelo bolna ogrebotina.

Kad mu se Hoskins približio, dječačić se zgrči i naglo ustukne. Moglo mu je biti nešto više od tri godine. Podigao je gornju usnu i ispustio piskav zvuk, poput mačke. Brzim pokretima Hoskins zgrabi dječaka za obje ruke i podigne ga. Dijete se svijalo i vrištalo.

— Držite ga — reče gospođica Fellowes. — Potrebna mu je prije svega topla kupelj. Moramo ga očistiti. Imate li sve potrebno? Ako imate, neka to donesu ovamo. Trebat će mi isprva i pomoć da ga svladam. I, zaboga, neka netko odnese to smrdljivo blato.

Ona je sada naređivala, i odmah se bolje osjećala. Pogledala je

dijete — ne više kao zbunjeni promatrač već kao iskusna medicinska sestra — i načas zastala od zaprepaštenja. Više se nije obazirala na blato i urlanje, mlataranje udova i bespomoćno grčenje. Gledala je samo dijete.

Bio je to najružniji dječak što ga je ikad vidjela. Bio je užasno ružan, od deformirane glave do krivih nogu.

*

Latila se pranja. Tri su joj muškarca pomagala, a još nekolicina motala se po prostoriji nastojeći očistiti blato. Radila je bez riječi i bijesno, a dječačić se neprestano trzao i vikao, oblijevajući je mlazovima sapunaste vode, što ju je još više srdilo.

Dr Hoskins joj je, doduše, posredno najavio da dijete neće biti lijepo, ali nije mogla ni slutiti da će ono biti tako izobličeno. Osim toga, tako je užasno smrdjelo da su vodom i sapunom tek malopomalo uspjeli odstraniti smrad.

Osjetila je jaku želju da dječačića, onako nasapunanog, baci Hoskinsu u naručje, da iziđe i nikad se više ne vrati. No njen profesionalni ponos nije joj to dopustio. Uostalom, nije li prihvatila posao? Sjetila se Hoskinsova pogleda prilikom njihova prvog razgovora, njegovih pomalo podrugljivih riječi:

— Možda vi volite samo lijepu djecu, gospođice Fellowes?

Hoskins je stajao nešto podalje, mirno ih sve promatrajući. Zamijetio je njen pogled, i Edith Fellowes se učini da se nasmiješio, kao da uživa u njenu bijesu i gađenju.

Odluči da pričeka neko vrijeme prije nego što će dati otkaz. Samo bi sebe ponizila kad bi to sad učinila.

Dječakova koža napokon je poprimila podnošljivu ružičastu boju, miris toaletnog sapuna zamijenio je smrad, i Edith Fellowes osjeti kako njenog bijesa polako nestaje. Dječačić više nije vrištao već samo cvilio od iscrpljenosti. Pažljivo ih je promatrao, prelijećući prestrašenim i sumnjičavim očima od jednog do drugog. Drhtao je od hladnoće nakon kupanja, a čistoća je još više naglašavala njegovu mršavu golotinju.

— Donesite mi spavaćicu za dijete! — odrešitim glasom naredi gospođica Fellowes.

Spavaćica se odmah pojavila. Činilo joj se kao da je sve spremno, ali da istovremeno ništa nije spremno sve dok ona ne naredi. Kao da su namjerno njoj prepustili inicijativu, iskušavajući je na taj način.

— Ja ću ga pridržati, gospođice — priđe joj reporter Deveney. — Sami mu to nećete moći navući.

— Hvala vam — odvrati gospođica Fellowes. Bila je to zaista bitka, no napokon su mu navukli spavaćicu. Kad ju je dječačić pokušao strgnuti s tijela, Edith Fellowes ga oštro udari po ruci.

Dječačić se zajapuri, ali ne zaplače. Buljio je u nju, te zdepastim,

iskrivljenim prstima jedne ruke polagano dotakne flanelastu tkaninu, opipavajući neobični materijal.

A što sad? — očajnički pomisli Edith Fellowes.

Čini se da su svi čekali nju, kao da su zamrli — čak i ružni dječačić.

— Jeste li se pobrinuli za hranu? Mlijeko? — oštrim glasom upita gospođica Fellowes.

Dakako, i to je bilo spremno. Netko je u prostoriju ugurao kolica s hladnjakom u kojem su bile tri litre mlijeka, uređaj za grijanje te sredstva za jačanje u obliku vitaminskih kapljica, sirupa bakar-kobalt-željezo i drugih preparata za koje trenutačno nije imala vremena. Bio je tu i bogat izbor raznih vrsta konzervirane dječje hrane.

Uzela je za početak mlijeko, samo mlijeko. Automatski uređaj zagrijao je mlijeko na željenu temperaturu za pukih deset sekundi i tada se isključio. Nalila je malo mlijeka u tanjurić. Nešto joj je govorilo da mali divljak ne bi znao piti iz šalice.

Gospođica Fellowes kimne glavom i reče dječačiću:

— Pij, pij. — Podigla je tanjurić ustima i pravila se kao da pije. Dječačić ju je slijedio pogledom, ali se nije ni pomaknuo.

Odlučila je da se posluži neposrednijim mjerama. Primila je dječakovu ruku, zamočila je u mlijeko, a zatim primakla ruku njegovim ustima tako da je mlijekom poštrcala njegove obraze i uvučenu bradu.

Dijete je najprije piskutavo vrisnulo, a zatim jezikom prešlo preko mlijekom ovlaženih usana. Gospođica Fellowes stavi tanjurić na kolica i odmakne se.

Dječačić se približi tanjuriću, sagne se prema njemu, ponovno podigne pogled i naglo se osvrne, kao da iza sebe očekuje nekakva neprijatelja spremnog na skok, a tada se ponovno sagne i žudno počne jezikom lizati mlijeko, poput mačke. Tišinu je prekidalo samo njegovo srkanje. Nije se poslužio rukama da digne tanjurić.

Iako se svim silama nastojala svladati, na licu gospođice Fellowes na trenutak se odrazila odvratnost. Deveney je to možda jedini zamijetio.

— Zna li sestra, doktore? — reče reporter.

— Što to? — upita gospođica Fellowes.

Deveney je oklijevao, ali Hoskins (na njegovu licu ponovno se pojavio izraz zadovoljstva) reče.

— Pa, recite joj.

Deveney se okrene prema Edith Fellowes.

— Vjerojatno vam to nije poznato, gospođice, ali vi ste prva civilizirana žena u povijesti koja se brine za mladog Neandertalca.

*

Okrenula se Hoskinsu, jedva susprežući bijes.

— Mogli ste mi to reći, doktore.

— Zašto? Zar bi se time stvari izmijenile?

— Rekli ste da je riječ o djetetu.

— Pa, nije li ovo dijete? Jeste li ikad imali psića ili mačkicu, gospođice Fellowes? Jesu li oni bliži ljudskim bićima? Da je ovo mali čimpanza, biste li osjećali odvratnost? Vi ste medicinska sestra, gospođice Fellowes. Pregledao sam vaš dosje. Radili ste tri godine na porodiljskom odjelu bolnice. Jeste li ikada odbili da se brinete za deformiranu bebu?

Gospođica Fellowes osjeti kako njeni razlozi gube snagu.

— Mogli ste mi to ipak reći — reče, ali u njenu glasu nije bilo tolike odlučnosti.

— I vi biste tada odbili mjesto? Pa, da li ga sada odbijate? — Mirno ju je pogledao. Deveney ih je promatrao na drugom kraju sobe, a mali Neandertalac, popivši mlijeko i polizavši tanjurić, podigao je svoje vlažno lice i pogledao je širom otvorenim, željnim očima.

Dječačić pokaže na mlijeko i iznenada iz njegovih usta provali kratak niz zvukova koje je stalno ponavljao, zvukova koji su se sastojali od grlenih glasova i složenih coktanja jezikom.

— Pa on govori — iznenađeno reče gospođica Fellowes.

— Dakako — odvrati dr Hoskins. — Homo neanderthalensis nije zapravo posebna vrsta već prije podvrsta Homo sapiensa. Zašto ne bi govorio? Vjerojatno traži još mlijeka.

Gospođica Fellowes automatski posegne za bocom mlijeka, ali je Hoskins zgrabi za zaglavak.

— Prije nego što nastavimo, gospođice Fellowes, prihvaćate li posao?

Gospođica Fellowes nestrpljivo istrgne ruku.

— Zar ga vi nećete hraniti ako to ja ne učinim? Ostat ću s njim — neko vrijeme.

Nalila je mlijeko u tanjurić.

— Ostavit ćemo vas s dječakom, gospođice Fellowes — reče Hoskins. — Ovo je jedini ulaz u Stázu broj jedan, s posebnom ključanicom koja će, dakako, biti podešena na otiske vaših prstiju, kao što je već podešena na otiske mojih. Prostori iznad nas — pogledao je na gore, prema otvorenom stropu »kuće lutaka« — bit će također pod kontrolom, i bit ćemo upozoreni ako se ovdje dogodi nešto nepoželjno.

— Mislite li time reći da ću stalno biti pod nečijim okom? I kad se budem oblačila ili...? — s negodovanjem reče gospođica Fellowes. Odjednom se sjetila unutrašnjeg izgleda prostorija što ga je dobro mogla vidjeti s balkona.

— Ne, ne — ozbiljno reče Hoskins — toga se uopće ne morate bojati. Nadzor će biti u obliku elektronskih simbola i oni će odlaziti

neposredno u kompjutor. Vi ćete biti s dječakom ove noći, i svake noći sve do nove obavijesti. Danju će vas netko smijeniti.

Gospođica Fellowes se zbunjeno ogleda.

— Ali čemu sve ovo, doktore Hoskins? Je li dječak opasan?

— To je pitanje energije, gospođice Fellowes. On nikada ne smije napustiti ove prostorije. Nikada. Ni na trenutak. Ni iz kojeg razloga, makar se radilo o njegovu životu, pa čak i o vašem životu. Je li vam to jasno?

Gospođica Fellowes ga hladno pogleda.

— Shvatila sam vaša naređenja, doktore, a medicinske sestre navikle su na to da je dužnost važnija od očuvanja sama sebe.

— Dobro. Ako vam nešto treba, samo signalizirajte. Hoskins i Deveney napustiše »Stázu«.

*

Gospođica Fellowes se okrene dječačiću. Netremice ju je promatrao. Na tanjuriću je bilo još mlijeka. Nekoliko puta pokušala mu je pokazati kako da podigne tanjurić i prinese ga ustima. Opirao se, ali joj je dopustio da ga dodiruje a da pri tom nije vikao.

Njegove preplašene oči neprekidno su je pratile, promatrajući svaki njen pokret. Nastojala ga je umiriti, polako pomičući ruku prema njegovoj kosi tako da je mogao pratiti njene kretnje i shvatiti da mu ne namjerava učiniti ništa nažao. Na trenutak joj je uspjelo pogladiti njegovu kosu.

— Morat ću te naučiti kako ćeš se služiti kupaonicom — reče mu. — Misliš li da ćeš to moći naučiti?

Govorila je mirno i blagim glasom, znajući da on neće razumijeti ni riječi, ali nadajući se da će reagirati na mirnoću njena glasa. Dječak je ponovno nešto »rekao« svojim coktanjem.

— Hoćeš li mi pružiti ruku? — reče gospođica Fellowes. Pružila mu je ruku i dječak ju je pogledao. Ostavila je ruku ispruženu prema njemu i čekala. Dječakova ruka se polako pomakla prema njenoj.

— Tako, samo tako... — reče. Njegova se ruka približila njenoj na centimetar, ali tada je dječaka napustila hrabrost i on naglo povuče ruku natrag.

— Dobro — mirno reče Edith Fellowes — pokušat ćemo ponovno kasnije. Hoćeš li sjesti pokraj mene? — potapšala je rukom strunjaču na krevetu.

Sati su polako prolazili, ali napredak je bio neznatan. Nije uspjela ni s kupaonicom ni s krevetom. Zapravo, kad je dječak počeo pokazivati jasne znakove pospanosti, legao je na goli pod, a tada se brzo otkotrljao pod krevet.

Sagnula se i pogledala ga. Oči su mu sjale u polumraku dok joj je nešto coktao.

— U redu — reče ona — ako se tako osjećaš sigurnijim, samo tu

spavaj.

Zatvorila je vrata »spavaće sobe« i legla na postelju što je za nju bila pripremljena u najvećoj prostoriji. Na njen zahtjev bili su nad njom razapeli nekakav privremeni baldahin. Morat ću sutra reći tim nespretnjakovićima da postave ogledalo u ovoj sobi i da mi dadu veći ormar, pomisli. Trebat će mi i veća kupaonica ako od mene očekuju da ovdje provodim noći.

*

San joj nikako nije dolazio. Osluškivala je ne čuju li se kakvi zvuci iz susjedne sobe. Dječak valjda nije mogao izići? Zidovi su bili okomiti i nemoguće visoki, no što ako se dijete može penjati poput majmuna? Doduše, Hoskins je rekao da je »stan« pod stalnom kontrolom uređaja na stropu.

Možda je on opasan? — pomisli iznenada. Fizički opasan.

No, valjda Hoskins nije mislio na to kad je spomenuo stalni nadzor. Zacijelo je ne bi ostavio ovdje samu kad...

Pokušala se sama sebi nasmijati. Ta on je bio još dijete, moglo mu je biti tri ili najviše četiri godine! Ipak, nije mu uspjela odrezati nokte. Što ako je napadne noktima i zubima dok bude spavala . ..

Zastao joj je dah. Oh, pa to je smiješno. Ipak...

Ponovno je pažljivo poslušala i ovaj put začula nekakav zvuk.

Dječak je plakao.

Nije to bio preplašeni vrisak, ni vika ni urlanje. Dječak je tiho plakao. Bilo je to bolno jecanje usamljena djeteta.

Jadno stvorenje, tjeskobno prvi put pomisli gospođica Fellowes.

Pa to je bilo dijete, dakako, i oblik njegove glave nije uopće bio važan. Dijete koje je osirotjelo kao što nijedno dijete nikada nije osirotjelo. Nestali su ne samo njegov otac i njegova majka već i cijela njegova vrsta. Neumoljivo iščupan iz svog vremena bio je sada jedino stvorenje svoje vrste na svijetu. Jedino i posljednje.

Osjećala je sve jače sažaljenje, a s njim i stid zbog vlastite bezosjećajnosti. Pažljivo pridržavajući spavaćicu uz gležnjeve (morat ću sutra donijeti kućni ogrtač, pomisli), ustala je iz kreveta i pošla u dječakovu sobu.

— Dečko — pozove ga šapatom — dečko...

Upravo se spremala posegnuti pod krevet, ali se predomislila bojeći se mogućeg ugriza. Umjesto toga upalila je noćnu svjetiljku i odmakla krevet.

Jadno stvorenje skupilo se u kutu, koljena skvrčenih uz bradu, te ju je pogledalo zamagljenim i preplašenim očima. U polumraku nije joj se uopće činilo odbojnim.

— Jadni dječače — reče — jadni dječače. — Osjetila je kako se ukočio kad mu je pogladila kosu, a zatim se opustio. — Jadniče mali. Smijem li te zagrliti?

Sjela je na pod uz njega te polako i ritmički počela gladiti dječakovu kosu, obraze i ruke, a zatim tihim glasom počela pjevati nježnu pjesmicu.

Podigao je glavu kad je počela pjevati i zabuljio se u njena usta u polutami, čudeći se neobičnu zvuku.

Polako ga je privlačila k sebi dok ju je slušao. Polako i nježno primakla je njegovu glavu sve dok nije počivala na njenu ramenu, a tada podvukla ruku pod njegova bedra te ga obazrivo i bez žurbe uzela u krilo.

I dalje je pjevušila, stalno ponavljajući istu jednostavnu kiticu, zibajući ga amo-tamo, amo-tamo.

Prestao je plakati i nakon nekog vremena njegovo mirno i ravnomjerno disanje pokazalo joj je da je zaspao.

Što je pažljivije mogla vratila je krevet na mjesto i polegla dječaka. Pokrila ga je i zagledala se u njega. Njegovo se lice sada doimalo tako mirno i bespomoćno. Njegova ružnoća nije joj više ništa značila. Zaista.

Pošla je na prstima prema vratima, a tada pomislila; što ako se probudi?

Vratila se natrag, neodlučno se borila sama sa sobom, a tada uzdahnula i polako legla na krevet uz dijete.

Krevet je bio premalen za nju. Osjećala se zgrčenom, a smetalo ju je i to što nad krevetom nije bilo ničega, ali uto ju je dječačić uhvatio za ruku te je nekako u tom položaju zaspala.

Naglo se prenula i jedva zadržala krik. Dječak ju je promatrao širom otvorenih očiju. Trebalo joj je nekoliko trenutaka da se sjeti kako je legla s njim u krevet. Polako, ne odvajajući pogleda od njega, ispružila je najprije jednu nogu sve dok nije dotakla pod, a zatim i drugu.

Dobacila je kratak i uznemiren pogled prema otvorenu stropu, te se sva napela, spremajući se da se što prije makne iz njegove sobe.

No u tom trenutku dječak svojim kratkim prstima dotakne njene usne i nešto »reče«.

Ustuknula je od njegova dodira. Na danjem svijetlu djelovao je užasno ružno.

Dječak ponovno progovori. Otvorio je usta i rukama nešto pokazivao, kao da nešto izlazi iz njih.

— Hoćeš li da ti pjevam? — drhtavim glasom upita gospođica Fellowes, pogodivši što dijete hoće. Dječak ne reče ništa već je i dalje zurio u njena usta. Glasom koji je još uvijek drhtao od napetosti, gospođica Fellowes počne pjevušiti sinoćnju pjesmicu i ružni se dječačić nasmiješi. Nespretno se klimao u ritmu pjesmice te ispuštao nekakav klokotavi zvuk koji je možda predstavljao početak smijeha.

Gospođica Fellowes uzdahne. Glazba smiruje i divlje zvijeri, rekao

je jednom netko. Možda bi mogla pomoći...

— A sad malo pričekaj — reče dječaku. — Moram se urediti. Bit ću brzo gotova, a tada ću ti prirediti doručak.

Brzo se obukla, svjesna pomanjkanja stropa. Dječak je ostao u krevetu, promatrajući je kad je bila u njegovu vidokrugu. Nasmiješila mu se i mahnula. Napokon joj je i on mahnuo, i to ju je neobično razveselilo.

— Hoćeš li zobene pahuljice s mlijekom? — upitala ga je kad je bila gotova. Priredila mu je doručak što je brže mogla, a tada ga pokretom pozvala.

Nije znala da li je shvatio njen pokret ili ga je privukao miris hrane, ali ustao je iz kreveta.

Pokušala mu je pokazati kako će upotrijebiti žlicu, ali je uplašeno ustuknuo (ima vremena i za to, pomisli). No, prisilila ga je da uzme zdjelicu u ruke. Učinio je to, dakako, nespretno i propisno se uprljao, ali je većina hrane ipak otišla pravim putem.

Ovaj put dala mu je da pije mlijeko iz čaše. Cmizdrio je, ustanovivši da je otvor premalen da bi u njega prikladno smjestio usta. Držala mu je ruku, sileći ga da je obavije oko čaše, a zatim ruku sa čašom primakla njegovim ustima i nagnula je. Ponovno se polio, no na to je bila navikla. Veći dio mlijeka je ponovno otišao kamo treba, i to je bilo za sada najvažnije.

Na njeno veliko iznenađenje i olakšanje kupaonica se pokazala manjim problemom. Odmah je shvatio što ona od njega očekuje.

Gotovo nesvjesno potapšala ga je po glavi i rekla:

— Dobar dječak. Pametan dječak.

Ushitila se kad se dječačić na to nasmiješio.

Posve je podnošljiv kad se nasmiješi, pomisli Edith Fellowes. Zaista podnošljiv.

Kasnije tog istog dana stigli su reporteri.

Držala je dijete u naručju, a dječačić se priljubio uz nju, dok su s druge strane otvorenih vrata zujale kamere. Gužva je uplašila dječačića i on je počeo plakati, ali tek su nakon deset minuta dopustili gospođici Fellowes da se povuče i odvede dječića u drugu sobu.

Ponovno se pojavila, zajapurena od negodovanja, izišla iz »stana« (prvi put nakon osamnaest sati) i zatvorila za sobom vrata.

— Mislim da vam je bilo dosta. Trebat će mi dosta vremena da ga smirim. Odlazite.

— Svakako, svakako — reče reporter »Times Heralda«. — No, je li to zaista Neandertalac ili je to nekakva patka?

— Uvjeravam vas — iznenada se iz pozadine začuo Hoskinsov glas — da to nije nikakva patka. To je dijete autentični Homo neanderthalensis.

— Dječak ili djevojčica?

— Dječak — kratko odvrati gospođica Fellowes.

— Majmunoliki dječak — reče reporter »Newsa«. — Upravo tako, majmunoliki dječak. Kako se ponaša, sestro?

— Ponaša se kao dječačić i nikako drukčije — oštrim glasom odreže gospođica Fellowes, nestrpljivo prelazeći u obranu dječaka. — I nema nikakve veze s majmunom. Zove se... Timothy, Timmie... i potpuno se normalno ponaša.

Ime Timothy bilo je prvo koje joj je palo na pamet, te ga je stoga nasumce odabrala.

— Timmie, majmunoliki dječak — reče reporter »Newsa« i, kako se kasnije pokazalo, dječak je pod tim imenom postao poznat javnosti.

— Doktore, što namjeravate učiniti s majmunolikim dječakom? — upita reporter »Globea«.

Hoskins slegne ramenima.

— Moj prvobitni plan je ispunjen... dokazao sam da ga mogu dovesti ovamo. Međutim, pretpostavljam da će privući pažnju i antropologa i fiziologa. Naposljetku, ovdje imamo stvorenje koje je, da tako kažemo, na rubu ljudskog bića. Mislim da bismo od njega trebali naučiti mnogo toga o sebi i o našem porijeklu.

— Kako ćete ga dugo zadržati?

— Sve dok ne budemo ovaj prostor trebali više od njega. Možda poduže vrijeme.

— Možete li ga izvesti na otvoreno kako bismo mogli postaviti subeterične uređaje i zaista napraviti pravi »show«? — javi se reporter »Newsa«.

— Žao mi je, ali dijete ne smije izlaziti iz Stáze.

— Što je, zapravo, Stáza?

— Ah — Hoskins se nasmiješi. — To bi tražilo poduže objašnjenje, gospodo. U Stázi ne postoji vrijeme kakvo mi znamo. Ove se prostorije nalaze u nevidljivom mjehuru, koji zapravo nije dio našeg svemira. Zato smo dijete i mogli iščupati iz vremena...

— Čekajte malo — nezadovoljno će novinar »Newsa« — što nam to pričate? Pa sestra je pred nama stalno izlazila iz sobe i ulazila u nju.

— Što biste i vi svi lako mogli učiniti — mirno odvrati Hoskins. — Kretali biste se usporedo s pravcima vremenske sile te ne bi dolazilo do velikih dobitaka ili gubitaka energije. Međutim, dječak je uzet iz daleke prošlosti. On se pomakao preko tih pravaca i time dobio vremenski potencijal. Njegovo premještanje u naš univerzum i naše vrijeme asporbiralo bi toliko energije koliko je potrebno ovoj ustanovi, a možda bi i cijeli Washington ostao bez energije. Morali smo pohraniti smeće što smo ga s dječakom doveli unutar ovih prostorija, te ćemo ga morati malopomalo odstranjivati.

Reporteri su marljivo bilježili svaku Hoskinsovu riječ. Nisu to shvaćali, i bili su sigurni da to ni njihovi čitaoci neće razumjeti, ali sve

je to zvučilo tako naučno i to je za njih bilo jedino važno.

— Hoćete li večeras dati intervju na televiziji? — upita reporter »Times Heralda«.

— Da — odgovori Hoskins, i novinari se polako izgubiše. Gospođica Fellowes je gledala za njima dok su odlazili.

Kao ni novinari, ni ona nije shvatila što je Hoskins govorio o Stázi i vremenskim silama, ali nešto je ipak razumjela. Timmijevo zatočeništvo (i sama je odmah prihvatila njegove ime) bilo je zaista stvarno a ne nešto što je Hoskins svojevoljno nametnuo. Čini se da dječačić neće nikada moći napustiti Stázu.

Jadno dijete, pomisli Edith Fellowes. Jadno dijete.

Prenula se iz razmišljanja čuvši njegov plač, i požurila je unutra da ga utješi.

*

Gospođica Fellowes nije imala prilike vidjeti Hoskinsa na televiziji. Iako su njegov intervju prenosile sve stanice, (čak su ga emitirali i do kolonije na Mjesecu), signali nisu mogli prodrijeti u stan u kojem su živjeli gospođica Fellowes i ružni dječačić.

Hoskins se pojavio idućeg jutra, sjajući od zadovoljstva i radosti.

— Je li intervju uspio? — upita ga gospođica Fellowes.

— Izvanredno. Kako je... Timmie? Razveselilo ju je što je upotrijebio to ime.

— Napreduje. Iziđi, Timmie, ne boj se, nitko ti neće učiniti ništa nažao.

No, Timmie je ostao u drugoj sobi. Iza vrata se primjećivao samo uvojak njegove zamršene kose te, povremeno, krajičak oka.

— Zapravo — nastavi Edith Fellowes — snašao se dobro. Vrlo je inteligentan.

— Iznenađuje li vas to? Oklijevala je trenutak prije nego što je odgovorila.

— Da, to me iznenađuje. Vjerojatno sam ga i ja isprva smatrala polumajmunom.

— Pa, polumajmun ili ne, učinio je mnogo za nas. Pronio je ime »Stasis Inc.« diljem svijeta. Naša je budućnost osigurana, gospođice Fellowes. — Činilo se da mora izraziti svoj trijumf nekome, pa makar to bila i samo gospođica Fellowes.

— Oh — pustila ga je da govori. Stavio je ruke u džepove i nastavio.

Deset godina jedva spajamo kraj s krajem, skupljajući sredstva cent po cent gdje god možemo. Morali smo sve staviti na jednu veliku kartu. Bilo je to sve ili ništa. A kad kažem sve, onda to zaista i mislim. Ovaj pokušaj da dovedemo Neandertalca stajao nas je svakog centa što smo ga uspjeli posuditi ili ukrasti. Dio toga smo zaista ukrali — od fondova za druge projekte što smo ih bez dozvole upotrijebili za ovo.

Da je eksperiment propao, bio bih gotov.

— Je li to razlog što nema stropova? — nenadano upita gospođica Fellowes.

— Molim? — Hoskins je pogleda. — Nije bilo novaca za stropove? — Oh, sad tek shvaćam. Pa, to nije bio jedini razlog. Zapravo, nismo mogli unaprijed znati točnu dob Neandertalca. Mogućnost detekcije u vremenu još nije tako savršena. On je mogao biti i veliki i divlji. U tom bismo slučaju morali s njim postupati izdaleka, kao sa životinjom u kavezu.

— No, budući da se to nije dogodilo, pretpostavljam da biste sada mogli napraviti strop.

— Sada bismo mogli. Imamo dosta novaca. Obećali su nam sredstva iz svih mogućih izvora. Sve je to divno, gospođice Fellowes. — Njegovo široko lice ozari smiješak.

Posve je simpatičan, pomisli gospođica Fellowes pošto je otišao, kad se oslobodi i zaboravi nauku.

Na trenutak se upitala je li oženjen, a tada zbunjeno nastojala odagnati tu misao iz glave.

— Timmie — pozove — dođi ovamo, Timmie.

*

U toku slijedećih mjeseci gospođica Fellowes je polako postajala sastavni dio »Stasis Inc.«. Dobila je vlastiti ured, s njenim imenom nad vratima, uz »kuću lutaka« — kako je i dalje nazivala Timmijev »mjehur« u Stázi. Dobila je i znatnu povišicu. »Kuću lutaka« je sada prekrivao strop, a njen namještaj je bio sada mnogo bogatiji i bolji. Dodali su i još jednu kupaonicu. Pored toga, gospođica Fellowes je dobila i stan u okviru Instituta te povremeno ne bi noću ostajala uz Timmieja. »Kuća lutaka« i njen stan spojeni su interfonom i Timmie je naučio njime rukovati.

Gospođica Fellowes se privikla na Timmieja. Bila je sve manje svjesna njegove ružnoće. Jednog se dana zabuljila u nekoga »običnog« dječaka na ulici, i njegovo visoko uzdignuto čelo i isturena brada učinili su joj se odjednom nezgrapnima i neprivlačnima. Jedva se uspjela otresti tog osjećaja.

Još su je više veselili Hoskinsovi povremeni posjeti. Bilo je očito da je i njega veselilo što može barem na kratko vrijeme pobjeći od posla — a kao šef »Stasis Inc.« posla je imao svakim danom sve više — te da osjeća nekakvo sentimentalno zanimanje za dijete koje je sve to započelo, no gospođici Fellowes se činilo da ga veseli i razgovor s njom.

(Usput je i saznala neke stvari o Hoskinsu. On je izumio metodu analize odraza mezonskog snopa što je prodirao u prošlost; on je izumio metodu uspostavljanja Stáze; svojim hladnim držanjem samo je nastojao sakriti svoju ljubaznu narav; oh, da, bio je oženjen).

Međutim, gospođica Fellowes se nikako nije mogla naviknuti na činjenicu da je sve to bio znanstveni eksperiment. Unatoč svim naporima, osjećala se toliko osobno angažiranom u svemu tome da se gotovo počela svađati s fiziolozima.

Jednog dana Hoskins je sišao u Stázu i zatekao gospođicu Fellowes izvan sebe od bijesa.

— Kako mogu biti takvi? Nemaju pravo... ako je Timmie Neandertalac, nije životinja.

Zurila je za njima, kroz otvorena vrata, zaslijepljena srdžbom. Timmie je u kutu jecao. Hoskins je stajao pred njom nekoliko sekundi prije nego što je uopće shvatila da je on tu.

— Smijem li ući? — upita on.

Kratko je kimnula glavom, a zatim požurila Timmieju, koji se privio uz nju, savivši oko nje svoje krive nožice — koja su još uvijek bile tako, tako mršave.

Hoskins je to bez riječi ozbiljno promatrao.

— Čini se da je prilično potišten.

— To me uopće ne čudi — reče gospođica Fellowes. — Svaki ga dan gnjave s tim uzorcima krvi i drugim ispitivanjima. Hrane ga nekakvim sintetskim jelima koja ne bih davala ni svinjama.

— Pa tako nešto ne mogu iskušavati na ljudima, znate.

— Ne smiju to iskušavati ni na Timmieju, doktore Hoskinse. Insistiram na tome. Vi ste mi sami rekli da je Timmie proslavio u svijetu vašu ustanovu. Ako uopće osjećate nekakvu zahvalnost, morate ih spriječiti da kinje to jadno stvorenje. Bar dok ne bude dovoljno velik da to shvati. Timmie više i ne spava kako treba, i muče ga more. Upozoravam vas — ponovno ju je obuzeo bijes — neću ih više pustiti unutra.

(Shvatila je da je posljednje riječi upravo kriknula, ali se zaista nije mogla obuzdati).

— Znam da je Timmie Neandertalac — nastavi Edith Fellowes mirnijim glasom — no ima mnogo stvari što ih ne cijenimo kod Neandertalaca. Čitala sam mnogo o njima. Imali su vlastitu kulturu. Neki od najvećih izuma u povijesti čovječanstva pojavili su se u njihovo doba. Na primjer, pripitomili su životinje, »pronašli« kotač i razne načine obrade kamena. Imali su čak i duhovnih stremljenja. Pokapali su svoje mrtve i uz njih u grob stavljali razne predmete, što znači da su vjerovali u zagrobni život i time izmislili vjeru. Ne potvrđuje li sve to da Timmie ima pravo da se s njim postupa kao s ljudskim bićem?

Nježno je pogladila dječaka po glavi i odvela ga u sobu za igru. Vrata sobe bila su otvorena i Hoskins se nasmiješi ugledavši mnoštvo igračaka.

— Jadno dijete zavrijedilo je te igračke — reče gospođica Fellowes

zamijetivši njegov pogled. — To je sve što ima. i zaslužio je to svim onim što mora proći.

— Ne, ne. Nemam ništa protiv, uvjeravam vas. Upravo sam razmišljao kako ste se izmijenili od onoga prvog dana kad ste bili bijesni što sam vam uvalio Neandertalca.

Fellowes?

— Ne znam, jer ne znamo kako se Neandertalci razvijaju. Sudeći po veličini, rekla bih najviše tri godine... ali Neandertalci su općenito manji od nas. Osim toga, vjerojatno i ne raste kako treba, uza sve to kinjenje i eksperimentiranje. Međutim, kad pomislim kako napreduje s govorom, rekla bih da ima više od četiri godine.

— Zaista? Nisam u izvještajima pronašao ništa o tome da govori.

— Neće govoriti ni s kim osim sa mnom. Bar za sada. Užasno se boji ostalih, a to me i ne čudi. Ali Timmie zna tražiti hranu i reći ili pokazati sve što mu treba, i razumije gotovo sve što mu kažem. Dakako — pažljivo ga je promatrala, nastojeći ocijeniti da li je vrijeme bilo pogodno da mu to kaže — možda se dalje neće razvijati.

— Zašto ne?

— Svakom djetetu potrebna je stimulacija, a Timmie živi poput osamljena zatočenika. Činim što mogu, ali nisam s njim čitavo vrijeme. Osim toga, njemu treba više. Hoću reći, doktore Hoskinse, da mu treba neki dječak s kojim bi se igrao.

Hoskins zamišljeno kimne glavom. — Na žalost, on je jedini od svoje vrste, zar ne? Jadno dijete.

Gospođicu Fellowes ganula je toplina u njegovu glasu.

— Timmie vam je drag, zar ne? — Bilo joj je drago što još netko osjeća kao i ona.

— Oh, da — reče Hoskins. — Odjednom se opustio, odbacio na trenutak masku učenjaka i gospođica Fellowes zamijeti umor u njegovim očima.

Odlučila je da ga za sada više ne gnjavi svojim planovima.

— Izgledate iscrpljeni, doktore — reče zabrinuta glasa.

— Zaista, gospođice Fellowes? Morat ću vježbati tako da izgledam živahnije.

— Pretpostavljam da je »Stasis Inc.« pretrpan poslom, a time i vi.

Hoskins slegne ramenima.

— Vaša je pretpostavka točna. Moramo se podjednako brinuti za životinjski, biljni i rudni svijet, gospođice Felllowes. No, mislim da niste vidjeli naše... primjerke? — Ne, nisam. Ne zato što me to ne bi zanimalo već sara bila toliko zaokupljena poslom. — Pa, sada nemate toliko posla — reče on iznenada, kao da je u tom trenutku nešto odlučio. — Doći ću sutra po va» u jedanaest sati i sve vam sam pokazati. Dogovoreno? Sretno se nasmiješila. — Bit će mi neobično drago. Kimnuo joj je i sam se nasmiješio, te otišao. Gospođica

Fellowes je cijeli dan pjevušila. Bilo je to — dakako, bilo je smiješno tako nešto i pomisliti — kao da su sebi zakazali randevu.

*

Došao je točno u jedanaest sati idućeg dana, sa smiješkom na licu. Zamijenila je službenu odjeću medicinske sestre haljinom. Dakako, klasična kroja, ali nije se već godinama osjećala tako ženstvenom.

Polaskao joj je na njenu izgledu, ozbiljno i napola službeno, i ona mu se istim tonom zahvalila. Bio je to zaista savršen uvod, pomisli. No uvod u što? Nastojeći odagnati te jalove misli, pohitala je do Timmieja da mu kaže da će se uskoro vratiti. Provjerila je da li dječak zna gdje mu je ručak, a zatim pošla za Hoskinsom.

Odveo ju je u novo krilo zgrade, u kojem još nikada nije bila. Još je mirisalo na drvo, boju i žbuku. Odnekud su se čuli zvuci koji su pokazivali da se zgrada i dalje širi. — Životinjski, biljni i rudni svijet — reče Hoskins, kao i jučer. — Ovdje je životinjski svijet, i to su naši najspektakularniji eksponati.

Prostor je bio podijeljen na mnogo »soba«. Svaka je predstavljala zasebni »mjehur« Stáze. Hoskins je povede do staklene stijene jedne od soba i ona se zagleda u nju. Ugledala je neko biće koje joj je nalikovalo na krljuštavo pile s repom.

Trčkaralo je na dvjema tankim nogama od zida do zida, stalno okrećući duguljastu glavu s koštanom krestom. Šape njegovih malih prednjih udova stalno su se stezale i otvarale.

— To je naš dinosaur — reče Hoskins. — Imamo ga već mjesecima. Ne znam kad ćemo ga se moći osloboditi.

— Dinosaur?

— Zar ste očekivali diva? Nasmiješila se.

— Pa, normalno, zar ne? Iako znam da ima i malih dinosaura!

— Vjerujte mi, zanimao nas je samo mali dinosaur. Stalno ga ispitujemo, no sad je čini se stanka. Otkrili su mnoštvo zanimljivosti. Na primjer, nije potpuno hladnokrvan. Njegov organizam ima nekakav mehanizam, iako nesavršen, kojim održava temperaturu tijela iznad temperature okolice. Na žalost, ovo je mužjak. Otkako smo ga doveli, nastojimo »napipati« ženku, no nismo za sada imali sreće.

— Što će vam ženka? Podrugljivo ju je pogledao.

— Pa, možda bismo tako došli do oplođenih jaja i dinosaurića.

— Dakako.

Poveo ju je do odjela s trilobitima.

— Ono je profesor Dwayne, sa sveučilišta u Washingtonu — reče. — On je nuklearni kemičar. Mislim da izotopima ispituje kisik u vodi.

— Zašto?

— To je prastara voda, otprije najmanje pet stotina milijuna godina. Omjerom izotopa može se odrediti temperatura oceana u to doba. Njega trilobiti ne zanimaju, no ima zato drugih koji su

uglavnom zaokupljeni seciranjem. Oni imaju sreću, jer im trebaju jedino skalpeli i mikroskopi. Dwayne mora svaki put kad obavlja neki eksperiment nanovo montirati spektrograf mâsa.

— Zašto? Zar ne bi mogao...

— Ne, ne bi. Iz Stáze se samo u zaista iznimnim slučajevima smije nešto iznositi.

Pošli su dalje. Pokazao joj je primjerke prastarih biljaka i komade stijena. To je bilo carstvo biljaka i ruda. Na svakom uzorku radio je poseban istraživač. Sve je nalikovalo na muzej, živi muzej i superaktivni centar istraživanja.

— I vi sve to morate nadzirati, doktore Hoskinse?

— Samo posredno, gospođice. Na sreću, tu su i moji suradnici. Mene osobno zanimaju teoretski aspekti svega ovoga: priroda Vremena, način mezonske intertemporalne detekcije i slično. Dao bih sve ovo što ste vidjeli za djelotvorniju metodu detekcije predmeta koji su nam vremenski bliži od deset tisuća godina. Kad bismo mogli zaći u povijesno doba...

Zašutio je kad se iz jedne od udaljenih »soba« začula nekakva buka, nečiji piskutavi i ljutiti glas.

— Oprostite — reče i požuri prema mjestu odakle se čula prepirka. Gotovo trčeći, gospođica Fellowes pođe za njim.

— Morao sam dovršiti neke bitne aspekte svog istraživanja. Ne možete li to shvatiti? — Bio je to postariji čovjek, rijetke brade, zajapuren od bijesa.

— Doktore — obrati se Hoskinsu uniformirani tehničar s monogramom SI (što je očito bila kratica za »Stasis Inc.«, pomisli Edith Fellowes) na reveru — prvobitno je s profesorom Ademewskim dogovoreno da uzorak može ovdje ostati samo dva tjedna.

— Nisam tada znao koliko će mi vremena trebati za moja istraživanja. Nisam prorok — uzrujanim je glasom protestirao profesor.

— Morate shvatiti, profesore — obrati mu se Hoskins — da je naš prostor ograničen i da zato moramo stalno mijenjati uzorke. Ovaj komad halkopirita moramo vratiti. Drugi čekaju slijedeći uzorak.

— Zašto mi ga onda ne biste mogli dati? Da ga uzmem sa sobom?

— Znate i sami da ga ne možete dobiti.

— Komad halkopirita, koji ne teži ni pet kilograma? Zašto ne?

— Zato što sebi ne možemo priuštiti toliki gubitak energije! — odrešito će Hoskins. — To vam je poznato.

— Moram napomenuti — umiješa se tehničar — da je pokušao uzeti uzorak, iako je to protiv pravila. Gotovo sam prekinuo Stázu dok se nalazio unutra, ne znajući da je tu.

Na trenutak je zavladala tišina, a tada se dr Hoskins okrene istraživaču i hladno ga upita.

— Je li to točno, profesore?

— Pa, mislio sam da u tome nema nikakva zla... — zakašlja se profesor Ademewski.

Hoskins posebne rukom i povuče ručicu što mu je visjela nadohvat ruke, pokraj ulaza u prostoriju s profesorovim uzorkom.

Gospođici Fellowes, koja je zavirivala u prostoriju i promatrala neugledni komad stijene što je doveo do svađe, iznenada zastane dah kad je kamen nestao. Prostorija je bila prazna.

— Profesore — obrati se Hoskins Ademewskom — vaša dozvola za istraživanje u Stázi bit će definitivno poništena. Žao mi je.

— Ali čekajte...

— Žao mi je. Prekršili ste jedno od najstrožih pravila.

— Žalit ću se Međunarodnom udruženju...

— Samo izvolite. U ovakvim slučajevima nitko ne može glasati protiv moje odluke.

Okrenuo je leđa profesoru, koji je još uvijek protestirao, i obratio se gospođici Fellowes, lica još uvijek blijeda od srdžbe.

— Hoćete li ručati sa mnom; gospođice Fellowes?

*

Poveo ju je do odjela kafeterije što je bio rezerviran za upravno osoblje. Pozdravljao se s prisutnima i predstavljao gospođicu Fellowes potpuno ležerno, iako se Ediith Fellowes osjećala užasno smeteno.

Što će svi ti ljudi misliti, pade joj na um. Očajnički se trudila da djeluje poslovno.

— Imate li često ovakvih teškoća, doktore? — upitala ga je kad su sjeli i počeli jesti. — Kao maločas s profesorom?

— Ne — ljutito reče Hoskins. — Ovo je bilo prvi put. Dakako, uvijek moram uvjeravati ljude da ne uzimaju uzorke iz Stáze, ali ovo je prvi put da je netko odista i pokušao.

— Sjećam se da ste jednom spomenuli energiju što bi se time utrošila.

— Tako je. Naravno, nastojimo to uzeti u obzir. Nezgoda se lako može dogoditi, te smo zato predvidjeli posebne izvore energije kako bismo mogli izdržati gubitke izazvane slučajnim odstranjivanjem nečega iz Stáze. No to ne znači da bismo htjeli izgubiti godišnju zalihu energije za pola sekunde, niti sebi možemo priuštiti odgađanje naših planova za proširenje na nekoliko godina. Osim toga, profesor se nalazio u sobi kad se tehničar spremao prekinuti Stázu.

— Što bi se profesoru dogodilo?

— Već smo obavljali pokuse s predmetima i miševima, i oni su nestali. Vjerojatno su nestali u Vremenu, povučeni, da tako kažem, predmetom koji se istovremeno i trenutačno vratio u svoje prirodno vrijeme. Upravo zato moramo posebno učvršćivati predmete koje ne želimo izgubiti, a to je složen postupak. Profesor, međutim, nije bio

učvršćen te bi se našao u pliocenu u trenutku kad smo iz tog razdoblja uzeli uzorak stijene, odnosno dva tjedna kasnije jer je uzorak toliko ostao u našem vremenu.

— To bi bilo strašno.

— Ne samo zbog profesora, uvjeravam vas. Budući da je bio dovoljno lud da to učini, zaslužio bi to. No, zamislite sebi kako bi to djelovalo na javnost. Dovoljno je da ljudi shvate o kakvim je opasnostima riječ... ostali bismo u trenu bez sredstava. — Mrzovoljno je nabadao viljuškom hranu po tanjuru.

— Ne biste li ga mogli vratiti da se tako nešto i dogodilo? — upita gospođica Fellowes. — Isto onako kako ste prvobitno odnijeli i onaj kamen.

— Ne. Čim se jednom neki predmet vrati, gube se i prvobitne koordinate ako ih nismo namjerno zadržali, a za to u ovom slučaju nije zaista bilo nikakve potrebe. Niti je to ikada do sada bilo potrebno. Prema tome, pronalaženje profesora značilo bi traženje određenih koordinata u vremenu, što bi bilo kao da u oceanske dubine spuštate povraz da biste uhvatili određenu ribu. Kad se samo sjetim mjera opreza što ih poduzimamo kako bismo spriječili nesreće, mogao bih poludjeti. Svaki naš odjel Stáze opremljen je posebnim uređajem za prekidanje tog stanja. Tako to mora i biti jer svaki odjel ima svoje koordinate, te se prema tome mora nezavisno uspostavljati i prekidati. Međutim, nijedan od uređaja za prekidanje Stáze ne aktivira se sve do posljednje minute. Zapravo, Stáza se može prekinuti tek kad povučete ručicu, koju smo namjerno postavili izvana. Povlačenje ručice je gruba mehanička radnja, koja traži određeni napor, a time se uveliko isključuje mogućnost slučajnog aktiviranja. — Ali... kad nešto uzimate iz Vremena ili to vraćate natrag — upita gospođica Fellowes — ne mijenjate li time povijest?

Hoskins slegne ramenima.

— Teoretski, da, ali u zbilji, osim u neuobičajenim slučajevima, ne. Mi stalno nešto iznosimo iz Stáze. Molekule zraka, bakterije, prašinu. Otprilike deset posto naše potrošne energije odlazi na mikrogubitke te vrste. Što se tiče pomicanja čak i velikih predmeta u Vremenu, to prouzrokuje promjene, utjecaj kojih s vremenom nestaje. Uzmimo, na primjer, onaj komad halkopirita iz pliocena. On je bio ovdje dva tjedna, i zbog toga neki kukac možda nije pronašao zaklon te je uginuo. To bi moglo izazvati niz promjena, ali matematički proračuni Stáze pokazuju da je to konvergentni niz. Veličina promjene smanjuje se s vremenom, a tada se stvari vraćaju u prvobitnu kolotečinu.

— Mislite li reći da stvarnost liječi samu sebe?

— Pa, moglo bi se to izraziti i tim riječima. Ako iz Vremena uzmete ljudsko biće, ili ga pošaljete natrag, »rana« će biti veća. Ako je riječ o nekom nevažnom pojedincu, takva će se »rana« također

»zaliječiti« sama od sebe. Naravno, svakog nam dana piše mnogo ljudi koji od nas traže da u sadašnjost dovedemo Abrahama Lincolna ili Muhameda ili Lenjina. To se, dakako, ne može učiniti. Čak i kad bismo ih uspjeli »pronaći«, nitko ne bi mogao izliječiti promjenu što bi nastala u stvarnosti kad bismo »pomicali« takvog stvaraoca povijesti. Postoje proračuni koji nam kažu kad je neka promjena prevelika, i mi nastojimo da se toj granici i ne približimo.

— Timmie, znači... — reče Edith Fellowes.

— Ne, on u tom smislu ne predstavlja problem. Stvarnost je sigurna. Međutim... — prodorno ju je pogledao —... nije važno. Rekli ste mi jučer da je Timmieju potrebno društvo.

— Da — gospođica Fellowes se zahvalno nasmiješi. — Mislila sam da niste na to obratili pažnju.

— Kao što vidite, jesam. To mi je dijete drago, i cijenim vaše osjećaje. Zato sam vam sve ovo i objasnio, jer i mene zabrinjava taj problem. No, sad znate čime se bavimo, stekli ste određeni uvid u poteškoće s kojima smo suočeni, te ćete moći lakše shvatiti zašto — uza svu dobru volju — ne možemo Timmieju naći društvo.

— Ne možete... — zaprepašteno izusti gospođica Fellowes.

— Nisam li vam upravo sve objasnio? Bilo bi zaista besmisleno očekivati da ćemo imati toliku nevjerojatnu sreću i pronaći još jednog Neandertalca njegove dobi. Kad bi nam to i uspjelo, ne bi bilo u redu povećavati rizik dovođenja još jednoga ljudskog bića u Stázu.

Gospođica Fellowes spusti viljušku i odlučno ga pogleda.

— Ali, doktore Hoskinse, nisam uopće to mislila. Nisam htjela da dovodite još jednog Neandertalca u sadašnjost, Znam da je to nemoguće. Ali, zar bi bilo nemoguće dovesti neko dijete da se igra s Timmiejem?

Hoskins je zabrinuto pogleda. — Ljudsko dijete?

— Dijete — mrko reče gospođica Fellowes. — Timmie je ljudsko biće.

— Nije mi to ni nakraj pameti!

— Zašto ne? Zašto to ne biste mogli učiniti? Što tu nije u redu? Izvukli ste to dijete iz Vremena i učinili ga vječnim zatočenikom. Ne dugujete li mu nešto? Doktore Hoskinse, ako na ovom svijetu postoji čovjek koji je otac tog djeteta u svakom smislu osim u biološkom, onda ste to vi. Zar mu ne biste mogli ispuniti tu želju?

— Njegov otac? — zaprepašteno reče Hoskins, a zatim pomalo nesigurno ustane. — Ako nemate ništa protiv, gosođice Fellowes, otpratiti ću vas do Stáze.

Vratili su se do »kuće lutaka« ne prozborivši ni riječi.

*

Hoskins se duže vremena nakon toga nije pojavljivao, i viđali bi se

samo slučajno na hodniku, u prolazu. Katkad joj je bilo žao, ali je znala i bjesnjeti na njega, osobito kad je Timmie bio posebno potišten ili kad bi satima šutke stajao uz prozor i promatrao šturi krajolik što se kroza nj nazirao.

Timmie je iz dana u dan govorio bolje i točnije. Doduše, u njegovu izgovoru bilo je još uvijek nečega grlenog i nejasnog, ali to je gospođici Fellowes bilo još simpatičnije.

Kad je bio uzbuđen, znao bi tu i tamo ponovno »zacoktati« jezikom, ali se to događalo sve rjeđe. Čini se da je zaboravljao vrijeme prije svog »dolaska« u sadašnjost, osim u snovima.

Kako je Timmie bivao starijim, zanimanje fiziologa je jenjavalo, ali su ih zato zamijenili psiholozi. Katkada se gospođici Fellowes činilo da joj se potonji još manje sviđaju, Nije više bilo injekcija i vađenja tjelesnih tekućina, ni posebnih režima ishrane. No zato je Timmie sada morao svladati zapreke kako bi došao do hrane i vode: morao je dizati ploče, pokretati šipke, vući užad. Blagi električni šokovi natjerali bi ga u plač, a gospođicu Fellowes dražili do ludila. Nije se htjela žaliti Hoskinsu. Bila joj je mrska i pomisao da mu se mora obratiti. Stalno joj je pred očima bilo njegovo lice dok su ručali u kafeteriji. Njene bi se oči tada ovlažile i pomislila bi: zar netko zaista može biti tako uskogrudan?

Tada se, jednog dana, s vrata iznenada začuo Hoskinsov glas.

— Gospođice Fellowes!

Izišla je iz sobe, hladno se smiješeći i poravnavajući odjeću, a tada zbunjeno zastala ugledavši blijedu i vitku ženu srednje visine. Izgledala je krhko, možda i zbog svoje plave kose i blijede puti. Iza nje, držeći se za njenu suknju, stajalo je dijete — mogle su mu biti četiri godine — okrugla lica i širom otvorenih očiju.

— Draga, ovo je gospođica FelIowes — reče Hoskins — medicinska sestra koja se brine za dječaka. Gospođice Fellowes, ovo je moja supruga.

(Zar je to njegova žena? Gospođica Fellowes zamišljala ju je drukčijom. No, zašto ne? pomisli. Takvom muškarcu bilo je i slično da izabere neku slabašnu osobu kako bi još više istakao sebe. Ako je to htio...)

Službeno ju je pozdravila.

— Dobar dan, gospođo Hoskins. Je li ovo... vaš sinčić? (To je zaista bilo iznenađenje. Nastojala je sebi zamisliti

Hoskinsa kao muža, ali kao oca... Osim, naravno... Odjednom je na sebi osjetila Hoskinsov ozbiljni pogled i pocrvenjela.)

— Da, ovo je moj dečko, Jerry — reče Hoskins. — Pozdravi gospođicu Fellowes, Jerry.

(Nije li neznatno naglasio riječ »ovo«? Nije li time htio reći da je **ovo** njegov sin a ne...)

Jerry se uvukao još dublje u skute mamine suknje i nešto promrmljao. Hoskinsova žena je promatrala preko ramena gospođice Fellowes, tražeći nešto u sobi iza nje.

— Pa, uđimo — nastavi Hoskins. — Uđi, draga. Osjetit ćeš na trenutak neobičnu nelagodnost kad pređeš prag, ali to nije ništa.

— Hoćete li da i Jerry uđe? — upita gospođica Fellowes.

— Dakako. On će se igrati s Timmiejem. Ta rekli ste mi da Timmieju treba drug u igri. Niste to valjda zaboravili?

— Ali... pogledala ga je zabezeknuto. Nije se mogla pribrati od čuda. — **Vaš dječak?**

Razdraženo ju je pogledao.

— Pa, čiji, onda? Niste li to htjeli? Uđi, draga. Idemo. Gospođa Hoskins vidljivim naporom podigne Jerryja u naručje i oklijevajući prede prag. Jerry se promeškoljio kao i ona. Očito im se osjećaj prelaza u Stázu nije svidio. — Je li to... stvorenje ovdje? — upita Hoskinsova žena tiho. — Ne vidim ga.

— Izađi, Timmie — pozove ga Edith Fellowes. Timmie proviri iza vrata i zabulji se u malog posjetioca.

Mišići na rukama Hoskinsove žene vidljivo se zgrčiše.

— Geralde, jesi li siguran da nema opasnosti? — reče Hoskinsu.

— Ako mislite na Timmieja — javi se odmah gospođica Fellowes — on je potpuno bezopasan. On je blag i mio dječak.

— Ali on je d... divljak!

(Ah, te priče o majmunolikom dječaku u novinama, pomisli Edith Fellowes).

— On nije divljak — polako reče gospođica Fellowes naglašavajući svaku riječ. — Miran je i razuman kao i svaki petogodišnjak. Doista je plemenito od vas, gospođo Hoskins, što ste pristali da se vaš dečko igra s Timmiejem. Možete biti bez brige, uvjeravam vas.

— Nisam baš sigurna da li se s time slažem — reče Hoskinsova žena. — U njenu glasu osjećala se srdžba. — To smo već riješili, draga — reče Hoskins. — Ne želim se ponovno svađati. Spusti Jerryja.

Žena ga posluša i dječak se ponovno pripije uz nju, piljeći u par očiju što su u njega zurile iz druge sobe.

— Dođi, Timmie — reče gospođica Fellowes. — Ne boj se. Timmie polako uđe u sobu. Hoskins se sagne i odvoji Jerryjeve prste od majčine suknje.

— Dođi ovamo, draga. Daj djeci prilike da se upoznaju. Dječaci su stajali jedan nasuprot drugome. Iako je bio mlađi, Jerry je bio dvatri centimetra viši. Jerryjevo uspravno držanje te uzdignuta, dobro oblikovana glava, odjednom su ponovno naglasile Timmiejevu groteskost, gotovo kao i prvih dana. Usne gospođice Fellowes zadrhtaše. Prvi je progovorio mali Neandertalac, visokim dječjim glasom.

— Kako se zoveš? — Timmie iznenada istakne lice, kao da hoće pažljivije pregledati Jerryjeve crte lica.

Preplašen, Jerry snažno odgurne Timmieja i on se prevrne. Oba dječaka počeše glasno plakati. Hoskinsova žena zgrabi svoje dijete, a gospođica Fellowes, zajapurena od jedva suzdržana bijesa, podigne Timmieja i utješi ga.

— Oni se jednostavno nagonski ne vole! — reče Hoskinsova žena.

— Ne vole se nagonski isto toliko — umornim glasom reče Hoskins — koliko i svaka druga dva dječaka kad se upoznaju. — Spusti Jerryja i ostavi ga da se navikne. Mislim da bi bilo najbolje da nas dvoje odemo. Gospođica Fellowes može nakon nekog vremena dovesti Jerryja u moj ured, i ja ću se pobrinuti da ga netko odvede kući.

*

Djeca su se neko vrijeme mrko pogledavala. Jerry je plakao za mamom i pokušao udariti gospođicu Fellowes, no napokon ga je utješila lizaljkom. I Timmie je dobio svoj slatkiš, i nije prošao ni jedan sat a djeca su se već igrala kockama, iako svaki u svom kutu.

Gospođica Fellowes bila je gotovo do ganuća zahvalna Hoskinsu što je doveo Jerryja.

Tražila je načina da mu zahvali, ali ju je on odbio svojim službenim tonom. Možda joj nije mogao oprostiti što se zbog nje osjećao poput okrutna oca. Možda je doveo vlastito dijete samo da time dokaže kako je nježan »otac« Timmieju, istovremeno jasno pokazujući da mu uopće nije otac. I jedno i drugo u isto vrijeme!

I zato je mogla reći samo:

— Hvala vam.

— Nema na čemu — odgovorio je.

S vremenom je to prešlo u stalnu kolotečinu. Jerry se dvaput tjedno dolazio igrati s Timmiejem jedan sat. Poslije su to produžili na dva sata. Djeca su se navikla jedno na drugo i zajedno su se igrala.

Ipak, unatoč početnom osjećaju zahvalnosti, gospođici Fellowes je Jerry polako postajao antipatičan. Bio je krupniji, teži i nadmoćan u svemu, tako da je Timmie bio potpuno u sjeni svoga druga. Mirila se s takvom situacijom samo zbog toga što se — unatoč teškoćama — Timmie svaki put sve više veselio redovitim dolascima svog druga u igri.

Ta to mu je sve što ima, sumorno pomisli.

Jednom, dok ih je promatrala, pala joj je na um pomisao: Hoskinsovo dvoje djece, jedno od žene a drugo od Stáze!

A ona...

Zaboga, prenula se, uhvatila se za glavu i zastidjela: pa ja sam ljubomorna!

— Gospođice Fellowes — reče Timmie (nije mu nikad dopustila da

je zove drugim imenom) — kad ću poći u školu?

Pogledala je njegove željne smeđe oči i polako rukom pogladila dječakovu gustu, kovrčavu kosu. Bio je to najneuredniji dio njegova izgleda, jer ga je ona sama šišala dok se on nemirno vrpoljio pod škarama. Nije tražila neku stručniju osobu jer je upravo nespretno odrezana kosa skrivala zakošeni prednji dio njegove lubanje i istaknuti stražnji dio.

— Tko ti je pričao o školi? — upitala ga je.

— Jerry ide u školu. U dje-čji-vr-tić. — Pažljivo je to izgovorio. — On ide na mnogo mjesta. Tamo vani. Kad ću ja moći izići, gospođice Fellowes?

Njegovo pitanje rastužilo ju je. Naravno, znala je da će Timmie neizbježno saznati sve više podataka o vanjskom svijetu u koji nikada neće moći ući.

— A što bi radio u vrtiću, Timmie? — upitala ga je, hineći veselost.

— Jerry kaže da se igraju, gledaju filmove. Kaže da ima mnogo djece. Kaže... kaže... — zamislio se, a tada slavodobitno digao obje ruke, raširenih krivih prstiju. — Kaže toliko.

— Htio bi filmove? — reče gospođica Fellowes. — To ti mogu nabaviti. S vrlo lijepim slikama. Donijet ću ti i vrpce glazbom.

Tako je privremeno smirila Timmieja.

*

Dok Jerryja nije bilo, gledao je filmove, a gospođica Fellowes bi mu satima čitala.

Toliko mu je toga trebalo objasniti, čak i kod najjednostavnijih priča, toliko toga što je prelazilo perspektivu njegovih triju soba. Kako se sve više upoznavao s vanjskim svijetom, sve je češće sanjao.

Snovi su uvijek bili isti — o »onome vani«. Isprekidanim riječima pokušavao ih je opisati gospođici Fellowes. U tim snovima on je bio vani. Bio je to nekakav prazan, ali velik prostor, prepun djece i čudnih neopisivih predmeta što ih u svojim mislima napola probavio iz napola shvaćenih opisa u knjigama, ili iz napola zaboravljenih sjećanja na svoju prvobitnu, neandertalsku okolicu.

No, u tim snovima djeca i predmeti bi ga izbjegavali te on nikada nije bio dio tog svijeta, iako se nalazio u njemu, već sam, kao da je u svojoj sobi — i tada bi se plačući budio. Pokušala je to pretvoriti u šalu, no bilo je noći kad bi i ona noću zaplakala.

*

Jednog dana, dok mu je gospođica Fellowes čitala, Timmie je uhvati za bradu i nježno je podigne, tako da je morala dići pogled s knjige i pogledati ga.

— Kako znate što treba reći, gospođice Fellowes? — upita dječak.

— Vidiš li ove znakove? Oni mi kažu što moram reći. Ti znakovi tvore riječi.

Promatrao ih je, dugo i znatiželjno, uzevši knjigu iz njenih ruku.

— Neki od tih znakova su isti.

Nasmijala se od zadovoljstva što je tako oštrouman.

— Tako je. Hoćeš li da ti pokažem kako se prave ti znakovi?

— Da. Bit će to lijepa igra.

Do tog trenutka nije joj palo na um da bi mogao naučiti čitati. Nije, zapravo, u to vjerovala sve dok joj jednog dana nije počeo čitati iz knjige.

Tek je nekoliko tjedana kasnije sa zaprepaštenjem shvatila što se dogodilo. Timmie joj je sjedio na krilu te čitao riječ po riječ iz slikovnice. Čitao joj je!

Uzbuđeno je ustala.

— Brzo ću se vratiti, Timmie! Moram otići do dra Hoskinsa!

Bila je izvan sebe od uzbuđenja. Činilo joj se da bi to moglo biti rješenje za Timmiejeve nevolje. Ako Timmie ne može napustiti Stázu i ući u vanjski svijet — tada svijet treba dovesti njemu. U obliku knjiga, filmova i svega drugog. Treba ga obrazovati do maksimuma njegovih mogućnosti. Toliko mu je barem svijet dugovao.

*

Hoskinsovo raspoloženje bilo je slično njenom. I on je likovao i uživao. Pred njegovim vratima vladala je prava gužva i na trenutak ona pomisli, dok je povučeno stajala sa strane, da je neće primiti.

No, primio ju je i smiješak se proširio njegovim širokim licem.

— Uđite, gospođice Fellowes.

Nešto je na brzinu rekao u interfon, a zatim ga isključio.

— Jeste li čuli? Ne, dakako, niste to još mogli saznati. Uspjeli smo. Zaista smo uspjeli. Postigli smo intertemporalnu detekciju iz neposredne »blizine«.

— Hoćete li reći — pokušala je na trenutak zaboraviti dobre vijesti što ih je sama donosila — da možete dovesti nekoga iz povijesnog vremena u sadašnjost? — Upravo to. Upravo smo uspjeli utvrditi koordinate nekog čovjeka iz četrnaestog stoljeća. Zamislite! Ne mogu vam reći koliko mi je drago što se više neću morati stalno baviti mezozoikom, i što će napokon povjesničari zamijeniti paleontologe... No, nešto ste mi htjeli reći, zar ne? Izvolite, samo izvolite. Našli ste me u dobru raspoloženju. Što god zatražite, dobit ćete.

Gospođica Fellowes se nasmiješi. — Drago mi je. Pitala sam se, ne bismo li mogli nekako dati Timmieju obrazovanje?

— Obrazovanje? Iz čega?

— Pa iz svega. Kao u školi,

— Može li on učiti?

— Svakako. On već uči. Zna čitati. Sada sam ga tome naučila.

Hoskins ju je bez riječi slušao i odjednom joj se on učini potištenim. — Ne znam, gospođice Fellowes.

— Niste li rekli da ćete mi odobriti sve što zatražim?

— Znam. Nisam to smio učiniti. Gospođice Fellowes, morat ćete shvatiti da eksperiment s Timmiejem neće moći vječno trajati.

Užasnuto ga je pogledala, kao da ne shvaća njegove riječi. Što je mislio time reći? Sa zaprepaštenjem se sjetila profesora Ademewskog i njegovog minerala što je vraćen natrag prije nekoliko tjedana.

— Ali posrijedi je dječak! Ne komad rude... !

— Čak ni dječaku ne možemo posvetiti pretjeranu pažnju, gospođice Fellowes — zbunjeno odvrati Hoskins. — Sada, kad očekujemo pojedince iz povijesnih vremena, trebat će nam još više prostora za Stázu.

Nije shvaćala.

— Ali... pa vi to ne smijete... Timmie...

— Nemojte se uzrujavati, gospođice Fellowes, molim vas.

Timmie neće odmah otići. Možda će biti ovdje još mjesecima. U međuvremenu, učinit ćemo što možemo. Još uvijek je bez riječi zurila u njega.

— Mogu li vas nečim ponuditi, gospođice Fellowes?

— Ne — prošaptala je — ne, ništa mi ne treba. — Polako se digla, kao u mori, i izišla.

Nećeš umrijeti, Timmie, pomisli. Nećeš umrijeti!

*

Naravno, bilo je lako ustrajati u pomisli da Timmie ne smije umriijeti, no kako da se to učini? Prvih nekoliko tjedana nakon razgovora s Hoskinsom gospođicu Fellowes je hrabrila jedino nada da će pokušaj dovođenja čovjeka iz četrnaestog stoljeća potpuno propasti. Nadala se da su Hoskinsove teorije pogrešne ili da će tehničari negdje zatajiti. Tada bi život mogao teći kao i prije.

Dakako, tome se nije nadao i ostatak svijeta, i zato ga je gospođica Fellowes mrzila. »Projekt srednji vijek« dobio je neviđeni publicitet u sredstvima javnog informiranja. Štampa i javnost već su dugo žudjeli za nečim novim. »Stasis Inc.« ih već dugo nije obdario novom senzacijom, a nova stijena ili nekakva drevna riba nisu ih nimalo uzbuđivali. Ali, ovo je bilo ono pravo.

Ljudsko biće iz povijesnog doba. Odrasla osoba koja je govorila poznat jezik. Netko tko je mogao otvoriti znanstvenicima nove stranice povijesti.

Nulti sat se približavao, i ovaj put na balkonu neće biti samo tri promatrača. Ovaj put promatrat će ih cijeli svijet, i tehničari »Stasis Inc.« odigrat će svoje uloge pred gotovo cijelim čovječanstvom.

I gospođica Fellowes je gotovo podivljala od čekanja. Kad se, prema programu, pojavio Jerry Hoskins da bi se igrao s Timmiejem, jedva ga je pogledala. Čekala je nekoga drugog.

(Tajnica koja je dovela Jerryja jedva je kimnula gospođici Fellowes, a zatim žurno otišla. Hitala je kako ne bi ostala bez dobrog mjesta s kojeg će promatrati vrhunac »Projekta srednji vijek«. I ja bih morala požuriti, ogorčeno pomisli gospođica Fellowes, i to iz mnogo značajnijeg razloga. Gdje li je samo ta glupača?)

Jerry Hoskins joj priđe, očito smeten.

— Gospođice Fellowes? — Izvadio je iz džepa fotokopiju novinskog članka.

— Da? Što je, Jerry?

— Je li ovo Timmiejeva slika? Gospođica Fellowes ga oštro pogleda, a zatim zgrabi članak. Uzbuđenje oko »Projekta srednji vijek« donekle je oživjelo, iako ne mnogo, zanimanje štampe za Timmieja. Jerry ju je pažljivo promatrao.

— Tu piše da je Timmie majmunoliki dječak? Što to znači?

Gospođica Fellowes zgrabi dječaka za zglavak. Jedva se othrvala napasti da ga ne strese.

— Nemoj to nikada govoriti, Jerry. Nikada, razumiješ. To je ružna riječ i ne smiješ je upotrebljavati. Jerry se istrgne, očito uplašen. Edith Fellowes žestokim pokretom podere fotokopiju.

— A sada uđi i igraj se s Timmiejem. Htio bi ti pokazati svoju novu knjigu.

Napokon se pojavila djevojka. Gospođica Fellowes je nije poznavala. Nije to bila jedna od uobičajenih zamjena koje su umjesto nje dežurale kad je morala nekud otići. Zacijelo su svi bili »zauzeti«, što nije bilo ni čudno, jer se bližio vrhunac »Projekta srednji vijek«. No, Honskinsova tajnica bila joj je obećala da će nekoga pronaći, i to je zacijelo bila zamjena,

Jedva je zatomila uzrujanost.

— Jeste li vi dodijeljeni Stázi, sekcije jedan?

— Da, ja sam Mandy Terris. Vi ste gospođica Fellowes, zar ne?

— Tako je.

— Žao mi je što sam zakasnila. Svi su tako uzbuđeni...

— Znam. Slušajte, Mandy...

— Vi ćete to sigurno promatrati — prekine je djevojka. Na njenom mršavom, bezizražajnom licu odražavala se zavist.

— Nije važno! Pođite sa mnom da vam pokažem Timmie ja i Jerryja. Oni će se iduća dva sata igrati i nećete s njima imati problema. Mlijeko im je pri ruci i imaju dovoljno igračaka. Zapravo, bilo bi najbolje kad biste ih što je moguće više ostavili same. Pokazat ću vam gdje se sve nalazi i...

— To je Timmie majm...

— Timmie je subjekt u Stázi — čvrstim glasom prekide je gospođica Fellowes.

— Htjela sam reći, on je taj koji ne smije izići, zar ne?

— Da. A sada, pođite sa mnom. Nemam mnogo vremena.

Kad je napokon sve djevojci pokazala, Edith Fellowes požuri prema eksperimentalnom bloku.

— Nadam se da ćete pronaći dobro mjesto i da će uspjeti — povikala je djevojka za njom.

Nije se usudila ništa reći samo je pohitala hodnikom.

*

Na žalost, zbog zakašnjenja nije pronašla mjesto. Zapravo, nije doprla dalje od velikog ekrana u dvorani za sastanke. Gorko je za tim žalila. Da je bar mogla biti na licu mjesta, gdje bi se možda nekako mogla dočepati nekoga osjetljivog dijela uređaja... Kad bi samo nekako mogla spriječiti eksperiment...

S naporom se otresla tih suludih pomisli. Samim razaranjem ne bi ništa postigla. Sve bi ponovno izgradili i ponovno pokušali, a njoj ne bi više nikada dopustili da se vrati Timmieju.

Ništa joj nije moglo pomoći. Ništa osim nade da će eksperiment propasti, nepovratno propasti...

I tako je čekala dok je monotoni glas odbrojavao... promatrajući svaki pokret na golemu ekranu, pažljivo ispitujući lice tehničara, dok je kamera prelazila od jednoga do drugog, očajnički tražeći znakove zabrinutosti i neizvjesnosti koji bi joj pokazali da se nešto neočekivano pokvarilo... promatrajući i pazeći...

No nije zamijetila nikakve zabrinutosti. Glas je odbrojao do nule i — mirno i nenametljivo — eksperiment je uspio!

U novom odjelu Stáze pojavio se bradati, pognuti seljak neodređene dobi, u prljavim ritama i drvenim klompama na nogama, koji se užasnuto ogledavao oko sebe.

Dok su ljudi ludovali od oduševljenja, gospođica Fellowes je stajala ukočena od tuge. Gurali su je sa svih strana i, glave pognute od gorčine poraza jedva se uspjela zadržati na nogama da je ne pregaze.

Reagirala je tek pošto je treći put začula svoje ime.

— Gospođice Fellowes, gospođice Fellowes — treštao je zvučnik — javite se odmah u Stázu jedan. Gospođice Fellowes...

— Pustite me da prođem! — vikala je bez daha, dok je glas iz zvučnika i dalje stalno ponavljao poruku. Silom se probila kroz gomilu. Tukla je ljude rukama i stisnutim šakama, i bola ih laktovima dok se polako — kao u mori — probijala prema vratima.

— Ne znam kako se to dogodilo — jecala je Mandy Terris. — Otišla sam samo na trenutak do malog ekrana što su ga postavili na kraju hodnika. Samo na trenutak, zaista. A tada, prije nego što sam se

stigla pomaknuti ili nešto učiniti... — Odjednom je povikala, kao da ju optužuje. — Rekli ste mi da neću s njima imati teškoća, da ih ostavim same... Raščupana i drhteći od bijesa, gospođica Fellowes je bijesno pogleda.

— Gdje je Timmie?

Zamijetila je dvije bolničarke: jedna je čistila ruku uplakalog Jerryja dezinfekcionim sredstvom, a druga je pripremala injekciju protiv tetanusa. Na Jerryjevoj odjeći bilo je krvi.

— Ugrizao me, gospođice Fellowes — bijesno vrisne Jerry. — Ugrizao me.

No gospođica Fellowes nije ga ni pogledala.

— Što ste uradili s Timmiejem? — vrisnula je.

— Zaključala sam ga u kupaonici — reče Mandy. — Bacila sam to malo čudovište unutra i zaključala ga.

Gospođica Fellowes potrči u »kuću lutaka«. Petljala je oko vrata kupaonice. Trebala joj je cijela vječnost da ih otvori. Ružni se dječak šćućurio u kutu.

— Nemojte me bičevati, gospođice Fellowes — prošapta. Njegove su oči bile crvene, a usne su mu drhtale. — Nisam to namjerno učinio.

— Oh, Timmie, tko ti je govorio o bičevanju? — Prišla mu je i čvrsto ga zagrlila.

— Ona mi je to rekla — reče dječak drhtavim glasom. — Rekla je da ćete uzeti dugo uže i tući me... tući...

— Ne brini, Timmie. Ona je zla kad ti je tako nešto mogla reći. Ali, što se dogodilo? Što se dogodilo?

— Nazvao me majmunolikim dječakom. Rekao je da nisam pravi dječak. Rekao je da sam životinja. — Dječaka obliše suze. — Rekao mi je da se više neće igrati s majmunom. Rekao sam mu da nisam majmun. Tada mi je rekao da smiješno izgledam, i da sam užasno ružan. Stalno je to govorio... i ja sam ga ugrizao.

Oboje su sad plakali.

— Ali to nije točno — zajeca gospođica Fellowes. — Ti to znaš, Timmie. Ti si pravi dječak. Ti si dragi pravi dječak i najbolji dječak na svijetu. I nitko, nitko mi te nikada neće oduzeti!

Sad joj je bilo lako odlučiti se, i znala je što joj je činiti. Trebalo je to jedino učiniti brzo. Hoskins neće dugo čekati, nakon incidenta s Timmiejem...

Ne, morat će to učiniti večeras, još iste noći, kad će četiri petine osoblja spavati, a preostala petina još biti intelektualno pijana od uspjeha s »Projektom srednji vijek«.

Obično se u to doba nije vraćala u Stázu, no, s druge strane, nije to bilo ni toliko neuobičajeno. Čuvar ju je dobro poznavao i ne bi ni pomišljao na to da je ispituje. Neće obratiti pažnju ni na kovčeg. Nehajno će mu reći:

— Igračke za dječaka — i mirno se nasmiješiti. Uvježbala je to nekoliko puta pred ogledalom.

Zašto joj ne bi povjerovao?

Tako je i bilo. Kad je ponovno ušla u »kuću lutaka«, Timmie je još bio budan. Jedva se savladavala, kako ga ne bi preplašila. Pričali su o njegovim snovima. Sjetno je zapitao kako je Jerryju.

Malo će je ljudi poslije vidjeti i nitko je neće ispitivati što to nosi u zamotku. Timmie će biti vrlo miran, a kad iziđu... stavit će ih pred gotov čin. Sve će tada biti gotovo i svi će shvatiti da se više ništa ne može izmijeniti. Ostavit će je na miru. Ostavit će ih oboje na miru.

Otvorila je kovčeg i izvadila kaputić, vunenu kapu sa štitnicima za uši i ostalo.

— Zašto mi to oblačite, gospođice Fellowes? — upita Timmie uznemireno.

— Odvest ću te van, Timmie. U svijet tvojih snova.

— Mojih snova? — Njegovo je lice bilo napeto od želje, ali se na njemu očitovao i strah.

— Ne boj se. Bit ćeš sa mnom. Nećeš se bojati, zar ne, Timmie?

— Ne, gospođice Fellowes. — Pritisnuo je malu deformiranu glavu uz nju, i pod rukom kojom ga je obgrlila osjetila je kako mu srce lupa.

Bila je već ponoć. Podigla ga je u naručaj, isključila alarmni uređaj i tiho otvorila vrata.

Vrisnula je — s druge strane vrata stajao je Hoskins!

*

S njim su bila još dva muškarca. Zurio je u nju, zaprepašten kao i ona.

Gospođica FelIowes se prva pribrala i pokušala se progurati pokraj njega. No on je bio brži, te ju je grubo zgrabio i gurnuo prema ormaru. Rukom je mahnuo tehničarima da uđu, a tada stao pred vrata i okrenuo se prema njoj.

— Nisam to očekivao. Zar ste potpuno poludjeli? Boljelo ju je rame kad je udarila u ormar, ali nije se na

to obazirala.

— U čemu je zlo ako ga odvedem, doktore? — preklinjala ga je. — Valjda vam je ljudski život miliji od gubitka energije?

Hoskins energično uzme Timmieja iz njenih ruku.

— Ovakav gubitak energije značio bi gubitak milijuna dolara za ulagače. Bio bi to strašan udarac za »Stasis Inc.«, da ne govorimo o tome što bi javnost rekla kad bi saznala da je neka sentimentalna medicinska sestra sve to uništila zbog jednoga majmunolikog dječaka.

— Majmunolikog dječaka? — bijesno ga pogleda Edith Fellowes.

— Tako ga novinari i zovu — odgovori Hoskins.

Jedan od tehničara ponovno se pojavi u sobi. Provlačio je

najlonsko uže kroz omče visoko na zidu.

Sjetila se ručice što ju je Hoskins povukao izvan prostorije u kojoj se nalazio uzorak profesora Ademewskog. Činilo joj se to tako davno.

— Ne! — vrisnula je.

Ne obazirući se na nju, Hoskins spusti dječaka i polako mu skine kaput.

— Ostani ovdje, Timmie. Ništa ti se neće dogoditi. Mi ćemo samo na trenutak izići. U redu?

Blijeda lica, Timmie kimne glavom, ništa ne rekavši.

Hoskins izvede gospođicu Fellowes iz »kuće lutaka«. Nije imala ni snage da se opire. Kao u snu, zamijetila je kako tehničar na zidu izvan »kuće« namješta ručicu.

— Žao mi je, gospođice Fellowes — govorio je Hoskins. — Htio sam vas toga poštedjeti, zato sam to i htio učiniti noću kako biste to saznati tek kad sve bude gotovo.

— Zato što je vaš sin ozlijeđen. Zato što je toliko mučio ovo dijete da je ono napokon uzvratilo — prošaptala je.

— Ne. Vjerujte mi. Znam što se danas dogodilo, i znam da je Jerry kriv. Na žalost, priča o tome je »procurila« van. Nije ni čudo, uza sve te novinare što su se danas ovdje okupili. No, ne mogu se izlagati opasnosti što ih može prouzrokovati iskrivljena priča o nemaru i takozvanim divljim neandertalcima, ne mogu dopustiti da to baci sjenu na uspjeh što smo ga postigli »Projektom srednji vijek«. Timmie je u svakom slučaju trebao ubrzo otići. Ovo je dobra prilika, tako da lovcima na senzacije izbijemo adut iz ruke.

— Ali to nije poput vraćanja nekoga kamena u prošlost! Vi time ubijate ljudsko biće!

— Ne ubijamo. On će jednostavno od sada biti neandertalski dječak u neandertalskom svijetu. Neće više biti zatočenik i stranac u tuđem svijetu. Pružamo mu priliku da ponovno slobodno živi.

— Kakvu priliku? Tek mu je sedam godina i navikao je da se netko brine za njega, da ga hrani i pruža mu krov nad glavom. Bit će sam. Njegovo pleme možda neće biti više tamo gdje je bilo prije četiri godine kad ih je »napustio«. Čak i da jest, ne bi ga prepoznali. Morat će se sam brinuti za sebe. Mislite li da će to moći?

Hoskins je sumorno pogleda.

— Zaboga, gospođice Fellowes, mislite li da nismo na sve to mislili? Doveli smo to dijete u naše vrijeme samo zato što je to bio naš prvi uspješni doticaj s ljudskim... ili kvaziljudskim... bićem, te se zato nismo usuđivali izgubiti te koordinate. Tada nismo znali da li ćemo ponovno uspjeti. Zato smo Timmieja i zadržali tako dugo, jer smo oklijevali... nismo htjeli slati dijete natrag u prošlost. Sada, međutim — njegov glas poprimi očajnički prizvuk — ne smijemo više čekati. Timmie bi mogao loše utjecati na naše planove, i to sada kad smo na

pragu zaista velikih otkrića... Žao mi je, gospođice Fellowes, ali jednostavno ne možemo dopustiti da Timmie... Ne možemo... Vjerujte, zaista mi je žao.

— Pa, u redu — tužno reče Edith Fellowes. — Dopustite mi da se s njim oprostim. Dajte mi pet minuta da mu kažem zbogom. Toliko možete pregorjeti.

Hoskins je oklijevao.

— U redu.

Timmie joj pritrči. Posljednji put pritrčao joj je i posljednji put Edith Fellowes ga zagrli. Čvrsto ga je privila uza se, privukla stolicu do zida i sjela.

— Ne boj se, Timmie.

— Ne bojim se kad ste ovdje, gospođice Fellowes. Ljuti li se onaj čovjek, tamo vani, na mene?

— Ne, ne ljuti se. On nas jednostavno ne razumije. Timmie, znaš li što je to majka?

— Kao Jerryjeva majka?

— Je li ti pričao o svojoj majci?

— Tu i tamo. Mislim da je majka možda netko tko se brine za tebe, nježna je i dobra. ..

— Tako je. Jesi li ikada poželio imati majku, Timmie? Timmie odmakne glavu od nje tako da je može pogledati u oči, polagano podiže ruku do njena obraza i kose te je pogladi, kao što je prije mnogo, mnogo vremena Edith Fellowes pogladila njega.

— Nisi li ti moja majka?

— Oh, Timmie.

— Ljutiš li se zato što sam te to pitao?

— Ne, naravno da se ne ljutim.

— Ja znam da se zoveš gospođica Fellowes... ali katkada, u sebi, zovem te »majkom«. Je li to u redu?

— Da. Da. Svakako. Neću te više napuštati i nitko ti neće nauditi. Biit ću s tobom i uvijek ću se brinuti za tebe. Zovi me majkom, tako da te čujem.

— Majko — zadovoljno reče Timmie d prisloni obraz uz njeno lice.

Ustala je i, ne ispuštajući dječaka iz ruku, popela se na stolicu. Netko je izvana nešto viknuo, ali ona mirno, slobodnom rukom, svom snagom povuče uže na mjestu gdje je ono visjelo između dvije omče.

Stáza je prekinuta i soba je bila prazna.

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A., München)

DEMONSKA NOĆ

Dmitrij Bilenkin

Noč kontrabandoj

Preveo Ivan Paprika

— Oho, pogledaj! Još jedan kongres u Teutonburgu osim ovoga našega...

— Jučer još ništa nije ovdje visjelo — reče Mizgin.

»Međunarodni simpozij demonologa«. Pročitao sam objavu s osjećajem radosne nedoumice, kakvu može osjetiti samo čovjek mojeg zanimanja kad naiđe na besmislicu. Sama se objava činila posve običnom, kao svaki najobičniji oglas. Nikakvih lubanja, zmija ni đavolovih rila, ničega od uobičajenih demonoloških rekvizita na tome plakatu. Sve naj-najobičnije: vrijeme zasjedanja, dnevni red, imena referenata — sve kao i u programu bilo kojega znanstvenog skupa ili simpozija. Posljednji je redak obavještavao o načinu kako će se registrirati delegati. Sudeći prema oglasu, tajništvo simpozija nalazilo se u zgradi pred kojom smo se upravo nalazili.

Mimo nas je projedrila i nestala u kapiji dama sa psetancem na povodcu. Razveselila me pomisao kako je ta dama možda jedna od slavnijih vještica.

Pogledah na sat. Do početka našeg simpozija, koji će sigurno biti vrlo dosadan, ostalo je četrdesetak minuta.

— Da svratimo?

— Pa možemo i svratiti — pristade Mizgin.

Po urednom, do dosade čistom stubištu, uspeli smo se do drugog kata i bez ikakvih prepreka našli se u svijetloj prostoriji namještenoj uredskim namještajem. Tu je energično tipkala po pisaćem stroju »Rheinmetall« dražesna djevojka dvadesetih godina. Mini-suknjica je ugodno razgolićavala njene zamamne nožice.

— Recite, molim vas — počeh grobnim glasom — možemo li se prijaviti za audijenciju Sotoni?

Djevojka nije shvatila šalu.

Upitah je jesmo li došli na pravu adresu. K demonolozima.

— Stigli ste na točnu adresu — ljubezno se nasmiješi djevojka, odvajajući se od »Rheinmetalke«, popravljajući obojenim noktima kosu, zapravo frizuru. — A, ako smijem pitati, što vam je potrebno?

— Kako da kažem — počeh unaprijed se naslađujući onim što dolazi — dopustite da se predstavim, ja sam Viktor Novgorodski, fizičar...

— Aha — prekide me djevojka — k nama često svraćaju fizičari.

—...A ovo — kimnuh u stranu na kojoj se nalazi Mizgin — ovo je Juraj Mizgin, također fizičar. Da li bismo mogli razgovarati s kojim magom ili kako se već nazivaju vaši rukovodioci?

— O, molim. Obavijestit ću tajnika društva Herr Schencka — reče ona i odlepršа.

— Ima li to uopće smisla? — upita Mizgin nakon nekoliko minuta šutnje.

Djevojka se pojavila prije no što sam mu stigao odgovoriti, malo se naklonila i zamolila da uđemo.

Na pragu kabineta u koji smo ulazili bučno udahnuh zrak. Kako sam i očekivao, nije smrdjelo na sumpor.

— Odstupate od tradicije? — upitah izazovno pošto smo se pozdravili.

Demonolog prijekorno odmahne glavom. Plećat, zbijen, sjedio je za stolom, a svjetlo što je padalo s prozora iza njega upalilo je aluminijskim sjajem njegove sijede vlasi, ostavljajući u sjeni izražajne crte krupnog lica. Lijevo od njega drijemalo je na stolu pet telefona, upravo kao u kabinetu direktora krupne ustanove.

— Kolega — progovori on napokon — zaista nema nikakva smisla šaliti se na račun viših sila.

— Zaista? — upitah spuštajući se u naslonjač koji su mi ponudili. — Zar je uopće moguće uvrijediti više sile?

— Barem u isto tolikom stupnju koliko i znanost...

Vjerojatno se na mome licu odrazilo golemo iznenađenje, jer se naš demonolog iznenada nasmijao. Neobičan je i neugodan bio taj smijeh. Podsjećao je na šištanje staroga oronulog zidnog sata uoči otkucavanja sati. Oči, pak, demonologove izgubiše se pod borama, obrazi se napuhnuše kao dva bijela hljepčića, a po vratu ispod brade prošetala je jabučica i odjednom negdje nestala.

Smijeh je prestao tako iznenadno kako je i počeo, a lice Herr Schencka poprimilo uobičajen izraz.

— Izvrsno — reče on napokon gledajući uporno u mene. — I vrlo zanimljivo. Mnogi su se smijali sve do trenutka dok se nisu sreli sa

zagrobnim silama, no još nitko se nije smijao poslije toga. I ja vam ne savjetujem, ni u kojem slučaju ne savjetujem, mladi čovječe...

— A što mi to ne savjetujete?

— Da se sretnete s njima. Opće rasprostranjena greška sastoji se u tome što nas svi smatraju vragovim saveznicima. A nije tako, nego sasvim suprotno. Sva se naša djelatnost svodi na to da ogradimo Zemljine stanovnike od slučajnih sukoba sa zagrobnim, izvanzemaljskim silama.

Tu se demonolog malko pomaknu, a ukrasni kamičak u njegovoj kravati zablista kao mačje oko.

— Znate li što? — počeh se već pomalo ljutiti. — Intelektualna ekvilibristika samo dokazuje da je položaj govornika nesiguran, da mu se tlo ljulja pod nogama.

— A na temelju čega ste vi došli do zaključka da je naš položaj nesiguran?

— Na temelju toga što vrlo dobro znam da uopće ne postoje nikakve zagrobne, izvanzemaljske sile.

— Ah, vi znate? — sarkastično će demonolog. — Dakle, jednostavno ne postoje... A neutrino? Što je s njim? On postoji?

— Dakako.

— A na temelju čega vi to znate? Slegnuh ramenima...

— Tako dakle — reče demonolog. Zapravo promijauče, smješkajući se pokroviteljski. — U redu, vi znate da neutrino postoji. No milijarde ljudi to ne znaju. Sami ne izvode i ne mogu organizirati izvođenje pokusa koji bi im omogućio da vide taj neutrino, ali vjeruju u njegovo postojanje samo zbog toga što to vi tvrdite. Drugim riječima, oni priznaju postojanje neutrina na vjeru. Ista je stvar i sa zagrobnim, izvanzemaljskim silama. I ovdje je posvećenih u tajnu malo, čak vrlo malo.

— Ako mi obavimo pokus — rekoh ja — onda taj i takav pokus može ponoviti svatko. I ustanovit će ono isto što i mi.

— Svakako, svakako — složi se demonolog — samo će u tom slučaju morati utrošiti nekoliko godinica da nauči toliko da bi mogao izvršiti pokus. Naši pokusi ne zahtijevaju od ljudi tolike žrtve, a ni aparature koje stoje ponekad i milijune dolara. No imaju jednu veliku manu — oni su opasni, smrtonosno opasni. Zbog toga mi tu tajnu držimo za sebe, koliko god nas zbog toga napadali znanstvenici...

— Taman posla. Upravo vi biste ih htjeli otkriti!

— Moj se prijatelj loše izrazio — upadne iznenada Mizgin, koji je do toga trenutka tvrdoglavo šutio. — O pokusu ne može biti ni riječi kad ne postoji objekt na kojem bi se pokus mogao obaviti. Vjerujem, međutim, da vi ipak uspijevate pronaći objekte na kojima obavljate svoje pokuse.

Ne znam tko je s većim iznenađenjem pogledao Mizgina — ja ili

demonolog. Razgovor nikako nije tekao onako kako sam ja bio zamislio. Valja priznati Herr Schencku da je izvrsno vladao sofistikom i da je bio krajnji trenutak da se raskine paučina lijepih i zvučnih riječi.

— Znate što — rekoh ustajući. — Vi nas pokušavate izazvati da uđemo u raspravu... Krasno. Međutim, ne može se raspravljati o nečemu čega nema, što ne postoji i u tom pogledu vi mi se ni na koji način ne možete suprotstaviti. Nijednom obrazovanom čovjeku koji zdravo misli vi se nećete usuditi pokazati djelovanje vaših takozvanih izvanzemaljskih sila. Nikad i nigdje. I ni u kakvim uvjetima. To je činjenica. Nije li tako?

Na moje veliko čudo demonolog se nije obeshrabrio.

— Zaista? — u njegovu glasu zazvuči sažaljenje. — Doduše, to je protiv svih naših pravila... No, vaše je samouvjerenje upravo beskrajno. Recite, ako vam pružim mogućnost... Ipak ne, suviše mi vas je žao...

— Razumije se, razumije se — uložih u svoj glas maksimum ironije. — Međutim, evo, izjavljujem jasno i glasno da pristajem da budem žrtva. Na sunce s tim vašim silama, dajte ovamo vraga, ali samo da bude jasno svjetlo svuda. Počnite, zaklinjite, zovite... Ja čekam...

Rekoh i slavodobitno pogledah demonologa.

On zakima glavom, od čega kamen u njegovoj kravati podrugljivo namignu.

— Mi nismo ni od koga nikad tražili, pa ne tražimo ni od vas da se neutrino pojavi sad pred nama na ovome stolu — reče on. A vama? Daj smjesta vraga na tanjuriću sa zlatnim rubom. Smjesta. Odmah... Uostalom, neka vam bude. On će se pojaviti još danas, i to pri jarkoj svjetlosti.

— Gdje? Kada?

— Ovdje. U Teutoburškom dvorcu...

— Dvorac? Aha... — kimnuh s razumijevanjem...

— Da, dvorac — odgovori suho demonolog. Upravo kao i neutrino, ni demonske se sile neće pojaviti na svakom mjestu i u svim i svakakvim okolnostima.

— Nadam se da su se u vašem dvorcu smjestili visokokoncentrirani demoni.

— Provjerite sami, ukoliko upoznavanje s poviješću dvorca ne ubije u vama želju da ga posjetite?

— Budite sigurni da neće.

— U redu — reče demonolog i uzdahnu tako sažaljivo nad mojom sudbinom da je čak aureola oko njegovih vlasi potamnjela. Čekam vas u deset sati kod ulaza u dvorac...

— Kakva kombinacija! — uskliknuh pomalo iznenađen svojim

postupkom kad smo izišli na ulicu. — Proizlazi da sam ja zamolio randevu s nečistom silom! Jura, ta već je sama ta moja želja čista mistika, zar ne? Slažeš li se sa mnom?

— S jedne strane postupio si lakomisleno, a s druge, ipak, težnja za provjeravanjem pokusom svakako zaslužuje poštovanje. Makar bila riječ i o ovakvu pokusu.

U Mizgina je uvijek bilo tako: s jedne, a zatim s druge strane... On je rado popuštao željama drugih, nije se sporio zbog sitnica, držao se skromno i nastojao ostati neprimjetljiv. Uvijek je bio sjajan momak, sjajna karaktera. Međutim, bio je i oklijevalo, mekušac i u njega je sve što bi govorio bilo uvijek nekako neodređeno, zaobilazno, a to me je ponekad znalo i razbijesniti.

— Ergo, pustolovina je osigurana — rekoh kimnuvši rastreseno akademiku T. koji je upravo prolazio mimo (bili smo, naime, već pred vratima dvorane u kojoj se održavao naš kongres). — Odakle samo tim šarlatanima takva drskost? No neka, istjerat ću ja njih na čistac! Ti ćeš, Jura, svakako sa mnom...

— Poći s tobom? Pa... Uostalom, zašto i ne bih? Doduše, nisam siguran...

— Nigdje ti, nikad i ni u što nisi siguran. Znam ja to. Možda čak i ne vjeruješ sto posto da ne postoje izvanzemaljske, zagrobne sile.

— Znaš, kako da kažem... Dakako, u njih ne vjerujem. Točnije, čak i znam da ne postoje. Međutim, strah pred demonima to je realnost koju ne valja omalovažavati...

— Dakle, ti se možda bojiš?

— S jedne strane...

— Ne, ne, bez ikakvih strana, molim te... Jednostavno odgovori: ideš li sa mnom ili ne ideš?

— Upravo sam namjeravao objasniti da prije no što se čovjek podvrgne takvu pokusu mora vrlo dobro sam sebe poznavati, a mi...

— Pretpostavljam da ja sebe vrlo dobro poznajem.

— Čovjek sam sebe ne poznaje uvijek potpuno, pa ni dovoljno, čak ni onda kad je najdublje uvjeren u protivno.

— K vragu! Da ili ne?

— Da. I to zbog toga što je u dvoje sigurnije. Što li se sve ne znam...

Zamislih se malo dublje. Još kao dječak trenirao sam svoju volju u tom pogledu i noću odlazio na groblje. Ovdje ćemo morati biti spremni na sve. Mogući su i neugodni trenuci. No što se tiče opasnosti? Smiješno, ta ono što ne postoji ne može biti ni opasno. Uzalud je Mizgin tako kiselo nasađen. Možda se nam postaviti negdje nekakvu klopku? Glupost, siže za najprimitivniji krimić. Ja sam obvezan, moram sam stupiti u borbu, moram pružiti otpor, jer ako nitko ne pruži otpor šarlatanstvu, neznanju i gluposti, pobijeđen će

uvijek biti razum. No otpor na tuđem teritoriju; tuđem i neprijateljskom? Pa što onda, to će uvjerljivija biti pobjeda. Doduše, Mizgin nije dovoljno čvrst i odlučan, i to je svakako minus. Možda bi ipak bilo bolje odustati? Kasno, uvrijedit će se. Ništa, poduprijet ću ga dođe li do čega...

*

Sat je na gradskoj vijećnici odbio devet sati kad sam nakon solidne večere stigao pred katedralu. Mizgin je već bio tamo.

— Saznao sam povijest Teutoburškoga dvorca — reče on približavajući se. — Dakako da je zlokobna. Ne zato što bi se tamo pojavljivale sablasti, nego što su mnogi izlazili iz njega ludi pošto bi ondje proboravili duže od ponoći. Ili uopće ne bi izišli odanle. Nasmijah se.

— Nestali bi?

— Nisu nestajali nego bi ih iznijeli nogama naprijed.

— Svakako izmišljotine...

— Ne. Provjerio sam arhive i ovdašnje novine iz nekoliko godišta. Istina, naslućujem nešto...

— Kakva naslućivanja? — planuh. — Kakve gluposti, kakve su čudovišne gluposti ovakve bajke? Gotovo u svakoj staroj kući živjeli su ljudi koji su se bojali i vlastite sjene, poludjeli i umirali od srčanih napada. Malo laži, malo straha, malo uobrazilje, plus sve te činjenice i eto gotove legende...

— Dijagnoza je točna! Cijelih devedeset posto...

— Bojim se da se sablasti neće htjeti pojaviti pred nama i tako ćemo provesti dosadnu noć.

— Uzeo sam knjigu i za tebe — umiri me Mizgin.

— Hvala.

Dugo smo se penjali uz tihu kaldrmiranu ulicu. Gradić je ostajao dolje iza nas i kako je sumrak postajao sve gušći, tako je i gutao krovove od crijepa, uske labirinte ulica, tornjiće pozelenjele od vremena, sićušne male gradske perivoje i zelene trgove. Sve je nekako tonulo u nejasno sivilo. No s druge su strane rasle okolne planine i sve se više približavale, zavijajući u mrak kotlinu.

Kuća je bilo sve manje i manje, a vrtovi su između njih postajali sve veći i veći, mračni, puni spokojstva i tame. Iza grebena planina isplivao je Mjesec, pa kaldrma ovdje i ondje zasvijetli kao da je planula iskra i smjesta se ugasila, a sjene postadoše još tamnije.

Napokon se zdesna zabijeli pročelje kuće sa stupovima i pogledaše nas njeni neosvijetljeni prozori. A dolje je plamsao plamičak, kao da želi ogrijati sve oko sebe.

— Tu smo — reče Mizgin.

Vrata su na rešetkastoj ogradi bila širom otvorena. Dok smo koračali popločenom stazicom u perivoju, polako se otvori svečani

ulaz i sjajna mjesečina obli visoki lik demonologa.

— Došli ste? — reče čovjek gluho. — Pa kad je tako... I on nas pokretom ruke pozove da ga slijedimo. Upravo sam namjeravao dobaciti neku jetku primjedbu u vezi sa štednjom električne energije u carstvu demona, kadli demonolog, propustivši nas naprijed, okrenu prekidač i u predvorju se upališe tri prašne svjetiljke, zapravo žarulje nekako nakrivo nasađene u svoja gnijezda u lusteru. Svi zašutjesmo, obuzeti nekakvom turobnom potištenošću. Pred nama se našlo široko mramorno stubište, zrcala slijeva i zdesna mutno su odražavala šare i uzorke s kamenog poda i pozelenjeli smiješak brončanih grifona kraj ulaza. Međutim, nas nije bilo u zrcalima, premda smo se nalazili točno nasuprot njima.

Demonolog gurne neprimjetljiva vratašca što su se nalazila s desne strane i nađosmo se u nekakvoj prostoriji. Jasnim i tihim plamenom gorjelo je u kaminu, bacajući na sag i tamni namještaj neobične odražaje svjetlosti. Prostor usred prostorije zauzimao je duguljast masivan stol, boje zapečene krvi.

— Stavljam vas do znanja da se u svakoj sobi u koje ćemo vas smjestiti nalazi dugme. Čim postane opasno, smjesta pritisnite. Odmah ću vam priteći i pomoći i pobrinuti da zaklinjanjima umirim izvanzemaljske sile. Ponekad u tome i uspijem.

Premda je u kaminu gorjelo, u prostoriji je bilo hladno, pa nam je kožom i nehotice prolazila zimogrozna drhtavica.

— Nema smisla da uzalud gubimo vrijeme — rekoh pogledavši na sat.

Sat je stajao. Demonolog je nekako oklijevao ili mi se tako činilo. Bio je u istom odijelu u kojem i danju, no ovdje mu je lice imalo nekakvu neugodnu nijansu sivo-plave boje.

— Jeste li napisali zabilješke?

— Kakve opet zabilješke! — uskliknuh iznenađeno.

— Da ste došli ovamo dobrovoljno i da sami zahtijevate da vam se organizira sastanak s demonom.

— Ja sam napisao — reče Mizgin tiho, izvadi iz džepa načetvero složen papir i pruži mi ga.

— Potpiši.

Pomalo začuđen pročitah zabilješku. Bila je sastavljena tako vješto da ne bi mogla poslužiti kao dokument koji bi opravdao zločinca ako bi nam netko pokušao zlonamjerno naškoditi. Do tog mi trenutka nije ni na kraj pameti pala misao da bi nas netko želio ovamo namamiti s nekom određenom zlom namjerom. To stoga što mi se činila nevjerojatnom. No, sada se više nisam najljepše osjećao. Pogledah upitno Mizgina. On je kimnuo. Stavio sam svoj potpis uz njegov i predao papir demonologu.

Po svemu sudeći, dokument ga je zadovoljio.

— Pođimo — reče.

Vratismo se u predvorje, presjekosmo prostor ispred zrcala, koja su nas napokon ipak odrazila, i popesmo se na odmorište prvoga kata. Zatim pođosmo hodnikom.

— Je li i tebi stao sat? — šapnuh Mizginu.

— Nije — odgovori bacivši pogled na svoje zapešće. — Uostalom, nije to ništa. Mislim da je pripovijest sa zrcalima mnogo zanimljivija.

— Zamijetio si?

— Fsssst! — prosikta demonolog ne okrećući glavu. Škrto osvijetljene daske u podu škripale su pri svakom našem koraku. U sjeni udubina u zidu s obje strane skrivale su se nakazne statue indijskih božanstava. U očne duplje očito su im stavljena stakalca, jer su nas te statue pratile turobnim pogledom, iako bi im oči na mahove bljesnule. Pod visokim gotičkim svodovima komešala se tama. Sve te jeftine kulise počeše me razdraživati, međutim, nisam mogao zaboraviti zrcala, sat i sivo-modro lice demonologa.

Odjednom nekud skrenusmo. Ovdje nije bilo električnog svjetla, ali je kroz prozor jasno svijetlio Mjesec. Negdje u daljini, nije se moglo odrediti gdje, nešto je gudilo, otprilike kao u transformatorskoj stanici. Osmijehnuh se. U kakav li strah i trepet može mistički nastrojena čovjeka dovesti čak ovakav mistični zvuk. »Slabo, slabo«, pomislih u sebi.

Demonolog stade.

— Vaša je soba ovdje — reče — a vaša — on se okrenu k Mizginu — malo dalje.

Otvorih vrata. Soba kao soba. Obasjavalo ju je mlječno svjetlo sa stropa, koje je čovjeka doslovce zaslijepljivalo pošto bi ušao iz mračnog hodnika. Nikakvih zavjesa na prozoru, ni onih od sukna oko kreveta, ni krvavo-crvenih tapeta i sličnih stvari koje bi stvarale određeno raspoloženje. Nigdje ništa slična. Potpuno suvremen namještaj, goli zidovi oblijepljeni svijetlim tapetama, parketi u kojima si se mogao ogledati, glatki niski strop i baterije centralnoga grijanja sakrivene drvenom rešetkom, kao obično ispod prozora.

— Dugme je ovdje, nad prekidačem — pokaza demonolog.

Lice mu je ponovno dobilo običnu, normalnu boju. I ničega sotonskog u očima. Gledale su pospano, samo što je iza crnog otvora zjenica klizio crvenkast odsjaj, kakav se često susreće kod životinja, a vrlo rijetko kod ljudi.

— Laku noć — kimnu demonolog uljudno i zatvori za sobom vrata.

Znatiželjno sam i vrlo pažljivo razgledao sobu, no i prilikom ovoga ponovnog pregleda nisam u njoj otkrio ništa više neobičnosti nego u bilo kojoj hotelskoj sobi. Divan, krevet, naslonjač, stolić za novine, nekoliko stolaca i na zidu mrtva priroda s narančama u naravnoj veličini.

Počeo sam ponešto naslućivati kad su nas vodili ovamo, no sada su se raspršile sve te slutnje i sumnje pošto sam ugledao ovu banalnu sobu. Sve je bilo elementarno jednostavno: zrcala su bila malčice iskrivljena — takve stvari nećeš otprve zamijetiti — demonologovo je lice promijenila tama, a sat...

...Navinuo sam ga, sekundna se kazaljka malo pomakla i ponovno stala. Očito se u satu nešto pokvarilo.

Bilo je nevjerojatno tiho. Iza širokog prozora otvarao se pogled na golo napušteno zemljište, na koje je Mjesec bacao nekakvo plavkasto svjetlo. Nailazila je glupa, dosadna noć.

Osjećao sam, dakako, sve osim straha. Čovjek ne misli na strah kad sam sebe psuješ zbog vlastite gluposti i ljutiš se što te netko želi obmanuti.

Prošetah časak, sjedoh na divan, pa ustadoh i priđoh slici. U slikarstvo se slabo razumijem, no po mome mišljenju to je bila slaba, nedarovita mazarija. Zapravo i nije bilo što da gledaš. Nekakve neprirodne, kao opeka crvene naranče na neodređenoj pozadini. Jedino u donjem desnom uglu dva-tri zelena nabacaja kistom. Očito umjetnikov potpis.

Čim bih se još mogao pozabaviti? Uzeo bih knjigu, ali mi se nekako nije čitalo.

Da legnem? Odviše me razdraživalo jarko svjetlo. Izvor svjetla bio je samo jedan, iako raspoređen u tri sjenila.

Priđoh prekidaču. Bio je tropozicioni, tj. mogao sam okretanjem gasiti žarulje jednu po jednu. Ukratko, uvjete dogovora su obje strane časno poštivale. Ta sablasti nisu ništa drugo nego igra uobrazilje koju podgrijava tama, i nije nikakvo čudo što se pojavom elektriciteta smanjio broj pripovijesti o izvanzemaljskim ili zagrobnim temama. U svojoj biti, elektricitet je znatno ozdravio ljudsku psihu. Besmisleno bi bilo očekivati da će se sada, u ovome trenutku, u moćnoj svjetlosti svjetiljke, dok ja stojim leđima okrenut prema sobi a vidokrug mi je ograničen, pojaviti tamo nešto bez oblika ili sablasno...

Naglo sam se okrenuo i trgnuo. Divan se očito uleknue kao da je na nj sjelo nekakvo tijelo. Čak sam čuo i škripanje opruga. Bio je bo prvi zvuk koji se čuo u sobi. Međutim, na divanu, dakako, nije bilo nikoga.

Odmah sam presjekao prazan prostor i odlučno sjeo na divan. Međutim, na trenutak sam se ipak malo snebivao kad sam rukom prolazio iznad uleknine ili po njoj. Nakon toga sam ustao i nasmijao se sam sebi. To je, dakako, bila uleknina koju sam ja sam napravio i ostavio za sobom. Sada su bile dvije. Tijelo jednostavno ostavlja trag na sjedalu i ono je taj trag sačuvalo. A to ja nisam unaprijed pretpostavio, jer je divan bio nov.

No živci su mi ipak bili napeti...

U to osjetih da me netko gleda. Dojam je bio potpuno intuitivan,

zbog toga što u ovoj jarko osvijetljenoj sobi nikoga nije bilo tko bi me mogao gledati. A nitko se nije mogao sakriti iza golih zidova, zapravo, među golim zidovima.

Slegnuh ramenima i zapovijedih sam sebi da se moram smiriti i misliti o nečemu drugome. Sjedio sam, no ipak sam i protiv volje počeo očima pretraživati sobu, osjećajući podsvjesno na sebi nečiji pogled.

Bilo je nepodnošljivo! Morao sam pronaći — naravno, ne neko priviđenje — nego predmet koji je izazivao u meni toliko neobičan osjećaj. Pa što bilo da bilo.

Nevjerojatno kako ga odmah nisam opazio. Oko je postojalo. Zelenkasto, podsmješljivo, gledalo je na mene sa slike i čak se činilo da mi namiguje.

»Krajnje je vrijeme da pođem spavati«, rekoh sam sebe prilazeći slici i razgledajući te zelenkaste poteze kistom, koji su predstavljali umjetnikov potpis, no izdaleka su stvarali dojam očiju...

Nešto mi je škripnulo pod nogom. K vragu... Poskočio sam. I nečiji dah dotaknuo mi je zatiljak.

Polagano, ne gubeći razbora, okrenuh glavu. Uzrok toga daha u zatiljku bila su malčice odškrinuta vrata.

Bijesno sam ih udario, no u trenutku kad sam ih zatvarao primijetih jednu besmislicu. Svjetlo uvijek stvara zrake, no mrak — nikada. Ovdje je, međutim, sve bilo naopačke: nije svjetlost prodirala iz sobe u hodnik, nego mrak iz hodnika u sobu!

Prije no što sam toga postao svjestan, vrata sa žalobnim jecajem presjekoše zraku mraka i on pade u obliku crne trake, koja se smjesta upijala u pod kao neka tekućina, stvarajući na njemu crnu prugu. Odjednom mi popustiše noge i ja se navalih na vrata. Pruga mraka se trgnula i stvorila oko mene krug.

— Ne prestupaj — začuh iza leđa.

Iskočih iz kruga. Odmah je iščeznuo, a u meni je sve zajaukalo od nepodnošljivoga odvratnog užasa. Svjetiljke bijesno planuše. Hladni ljepljivi znoj obli me od glave do pete. Strahovito sam se uzrujao. Iznutra me razdirao užas, užas koji je prodirao negdje iz dubine podsvijesti, iz vibrirajućih živčanih stanica, iz besmislenih eksplozija poludjelog instinkta. Nešto je bučno palo, zveknulo je staklo i neposredno preda mnom izniknu prozorski otvor, otkuda je u mene zurilo blijedo, iskrivljeno i izobličeno — moje vlastito lice.

Odgurnuh ga dlanovima, odskočih, no i straga je bilo moje lice, mnogo lica, a sva su gledala iz zidova kao iz zrcala, dok je svjetlost plamtjela bijesno, neštedimice, pokazujući mi u sablasnim odrazima, kako se grči, kako se krevelji i skače moje lice. Bacih se na njih stisnuvši šake.

Slabo se sjećam što se zbivalo poslije toga. Kažu da sam tukao po

zraku i sebe po obrazima... Tukao sam se sa svojim vlastitim licem. No ono je bilo istodobno i moje i tuđe. I bilo je svuda. U ludom sjaju svjetiljaka ono je nastupalo odasvud, a jedno mu je oko bilo zeleno, podrugljivo. No to nije bilo moje oko.

Ne znam kako sam se našao na podu... Samo se odjednom mrak survao kao lavina, a u istom trenutku zatutnjaše nečiji koraci.

Sve bliže i bliže dolazili su teški, nezaustavljivi, i rasli su, rasli, a s njima zajedno i onaj tko je dolazio, div sastavljen od željeza i mraka, što ga je pripremio užas, i to tako da donese bezumlje, ludilo. Već je puhnuo povjetarac kroz otvorena vrata...

— Zašto vičeš? — začuh poznat glas.

Nekako zbrkano i nejasno, kao da izranjaju iz košmarnog sna, počeli se pokazivati obrisi otvora vrata, a u njemu Mizginov lik i svjetlo džepne svjetiljčice...

— Baci taj stolac — reče mračno.

Mizgin mi istrgnu stolac iz ruku, stolac kojim sam se, kako mislim, štitio, i odvukao me k izlazu.

K sebi sam došao tek na zraku. I to ne potpuno.

— Smeće! Žgadija! — psovao je potiho Mizgin dok smo žurno prolazili kroz dvorište. — Posuditi demone od znanosti... Gadovi! Moglo se dogoditi da građani sutra pročitaju u novinama: »Susret s nečistim silama završio ludilom hrabrih«. Zar ne, kakva sjajna reklama za njih?

— Što? Što to znači? — zinuh.

— Dakako da to znači. Laboratorij užasa. Da, ovdje možeš samim infrazvukom udesiti koga god poželiš! Uz to magnetofon, infracrveno svjetlo i skriveni ventilatori. Da nisam uspio zakleti demone...

— Što? Ti si zaklinjao demone?...

— No, isključiti struju. Sjećaš li se kako je gudilo kad smo prolazili kroz dvorac? Bio je to transformator, točno kako sam pomislio. Uvjeren sam da me neće predati sudu samo zbog toga što sam im likvidirao transformator i cijeli taj laboratorij užasa.

Zrak je bio svjež. A ja sam pak drhturio kao šiba, ali ne od hladnoće...

Eto, to bi bilo sve... na žalost.

UČENIK U PREDSOBLJU

Branko Belan

Bilo je sasvim besmisleno pitati kako se mogla toliko stoljeća održati jednokatnica mog ascendenta Arthura Rubinsteina Venerendicha, građena (kao što se to još dalo pročitati iz kitnjastih brojki nad ulazom) godine tisuću devet stotina trideset i druge. Ne vjerujem da je to bila mreža straha kojom je bila zaštićena od neželjenih posjetnika. Prljavosivih zidova, otpale žbuke, prozora opletenih paučinom, mrtvih puzavica, okružena zagonetnim raslinjem, što je trajalo ne obnavljajući se, bila je prava poslastica za gladne gradske buldožere, pa ipak je stajala onako nakazna između skladnih kaseta-stanova kojih su obitavaoci uzaludno upozoravali urbaniste da im djeci krade prostor za igru, s starcima smirujuću ljepotu živih razglednica. Saznavalo se da jednokatnica nije neka povijesno-kulturna vrijednost, ali što je, zapravo, to je osim mene mogao znati još samo poneki skontrirani municipalni spis, koji će mehanizam ureda izvući iz mraka kad se neumoljivo oglasi posljednja ura Arthura Rubinsteina Venerendicha. Spis je znao tu uru, ja nisam. Kad uslijedi, mreža straha neće više biti zaštita.

I zato nije trebalo da otežem.

Je li ikada o tome razmišljao moj ascendent, star i oronuo kao sama jednokatnica? Možda jest. Možda me zato propuštao k sebi, ali razlog sam mogao samo slutiti jer sa mnom nikada nije ni riječi progovorio. Nije mi čak ni otpo zdravljao, tek ponekad bi me pogledao kao da se želi uvjeriti zaslužujem li ulogu koju mi namjenjuju. Kakvu ulogu? Sve se i suviše sporo odvijalo a da bih mogao sačuvati strpljenje. Na žalost, ipak sam se prekasno odlučio na odlučujući korak.

Ja idiot! Imao sam prilika napretek, ali nisam ih iskoristio.

A. R-a sam zatjecao udubljena u posao: listao je prastare knjige i časopise, pravio bilješke, projicirao filmove ili je naprosto piljio u prazno i razmišljao. Njegova kolekcionarska omamljenost kao da nije znala za početak niti je vodila računa o kraju. Bila je u njemu kao kucanje srca, disanje, probava. Nije izgarao. U rijetkim prilikama kad ne bi uspio uvrstiti u zbirku primjerak do kojega mu je bilo stalo, ili bi to uspio u uvjetima koji bi se svakome drugom činili nepremostivim,

nije iskazivao ni zamora ni radosti. Bio je osuđen da upotpunjuje zbirku. Ne znam jesu li oni s kojima je pri pothvatima dolazio u dodir mogli steći drukčije mišljenje o njemu, jer je s njima morao razgovarati, što je samo po sebi uključivalo razne simulacije, smiješak, na primjer, sračunat na smekšavanje posjednika eksponata, ili dašak ljutnje kad bi osjetio da mu izmiče iz ruku eksponat bez kojeg je niz bio krnj. Ništa od toga u dodiru sa mnom. Ono što je očekivao da moram činiti saznavao sam iz njegova škrta pogleda. Trebalo je vremena dok sam naučio da mu udovoljavam. Isprva sam bio suviše zauzet vlastitim namjerama a da bih shvatio njegove, ali on je bio uporan. Možda je stavljao na kušnju moju inteligenciju? (Molim!) Odgovaralo mi je da me ne smatra podmuklicom, a kad sam prihvatio nijemu igru, pokazalo se to vrlo korisnim. Saznao sam koješta o kibernetici i robotima čitajući knjige i gledajući video-kasete o osnovnim znanjima prema kojima me vodio usmjerujući mi korake policama knjiga i registrima foto i fonomagnetoteke, za koju mi je stajao na raspolaganju mali monitor. Ne, nisam mu dopustio da me smatra budalom! Ne bi on budali dopustio da svjedoči o izdržljivosti, dosjetljivosti, strategiji akvizicija, smicalicama, fintama i o svemu ostalom što je bilo nužno da bi se zbirka upotpunjavala. I zato me katkada zadržavao kod sebe da bih saznao (stojeći iza njegovih leđa) kojem se primjerku posvećuje, a onda bi krenuo u podrum (ja za njim) i zaustavljao se kod prazne niše što je taj primjerak čekala. Ovisilo je o značajnosti primjerka koliko će dugo ostajali šutljiv, ukočen, čekajući da mu unutrašnji glasić došapne što mu je činiti želi li uspješno udovoljiti gladi za posjedovanjem. Glasić ga nikada nije izdao. Za tjedan, za mjesec ili više, poveo bi me do iste niše u kojoj bi se nalazio traženi i nađeni primjerak, kod kojega bi ostajao dugo, dugo, dugo... kao da se zauvijek oprašta od njega.

Arthure Rubinsteine Venerendichu, ja sam bio dobar učenik. Malo mi je nedostajalo da dosegnem čin pukovnika armije izložaka. Bilo je dovoljno odapeti iglu i ti bi ostao u podrumu kao posljednji izložak, jedini bez vrijednosti, jer si čovjek. Uostalom, uzeo bih tvoj lik da bih zakonito otuđio barem one primjerke koji su u tvojoj kući dospjeli zakonitim putem ili je nezakonite putove vrijeme izbrisalo. Već i to bi bilo više nego dovoljno da započnem život jedva zamišljivih ispunjenih želja, ili na Zemlji ili negdje izvan nje, jer još se može živjeti ljepše, višestruko ljepše, ljepše do bezgraničnosti i nešto više od toga.

Bio sam dobar učenik — nazovimo tako uvjetno moj status — ali učenik predsoblja. Neki od ulaza što su vodili u odjele zbirke za mene su se otvarali jedino s Arthurom Rubinsteinom kao prethodnikom. Izuzetno, na početku mog »školovanja« (ako se o tome radilo?), dopuštao mi je da bez njegova vodstva ulazim u dvije prostorije.

Gledao je naizmjence sad mene sad ulaz, zatim bih čuo zujanje brave i shvatio što traži od mene. Bile su to pretpovijesne zbirke u kojima sam našao »in corpora« neke od uzoraka za koje sam znao iz magnetoteke i crteža kao gradiva predškolovanja: automat Thomasa Walgensteina, danskog iluzionista iz XVII stoljeća, fantaskop ili lanternu terora Etiennea Gasparda Roberta, zvanog Robertson, pa onda planer oca aeronautike Otta Lillienthala, s priloženim prvim izdanjem njegova djela »Der Vogelflug als Grundlage der Fliegerkunst«, IBM-ov kibernetski šahist, uređaj za snimanje holofilmova, što su ga u XX stoljeću konstruirali Alex Jacobson i Viktor Evtuhov na načelu pulsirajućega rubinskog lasera, i sve tome slično. Nisam siguran da su se izgubili podaci instituta i muzeja u kojima su se nekoć čuvali ti unikati neprocjenjive vrijednosti, premda je A. R., domogavši ih se, znao ukloniti svaki trag koji bi vodio do prijašnjeg vlasnika. Ne, odatle nisam mogao početi! Nisam mogao početi ni od uzoraka o nestanku kojih su javljala sredstva javnih komunikacija, a koji bi se našli u zbirci labirintskim kanalima što bi ih A. R. trasirao na meni nedostupan način. I ono što je bilo između pretpovijesti i sadašnjice vrijedilo je napora što sam ga ulagao igrajući se učenika u igri po pravilima koja nisam znao.

Između su bili humanoidni roboti, posebno oni prvi uzorci koji su stvarani prije nego što je zakonski bilo zabranjeno dizajnerima da ih oblikuju na sliku i priliku čovjeka, to jest s većim ili manjim uobičajenim ljudskim nedostacima, to jest takvi koji su se mogli legitimirati krivotvorenim ispravama što su glasile na trostruka imena, i tako, kao i bilo kako, zavoditi u bludnju one koji su rođeni iz materine utrobe. Službeno, tih više nije bilo.

Registri tog razdoblja kibernetike ostajali su mi nedostupni.

Tek kad se A. R. počeo baviti robotom Omnisapiensom, počeli su do tada zabranjeni registri iskakati iz svojih ležišta i nuditi mi svoje orijentacije, šifre magnetoteke. Kad se to prvi put dogodilo, još nisam bio siguran nije li mi pomogao slučaj, jer moglo se dogoditi da sam nehotično dodirnuo odgovarajuće tipke na klavijaturi koja je čuvala tajnu akorda-ključanica. Naime, ovlaš sam prebirao po tipkama i gledao u A. R-ova leđa čekajući znak. Upravo kad je odskočio jedan od zabranjenih registara, znak me pozvao. Prišao sam A. R-u s leđa, kao što sam uvijek smio učiniti. U takvim sam situacijama gotovo instinktivno dodirivao svoje smrtonosno oružje. Možda je on to znao. Danas bih se usudio tvrditi da jest znao, kao što bih se usudio tvrditi da je u takvim slučajevima pronalazio način kako da odgodi moj naum sve dok se ne obesmisli. Nisam mogao drukčije objasniti činjenicu da su tri dana poslije toga bila otvorena vrata što vode u prostorije potkrovlja gdje su se nalazili izlošci prvih humanoidnih robota o kojima sam poprilično saznao preko video i audio-gradiva do kojeg

sam došao služeći se indeksnim oznakama u »slučajno« ponuđenom mi registru. Ta svaki je njegov poziv odgađao naum obećanjima koja su uvijek iznova odmicala limes moje radoznalosti.

Ovaj je put povod bio Omnisapiens. Još uvijek — Omnisapiens. A. R. nije mirovao otkad je u internom biltenu junkienske akademije kibernetskih znanosti pročitao o njemu nekoliko oskudnih obavijesti. Na skalama valnih dužina ubitačnom je strpljivošću tražio Omnisapiensovu frekvenciju korespondiranja. Očiju uperenih u fonomonitor čekao je odgovor pomičući staračkim prstima glavu vijka koji je prijenosnim uređajima reducirao kretanje do milikronskih otklona. Pojavljivali su se bljeskovi snage H-eksplozija, ali on je tražio dalje, što je značilo da zamorno šetkanje po desetcentimetarskoj pisti još nije završeno, premda traje dane i dane.

Dosta s time, Arthure Rubinsteine Venerendichu!

Ponovno sam se mašio smrtonosne igle.

Znao je to A. R., znao je. Zato je ustao i krenuo prema podrumu. Ja za njim. Još jedan pomak limesa radoznalosti. Ako je postupao namjerno — a tko kaže da nije? — uspio je.

Zaustavio se pod zadnjim nadsvođem ispred prazne niše na podnožju koje je bilo ispisano: OMNISAPIENS, posljednja očekivana akvizicija koja će biti kruna zbirke. Ispod toga: EXEGI MONUMENTUM AERE PERENNIUS! Sagradili spomenik za sva vremena!

Bio je to prazni oltar, a na njemu tabernakul pred kojim me A. R. nijemo molio za odgodu čina.

Ja idiot! Udovoljio sam mu.

Slijedila je nagrada: još jedan registar odskočio je iz svog ležišta. U njemu je bio popis i opis primjeraka zabranjenih humanoidnih robota koji su bili u njegovoj zbirci. Kao što sam rekao, tri dana poslije toga njegov me pokret (ili se to meni tek činilo?) uputio prema potkrovlju. U vrijeme dok još nisam shvaćao smisao njegovih nijemih usmjerenja, iskušavao sam ova ili ona vrata i nalazio ih zaključana. Kad sam ušao u prostorije pretpovijesne zbirke kibernetskih naprava, još nisam bio siguran nije li u zaboravu rada zaboravio da postojim i da sam u njegovoj kući. Taj put je izvjesno bilo barem to da je svjestan moje nazočnosti, pa ipak su vrata potkrovlja bila otvorena. Ali kad sam došao do praga, pomislio sam da su me u zabludu dovele kombinacije bez osnova. U polumraku su se tu i tamo nazrijevali oblici kubusa različitih oblika, pokriveni debelim slojem tamnosive prašine što nije dopuštala raspoznavanje. Zakoračio sam. Pod mojim opreznim stopalima dizali su se oblačići crnih magli kao kad gacaš po plićaku ustajale kloake. I samo je disanje uznemiravalo zaobljene površine prouzrokujući minijaturne vijavice beštežinskih čestica. Još jedan korak, još jedan, još jedan... a onda sam kažiprstom kliznuo po

okomitoj stijeni ovećega kubusa. I gle! Minutu-dvije poslije, kroz staklenu sam stijenu mogao prepoznati humanoidnog robota-sobaricu; uljudno se smiješila kao što je to prikazivao fotos priložen registru s bilješkama A. R-a. Koliko li uslužne umiljatosti u njenom liku! Činilo se da će sada, kao i nekada, baletnom kretnjom prihvatiti usisivač i osloboditi vas svake trunke prašine koju ste mogli sabrati na putu do domaćina. Današnji roboti-sobarice, lišeni ljudskosti, naprosto vas vrijeđaju multiplikacijom svojih funkcija, osobito kad vas pri ulazu zadržavaju pretražujući vas od glave do pete ne bi li pronašli koju mrlju što će je dosadnom upornošću ukloniti, bezlični poput humanih statističara niskog indeksa inteligencije i zato niskih plaća.

— Kako se zoveš? — pitao sam je. Ona mi ljupko odgovori, ali ja je nisam mogao čuti jer nas je dijelio stakleni zid otporan na svaki šum. Možda joj je ime zabilježeno u registru. Kladio bih se na ime Nightingale, jer je u njenim očima bilo toliko topline i požrtvovnosti.

Odmah do robota-sobarice nalazio se robot-provalnik, Arsen Lupin 2, proizveden u Bayreuthu 2073. Prisjetih se da je u A. R-ovim bilješkama stajalo zapisano kako ga je municipalni ured za kibernetiku lišio zavidnih sposobnosti krađe po hotelskim sobama, zbirkama i muzejima, ugradivši mu napravu što ga je silila da vrati za dvije minute svaki predmet koji bi protuzakonito prisvojio. Bijedni Arsen Lupin 2! Ono što su ti učinili gore je nego da su ti iskopali oči i otrgli jezik. Možda ga je A. R. pronašao na smetlištu? Ja ga ipak neću otuđiti. Možda će se naći netko koji će mu uz dobru naplatu amputirati bestidnu osobinu odricanja od vrline po kojoj je mogao steći prijatelja koliko je zrna pijeska na Lidu.

Bilo je tu nekoliko humanoidnih robota s kraja XX i početka XXI stoljeća, proizvodi tajnih tvornica u Siciliji, kojih su vlasnici bili descendenti mafije; seksus-partneri obaju spolova, dakako nijemi, prvi uzorci čak i nepokretni, ali zato sačinjeni od vrlo podatljivih materijala što oponašaju ljudsku epidermu i zato vrlo traženi od usamljenika i neurotičara. Ovi su primjerci bili rijetki, jer ih je u svoje vrijeme crkva javno spaljivala, a bili su i povod mnogim demonstracijama raznih ili slučajnih ženskih društava i elementarnih skupova. U tom se nizu isticala humanoidna djevojka zagušena svilenom čarapom, jezika isplažena i zubima nagrižena, te očiju raskolačenih u posmrtnom hropcu. Vidi se da je proizvođač mislio i na nekrofile. Ne znam je li se crkva bunila i protiv ovog robot-seksus-partnera, ali ako jest, činila je krivo. Da sam žena, ja bih manifestirao slaveći ga kao spasitelja.

Kasniji primjerci seksus-partnera bili su samopokretni, imali su ugrađene orgastičke reakcije, a lučili su najprije stimulativne (mio)mirise, a onda feminilne. Još kasniji (iz druge polovice XXI stoljeća) znali su za smijeh, hihot, dahtanje i uzvike: »Ljubavi moja!«,

»Jače, jače, jače!«, »Ah, oh, uh!« i slično. Kako su reagirali samo na doticaj, ništa nisam mogao provjeriti, ali vjerujem A. R-u na riječ, na pisanu riječ, naravno. Vjerujem mu i da nenadano, bez povoda, mijenjaju svoja raspoloženja. Današnji seksus-partneri, koje po individualnim mjerama psihoanalitičara i eugenetičara kroje dizajneri, naprosto su nepodnošljivi u poslušnosti što obesmišljuje pravo na zaborav, na malo bijesa ili barem malo prkošenja, a da i ne spominjem njihovu cijenu. Svakako ću zadržati po jednu crnku i plavušu, pomislio sam. Mogao bih kao razbibrigu zadržati najsloženiji primjerak zbirke; djevojku koja se svlačila samo ako ste znali formulu izjave ljubavi. A. R. nije znao tu formulu. Iz njegovih bilježaka slijedi da je osobno iskušavao izjave koje je nalazio u ljubavnim romanima i da je plaćao pjesnike da izjave izmišljaju, ali najviše što je neki eminentni poet uspio sastojalo se u početnim kretnjama svlačenja (desna je ruka otkrila lijevu fino oblikovanu kruškastu grud). Nastavak formule nije otkriven. Ostalo je na tome i na iskešenim bijelim zubima djevojke; ona je greške u formuli kažnjavala oštrim ugrizima. Ne volim ugrize i zato ću je skupo prodati kakvom mazohistu.

A. R-ova specijalnost bili su humanoidi s greškama. Među ovima nalazio se debatni stenograf koji je imao »manu« da uz zapis govornikovih misli ubacuje i svoje opaske: »Debilno!... Laže!... Idiotski!... i slično, što je umne rasprave pretvaralo u komične tekstove. Tvorac ovoga humanoidnog robota (bilježi A. R.) bio je kažnjen, a robot mu je oduzet, premda je imao opravdanu ispriku: u isto je vrijeme radio na kibernetskoj arari dugorepoj, namijenjenoj prodaji u povodu općenarodnih veselica.

Istom nizu zbirke pripadao je kibernetski prevodilac na četiri svjetska jezika. Greška je bila u tome što su mu se jezici miješali (». .. molto gradito ser volter merkade špriht lajk e durak it is selbferštendlih njemožno dan in dibatito ebaut notr nuovo venerahodni samohod...«). Posebnu draž primjerka davala je okolnost što se tvorac ubio odmah poslije prve demon stracije robota, jer je u pothvat uložio osam godina mukotrpna rada za račun nekoga akademgorodskog sibirskog instituta. A. R. (zabilježio je), saznavši za slučaj od nekoga međunarodnog špijuna, ponudio je dvadeset i sedam posto troškova fabrikacije, i njegova je cijena prihvaćena, ali pod uvjetom da ga vrati ako itko o tome išta sazna. Sutradan su potankosti bile poznate cijelom svijetu, ali griješni je prevodilac ostao u zbirci, jer je u ono vrijeme A. R. bio valjda tašt; objavio je svoj veliki uspjeh računajući unaprijed da će akademgorodski institut sve demantirati samo da bi sačuvao ugled svojih znanstvenika. I nije se prevario!

Zabilježio je A. R. da su ga humanoidi s greškama izvrsno zabavljali. Kada? Možda prije nekoliko desetljeća. Teško je zamisliti da se A. R. ikada zabavljao, pa makar to bilo i u njegovoj mladosti.

Pitanje je da li je bio mlad. Čini mi se mnogo prihvatljivijim da je oduvijek takav kakav je sad. Nesagledlv je njegov početak, kao što je nesagledlv njegov kraj, jer ne vjerujem da je u njemu svijest o protjecanju vremena. Poslije svega ne bi trebalo da ostanem pri tome, ali u trenutku kad sam napuštao zbirku u potkrovlju, kad sam ga iz ptičje perspektive gledao kako traži vezu s Omnisapiensom, prisjećao sam se starih legendi o Ahasveru, Vječnom Židu i Ukletom Holandezu. U mračnim ležištima proteklih tisućljeća prokletnici kao i bogovi nisu imali ni svoju prošlost ni svoju budućnost, bili su stalno u svojem sada. Samo u trajanju koje nije mjerljivo vremenom što se iskazuje promjenama moguć je događaj što nije dio povijesti. Zato je humanoid Omnisapiens već u svojoj niši (premda nije), jer su i dani, tjedni, mjeseci, godine, vjekovi, tisućljeća što nadolaze već protekla (premda nisu) ako vrijeme pojmimo kao vječnost. U tom je smislu Arthur Rubinstein Venerendich infiinfinitezimalan.

Tako sam umovao silazeći niz stubište.

U međuvremenu, dokopao se A. R. novih podataka o Omnisapiensu. Dopisnik agencije URU izvjestio je javnost da je humanoid u izravnoj disputi s uvaženim znanstvenikom opovrgao vrijednost njegove teorije po kojoj je trebalo da se zasnuje tehnološki postupak pretvaranja žive organske materije u energiju i vraćanje iste energije u prvobitno stanje. Vjerovalo se u Junkienu da je Alfa Centauri — do tada — »nepremostiva granica čovjekova prodora u svemir«, zapravo prva stepenica uzleta Velikog Radoznalca, čovjeka. Omnisapiens — izvještavao je novinar — obesmislio je znanstvenikovu teoriju ukazavši »na neka mjesta u matematskim sijedovima kod kojih nisu uzete u obzir varijable vremensko-prostornih odrednica, a nisu ni mogle biti jer još nisu spoznate«. Meni to ništa nije značilo, a možda nikome nije, jer novinari koješta brljaju, ali ono što je slijedilo (i što je A. R. potcrtao prije nego što mi je članak podmetnuo) bilo je vrlo zanimljivo: Predsjedavajući junkienske akademije kibernetskih znanosti nije nazočne obavijestio da teoriju osporava humanoid, pa je Omnisapiens prihvaćen kao ljudsko biće, fotonolog Mao Jat Sen. Kad je predsjedavajući — poslije zasluženog pljeska kojim je pozdravljen tobožnji Mao Jat Sen, fotonolog — odao nazočnima tajnu o pravom biću pobjednika, nastupila je teška, neugodna tišina. Poražen je čovjek! Istina, u kuloarima se poslije šaputalo da je bilo razlikovnih znakova: Humanoid se manje uzrujavao, više smiješio, manje oklijevao, više upadao u riječ, manje lamatao rukama, više pouzdanja iskazao, što je sve u neku ruku bilo odviše ljudski, ali je zato ponekad ostajao bez odgovora i tek kad bi znanstvenik preformulirao isto pitanje, nastavljao bi disputom. Bilo je nazočnih koji su tvrdili da su zapazili tu osobitost, ali su šutjeli iz poštovanja prema predsjedavajućem. Malo-pomalo, gotovo je svaki od

nazočnih tvrdio da mu je tobožnji Mao Jat Sen bio sumnjiv, pa kad su se tako izmirili samoobmanama, pristupili su humanoidu i stali ga obasipati najprije oprezno, a onda sve slobodnije, kojekakvim pitanjima o njemu i njegovu konstruktoru. Omnisapiens je bio pretežno evazivan. Njegov je najčešći odgovor glasio: »Ne mogu odgovoriti jer ugrožavam svoju sigurnost.« Dopisnik agencije URU zapisao je i jedan osobito značajan podatak. Na pitanje: »Znate li više od vašeg tvorca?«, Omnisapiens je odgovorio: »Znam toliko koliko je u njemu, u njegovu zaboravu i u podacima iz njegova znanstvena fundusa sadržano u fono- i video-teki«. I još nešto! »Možete li sami donositi odluke o svojim postupcima?«. Odgovor je glasio: »Moje ponašanje je uvjetovano svim fizičkim stimulansima koji iz vanjskog svijeta dospijevaju do mene.« »Prema tome, vaše ponašanje nije ovisno samo o volji konstruktora?« Omnisapiens se na ovo sklisko pitanje zagonetno nasmiješio.

A. R. je dva puta potcrtao riječi »svim fizičkim stimulansima uvjetovano«. Svim, dakle i radio-valovima kojih je frekvenciju tako uporno tražio. Htio je izaći iz spleta slijepih ulica da bi bio »vanjski svijet« za Omnisapiensove pozitrone. Onoga dana kad sam ga zatekao kako sjedi nepokretan, ruku daleko ispruženih na naslonima, pogleda uperena u prazno, pomislio sam u prvi trenutak da je umro, ali tada se dosjetih da bi barem kao mrtvac morao pokazivati neke znakove života. Pošto ih nije pokazivao, to je moglo značiti da je uspio i da me čeka kao svjedoka nastavka. Tako je bilo. Kad sam se iza njegovih leđa smirio, pritisnuo je taster i na fonomonitoru se pojavio kratki kinegrafski zapis.

— Omnisapiens! — izgovori A. R. tiho u mikrofon. Slijedio je kinegrafski zapis nalik na kardiogram.

— Možete li sami donositi odluke o svojim postupcima?

Odgovor je trajao oko pet sekunda, a zatim ponovno »kardiogram«. A. R. je nekoliko puta postavio isto pitanje i fono-monitor je svaki put reagirao istim kinegrafom.

— Arthure Rubinsteine... — započeo sam u namjeri da ga zamolim da otvori zvuk fonomonitora, ali odmah sam odustao. Sa mnom nije nikada razgovarao. On zna da nisam u stanju čitati kinegrafske zapise. Mogao je odavna primjetiti da u fonomonitor gledam s nerazumijevanjem. Kad dođe vrijeme, stara genijalna hulja koja se igra mojim živcima tutnut će mi u ruke neki priručnik, a ja, glupan... Ah, tu smo! Pokojni Arthur Rubinstein htio bi u meni produžiti prokletstvo kolekcionara. Kako se nisam dosad toga sjetio?

— Omnisapiens — izgovarao je A. R. u mikrofon — tvrdite li da ne postoji matematska greška koju ne biste mogli otkriti?

I dok je trajalo nadmetanje između protagonista smicalica i taštine sveznalice, humanoidnog robota, ja, idiot, razmišljao sam kako ću

sveznalicu otuđiti tek onda kad pomoću njega rasprodam primjerke što su mu prethodili u zbirci. Je li interesent za djevojku sa čarapom stegnutom oko vrata nekrofil ili agent municipalnog ureda za kibernetiku? Agent! Zadavite ga onom istom čarapom, gospodine Omnisapiens! Izračunajte sami gdje i kada. Doviđenja!... A što mislite, postoji li koji luđak s dovoljno para da kupi striptizerku s greškom? Kad ga izujeda, za dvostruki ćemo mu iznos odati formulu svlačenja koju ćete prethodno otkriti, hm! Znate što? Vi ćete prodavati, a ja ću trošiti utržak. Vaša je specijalnost matematika, zar ne?

Ah, da sam znao ishod! Da sam znao samo jedan posto ishoda!

— Neka to bude za sada tajna — rekao je A. R. u mikrofon.

Omnisapiens se nije slagao. Kad je poslije ponovljenih izjava o tajni fonomonitor odbio da odgovara, A. R. se smekša:

— Imat ćete čast da razgovarate s biofizičarom Benjaminom Franklinom Foresterom.

Omnisapiens još nije bio zadovoljan. A. R. popusti:

— Istaknuo se tek nedavno. Radi u institutu N'KOMO u Najrobiju.

Da me tog trenutka A. R. barem iskosice gledao, bio bih uvjeren kako sam unaprijeđen u najrobskog biofizičara. Ali nije me počastio ni pomakom ramena. Možda sam rezerva? Ako bi se slučilo da Omnisapiens poželi...

— Da, to je znanstvenik što sam vam ga emitirao u slici. Dakle, ipak! A. R. je strahovao da ću se odati zablenutim pogledom, pa me emitirao bez upozorenja. Potcjenjivao me. Međutim, Omnisapiensu sam se svidio i bez pozdravnog smiješka. Odjednom je počeo govoriti kao navinut. Kinegraf je tekao gotovo pola minute.

— Prihvaćam uvjete — složi se A. R. — Mobil Nightsnow 3000, metalno crni, reg 357 gax, bit će u 02 na raskršću 312-24, lijevo. Moj znak: gledajte u monitor, emitiram vam ga. Kad odgovorite istim znakom u obratnom redoslijedu, otvorit će vam se stražnja lijeva vrata. U mobilu ću biti sam. Kratak kinegraf.

— Ako vas itko pokuša spriječiti? Bez znaka.

— Ako vas itko pokuša spriječiti u naumu da prihvatite sastanak, pitam vas, dolazi li sastanak u pitanje?

Bez znaka.

— Ako vas itko pokuša spriječiti u naumu da izvršite svoju namjeru djelovanja u smislu našeg dogovora, pitam vas, dolazi li u pitanje izloženi plan?

Kratak kinegraf.

— Smatrajući da nemamo što više reći jedan drugome, Omnisapiense, prekidam vezu. Do čuvenja i viđenja, Omnisapiense.

Kratak kinegraf.

A. R. isključi fonomonitor i zaklopi oči. Vraški siguran genijalni starčić! Znao je da tog trenutka neću odapeti smrtonosnu iglu, iako mi

je ruka sama od sebe potražila oružje. Izazovno mi se prepustio. Stavljao me na kušnju. Očito mu nije bilo stalo do Omnisapiensa ako post festum ne preseli svoju kolekcionarsku dušu u moje tijelo, jer su za njegovu ot kucavale posljednje ure. Posljednje? Bio je toliko star da više nije mogao dalje starjeti. Mogao je još samo odgađati trenutak u kojem ću zgrabiti njihaljku njegova života, i trudio se samo da me na taj čin prisili kolekcionarska zavist, jer će jedino u tom slučaju zbirka biti sačuvana. Nije se sasvim varao. Tog sam trenutka bio načet zavišću. Samo tog trenutka. I zato se moja ruka udaljila od oružja.

*

U usher-jednokatnicu Arthura Rubinsteina Venerendicha nije nitko mogao ući protiv njegove volje. Ne naglašavam ovu banalnu činjenicu pozivajući se na uobičajene sustave osiguranja, dovoljno složene i raznolike da bi im itko mogao doskočiti. Mislim naprosto na onaj zagonetni strah što bi prožeo neželjena namjernika čim bi se našao na puteljku što vodi do ulaza nadsvođena spletom raslinja koje bi zbunilo i vještijega stručnjaka za križanje biljaka. Nije se isplatilo samosavladavanjem probijati mrežu straha. Pokušavao sam, ali sve jača je onemoćalost bila presudnija kočnica nego što je obećanje koristi moglo biti poticaj. Jednom sam u zaletu uspio doseći prozor pretpovijesne zbirke, ali morao sam naglo uzmaknuti jer su mi se udovi stali kočiti. Tako je zbirka ostala netaknuta. Unatoč tome, bio sam točno u 02 — dakle u vrijeme kad se A. R. nalazio na raskršću 312-24 — ondje gdje je počinjao strah. Zakoračio sam na puteljak da bih saznao računa li na mene. A. R. Mreža straha je bila razapeta! Ili mi uloga Benjamina Franklina Forestera nije bila dodijeljena ili je moj nastup bio predviđen tek za drugi čin?

Svejedno, pomislio sam. Prije ili poslije. Sa Omnisapiensom ili bez njega.

Povukao sam se, pronašao pogodan zaklon, krišom gledao prema jednokatnici i — čekao. Nije prošlo ni desetak minuta i metalnocrni Nightsnow 3000 bio je blistava raketa hitnuta u slabine raslinja kao u živi pijesak. Ni zvuk nije ostao za njom. Je li u Nightsnowu bio dragocjeni gost ili nije? Kad se upalilo svjetlo u predsoblju, potrčao sam do puteljka. Strah je još bio čuvar kuće. Bio sam nepoželjan. Kao svjedok uspjeha ili kao svjedok neuspjeha?

Bio sam nepoželjan pet dana za redom.

A. R. vjerojatno proučava svoju novu ekviziciju, mislio sam isprva, ali što je vrijeme dalje teklo, bio sam sve više uvjeren da je privremeno doživio poraz (ako ta riječ nešto znači kad je riječ o njemu) i da sada sprema plan koji ne smije promašiti. Ne smije, ali hoće promašiti, jer je moje strpljenje bilo iscrpljeno. Ja neću biti most između povijesti i njegova imena. Bit ću provalija. Ubit ću ga prije

nego što se useli u me. Ubit ću ga za vrijeme slijedeće lekcije.

Šesti me dan puteljak blagonaklono propustio podavajući mi se kao sklizna pista tobogana. Zaletio sam se. Ulazna su vrata bila odškrinuta. Ušao sam, zastao u nedoumici: A. R. nije bio uz svoj radni stol, nije sjedio šutljiv i nepokretan, trajan poput bezvremenskih predmeta i pokućstva u skladištu staretinarnice koje je vlasnik umro bez nasljednika, posve zaboravljen jer nekoliko desetljeća nikome ništa nije prodao. U podrumu je kod Omnisapiensa, pomislih i potrčah vratima što su vodila dolje. Bila su zaključana. Sva vrata u predsoblju bila su zaključana. Da me zaboravio, bila bi razapeta mreža straha. Nešto je htio od mene! Što? Osvrnuo sam se. Kamo da usmjerim korake bez njegova pokreta ili pogleda? Možda me odnekud promatra i čeka hoću li zavrijediti njegovo povjerenje. Moram, dakle, učiniti ono što traži od mene. Prišao sam radnom stolu. Uz jedan taster svjetlucala je pozivna crvena žaruljica. Pritisnuo sam taster. Bila je to kretnja odustajanja. U redu, Arthure Rubinsteinu! Pojavi se barem zato da mi nedostojnom sebe pokažeš vrata. Meni će to biti dovoljno. Ruka mi je bila na bezuvjetno smrtonosnom oružju.

Ali kad sam pritisnuo taster, pojavila se na stereomonitoru slika.

Neki čovjek je s praznog pločnika sišao na prazan kolnik i prilazio objektivu? Čovjek? Jedno je njegovo oko naizmjence isijavalo tri boje semafora. Možda je ipak čovjek! Hod mu je mekan i oprezan. Zabranjeno mekan i zabranjeno oprezan kad je riječ o robotu. Objektiv ga ne pušta iz žarišta. Približivši se, zamagljuje vidno polje, ali tada se odmiče, sjeda. U mobilu je. Nešto govori. Nervozno tražim taster glasa, ali mi ne polazi za rukom da ga nađem. U objektivu je njegovo poprsje. Što je ili tko je? Crte njegova lica nisu besprijekorno pravilne kao što to traži zakon, ali ni odstupanja nisu takva da ga vješt agent municipalnog ureda za kibernetiku ne bi otkrio kao humanoida ako bi ga branio navješti odvjetnik. Humanoid je bio tako pametno modeliran da je mogao dovesti ljudska bića u zabludu, a istovremeno otkloniti primjenu zakona po kojem bi trebalo da bude uništen. Omnisapiens, dakako. Samo tako modeliran mogao je dovesti u zabludu umne sudionike dispute u jukienskoj akademiji.

Govorio je, slušao je, govorio je...

Ponekad se emitirana slika ponavljala: isto pitanje-simulans, isti odgovor. A. R. ga je provjeravao. Činio je to isto i onda kad je prvi put uspostavio vezu s njim.

Mobil se zaustavio, a ja još nisam bio našao glas.

Glas se začuo bez moje intervencije tek onda kad je kamera u mobilu prebacila sliku na objektiv što se nalazio negdje na stubištu što vodi u potkrovlje.

A. R. otvara ulazna vrata. Neko vrijeme oklijeva a onda se odlučuje: ulazi ne davši gostu prednost. Gost za njim.

A. R.: Smeta li vas što kršim pravila konvencionalna ponašanja?

Omnisapiens: Ne smeta. Znam za čovjekove nedostatke.

Prilaze.

A. R.: Možete li se sami vratiti na polazište?

Omnisapiens ne odgovara.

A. R.: Niste programirani za svaki rečenični sklop?

Omnisapiens: Ne mogu odgovoriti jer ugrožavam svoju sigurnost.

Omnisapiens slijedi A. R-a. Usputno i postupno njegov pogled »fotografira« svaki predmet u predsoblju. Približavaju se objektivu. A. R. se zaustavlja (vjerojatno pred podrumska vrata).

A. R.: Jeste li u stanju otvoriti ova vrata?

Omnisapiens ne odgovori.

A. R.: Otvorite, molim vas, ova vrata!

Omnisapiens spusti pogled (do pojasa), sagne se, ruka mu izađe iz vidnog polja. A. R. napeto gleda. Omnisapiens podigne pogled. Kao da nešto traži.

A. R.: Kad biste se našli sami u prostoru zaključanom ovakvom bravom, što biste uradili?

Omnisapiens ne odgovori.

A. R.: Kojim su sistemom zaključana ova vrata?

Omnisapiens: Šifra je xxhrp 7, ali prethodno je nužno prekinuti kočenje elektromagnetskog polja.

Na licu A. R.-a neočekivano se pojavi trag ljudskosti; zabrinut je.

Ali ne ja! Ne i ja!

Prekinuo sam emisiju. Trebalo je otkriću dati oduška da se uobliči. Na sve sam do tada, mjesece i mjesece, mislio, ali nikada o tajni otvaranja vrata i niša, ni o tajni razapinjanja i uklanjanja mreže straha! U skontriranom municipalnom spisu vjerojatno stoji opaska: Kako valja raspolagati primjercima ako ih neopozivo čuvaju tehnički postupci zauvijek čuvani u memoriji kolekcionara? Zar nisam imao uvida u magnetoteku, u knjige, u crteže... jedino kad je to A. R. h t i o? Da me kolekcionar nije precijenio, smatrajući me dosjetljivijim nego što jesam, možda me nikad ne bi propustio k sebi i zbirci. Ah, ne! Ne bi mi to izmaklo da nisam bio suviše zauzet iglom i nestrpljenjem. Nije A. R. odgađao moj naum samo radoznalošću što ju je u meni poticao sa željom da me otruje virusom kolekcionara. Pitajući Omnisapiensa kojim su sistemom zatvorena vrata, svakako me htio upozoriti (mene, da, mene) da moj naum ostaje besmislen iako zbirka dobiva primjerak savršeniji od čovjeka (ne i od A. R-a!), dakle posljednji primjerak, jer će gospodariti čovjekom premostivši ga i umno i fizički. Poslije toga između čovjeka i njegova djela neizbježiv je rat do uništenja. Možda se A. R. zabrinuo samo zato što je na trenutak posumnjao u mogućnost da takav rat odgodi ad infinitum kad ukloni Omnisapiensa? Sva pitanja tako ostaju otvorena osim

jednog: kad Omnisapiens dospije u nišu što mu je namijenjena, ja ću biti taj koji će ga osloboditi da bi otvarao vrata i niše!

Arthure Rubinsteinu Venerendichu, svojom si zabrinutošću potpisao smrtnu presudu!

Pritisnuo sam taster.

Da, bila je to zabrinutost. Još više od toga: Strah! Zadržao sam sliku da bih uživao u njegovu strahu. Možda bi i Omnisapiens bio manje metodičan, a više ljudski prestrašen, da je znao da postojim kao svjedok koji misli, zaključuje, odlučuje... Ah, da sam znao, da sam znao ishod!

Pokrenuo sam sliku. Omnisapiens izađe, a objektiv se zadrži na A. R.-u. Gledao me ravno u oči! Kao da je slutio neku opasnost na koju me htio upozoriti. Omnisapiens uđe u sliku. Njegova ruka ponovno segne naprijed. Začulo se tiho zujanje. Novi rakurs: snima objektiv koji se nalazi u podrumu. Vrata se otvaraju. Omnisapiens zakorači naprijed. A. R. iza njega, ali ostaje i dalje u središtu pažnje objektiva kojega od tog trenutka prestaje zanimati humanoid.

A. R.: Znate li, Omnisapiense, što je to strah?

Ovo neočekivano pitanje, izazvano vjerojatno stanjem što ga je osjetio sam Arthur Rubinstein, naglo je promijenilo Omnisapiensa. Ono kao da je isključilo pozitronske ćelije koje su do tada upravljale njegovim ponašanjem. Odjednom je hu manoid počeo sasvim ljudski govoriti, a i same njegove kretnje stekle su izvjesnu ljudsku mekoću i prividnu nemotiviranost. Omnisapiens: Gospodine Arthure Rubinsteinu Venerendichu (tako vam glasi ime, zar ne?), opremljen sam liquorom koji me svojim biokemijskim promjenama upozorava na opasnosti. O stupnju opasnosti ovisi koji će se sklop djelovanja aktivirati, a koji dezaktivirati...

A. R. (drhtavim glasom): Smatrate li da se sada nalazite u opasnosti?

Omnisapiens: Svakako, gospodine Arthure Rubinsteinu Venerendichu! U protivnom ne bi bio uključen moj sustav samozaštite. Vaše me pitanje učinilo slabim. Prešao sam u stanje čovjeka koji je ravan vama po inteligenciji i znanju, što ne znači da su naše sposobnosti iste. Ja sam ljudsko biće i nešto više od toga. Dopuštam da biste iz viška mojih neuronskih otisaka mogli izvući neke prednosti ukoliko me zavarate greškama.

Kretali su se naprijed. A. R. se zaustavljao kod izložaka, ali Omnisapiens ih nije promatrao. Smješkao se.

A. R. Kojim greškama? Kakvim greškama vi... Omnisapiens: Nije riječ o greškama koje ćete vi svjesno učiniti. Uostalom, to ne bi bile greške nego simulacije. Mislim na greške koje su odlika i uvjeti emocija. Dopustim li da smo jednako umni (oprostite na preuzetnosti ove pretpostavke), vi ste u prednosti zato što ja ne griješim... A. R.: Ne

shvaćam. ..

Omnisapiens: Ne shvaćate? Arthure Rubinsteinu Venerendichu, ja greške mogu ustanoviti, ali se ne mogu uvijek i u svakom slučaju braniti od njih. Grešaka je previše. Drugim riječima, vi me pokušavate nadigrati, ali u tome ćete uspjeti samo ako postupite vrlo budalasto, toliko koliko budalasto može postupiti vrlo pametan čovjek kao što ste vi. To se, međutim, može dogoditi jedino nenamjerno, jer namjera čini budalaštinu i suviše providnom a da bih joj mogao nasjesti. Budalasto je, na primjer, bilo pitanje znam li što je strah. Ovim pitanjem dali ste sebi priliku. Ali pitanje smatram li se u opasnosti jedno je od onih budalastih pitanja kojima je ravno oprez.

Tako su malo-pomalo došli do niše rezervirane za časnoga gosta.

A. R.: Molio bih vas, Omnisapiense, da malko pažnje poklonite ovoj niši! Upozorio bih vas da je sustav njenog otvara nja i zatvaranja jedinstven i neponovljiv. Naime, ona se može otvoriii samo jednom i zatvoriti samo jednom. Zatvarajući se, ona poništava zauvijek sistem otvaranja. Odajem vam tajnu zato što niste humanoid nego čovjek. Prevarili ste me. Čestitam vam...

U tom trenutku staračka, koščata, ali još uvijek gipka ruka A. R.-a pritisne taster stereovizora. Slike nestane. Okrenuo sam se zaprepašten ishodom drame kojoj sam prisustvovao kao gledalac malog ekrana.

A. R. se smiješio. Nikad se do tada nije smiješio. Skočio sam s njegove stolice. On zauzme svoje mjesto i okrene mi leđa. Kao uvijek!

Ovo je trenutak, pomislio sam! Genijalna stara budala smatra da je siguran sve dok mi ne oda tajnu otvaranja vrata i niša. Smiješi se.

Izvukao sam oružje.

Lagani pritisak i jedna je igla zraknula kroz njegov mozak, zatim druga, treća, četvrta, peta... U manje od jedne sekunde razorio sam cijeli njegov živčani sustav. Imao sam sat vremena da ga svučem, da uzmem njegov otisak, da ga sebi navučem, da razmijenim svoje odijelo s njegovim. Više nego dovoljno da se preobrazim u Arthura Rubinsteina Venerendicha prije dekomponiranja leša u osnovne elemente. A onda?

Onda ću sam ili uz pomoć dobro plaćenog stručnjaka uspostaviti vezu s Omnisapiensom. A onda?

Onda će mi sam Omnisapiens reći što treba dalje da radim.

A što ako je njegov izlazak iz niše u isto vrijeme njegovo samouništenje? To je najnedužnije što je pokojnik mogao smisliti, ali ako je primijenjen takav postupak (takav kakav primjenjuju mnoge javne i privatne zbirke da bi obespredmetile krađu), Omnisapiens će odbiti, jer je u njemu ugrađen sistem samozaštite. Dakako, zato sada i jest tamo gdje jest. Ali uz moju pomoć?!

Ah, da sam znao ono što sada znam?! Polako sam zaobišao leš.

A. R. se i dalje smiješio. Nije bilo u tome ništa neobično. On će se

još cijeli jedan sat smiješiti. Ipak! Činilo se da u njegovu smiješku ima nešto čega prije nije bilo. Dašak prezira! I na usnicama, i u očima, dašak prezira.

Dodirnuo sam mu lice. Ne znam zašto sam to učinio. Igla je bezuvjetno smrtonosna, a ja sam ih deset usmjerio u njegov mozak. Dodirnuo sam mu lice i s užasom povukao ruku. Bio je već hladan! Sasvim hladan!

Nemoguće!

Zatvorio sam oči.

I dok sam se grčevito koprcao zauzlan mislima šta su se same od sebe mislile i zapletale me, začuo sam njegov glas, ne A. R.-ov, da se razumijemo, nego humanoidov. Nisam čuo riječi, jer ih je nadglasavalo zujanje mojih misli, ali shvatio sam što hoće, a to što je on htio ja nisam htio. Potrčao sam prema izlazu, ali nešto me prisililo da se okrenem i potrčim u obratnom smjeru, prema vratima podruma, koja su me otvorena naprosto usisavala, a onda, usisavši me, naprosto gurala kroz nadsvođene prostore što su se nizali jedan za drugim, sve do onog zadnjeg u kojem je bila zadnja niša, ona koja se samo jednom mogla otvoriti i samo jednom zatvoriti da se više nikad ne otvori. U niši je bio...

Arthur Rubinstein Venerendich!

Gledao me odviše ljudski poražen. Usta su mu bila poluotvorena oči mrtve, riblje. Pomaknuo se, podigao ruke i naslonio ih na stakleni zid. Zatim su njegove mrtve, riblje oči sklizle pogledom prema dolje. Tamo gdje je pisalo OMNISAPIENS i EXEGI MONUMENTUM AERE PERENNIUS, stajalo je sada HOMO i ERRARE HUMANUM EST, griješiti je ljudski.

Tog trenutka spoznao sam ono što sam morao mnogo prije znati da bih uspješno izveo naum.

Tada sam ponovno čuo njegov glas. Ni ovaj put nisam čuo riječi, ali shvatio sam što hoće.

Omnisapiens je htio da znam njegovu moć!

Bio je tašt.

Htio je da znam zašto me prezire i tražio je od mene da napustim olinjalu jednokatnicu kako bi me njegov božanski prezir progonio do kraja života.

Mreža straha bila je već razapeta. Osjećao sam, bauljajući nadsvođenim puteljkom, kako mi se sa svakim korakom prema ulici vraća u mišiće bijeda života i krhkost odlučivanja.

Poslije, više godina kasnije, jednog su jutra stanovnici kaseta-stanova ustanovili da više nema oronule jednokatnice, a tek stasala djeca da vrt neobična raslinja ne ulijeva strah ni njima ni psima. Tek tada mi je pala na um neobična i nedokazljiva misao da je moj ascendent, Arthur Rubinstein Venerendich, bio mrtav onoga dana kad

je odlučio uvrstiti Omnisapiensa u svoju zbirku, jer sve ono što se poslije toga dogodilo upućuje na to da je tašti humanoid prihvatio izazov samo zato da zaposjedne zbirku i da je obogati uzorkom čovjeka, i to ne bilo kojeg nego onoga kojega je smatrao umno najrazvijenijim primjerkom genusa »homo«.

Mene je po svoj prilici smatrao primitivcem.

Zar bi mi inače dopustio da odem i objavim kako je čovjek poražen?

NEMOĆNI MALI RATNIK

Brian W. Aldiss

Poor Little Warrior

Preveo Nikola Popović

Claud Ford je točno znao kako valja loviti brontosaurusa. Moraš puzati bezobzirno kroz blato među vrbama, kroz malo primitivno cvijeće sa stabljikama i laticama, zelenim i smeđim kao nogometno igralište, kroz blato za poljepšavanje. I pojaviš se blizu životinje što se raskrečila u šašu, tijela gracioznog kao čarapa puna pijeska. Tu ona leži puštajući da joj težina miluje dlakavu vlažnu trbušinu za vrijeme hoda, puštajući da joj okrugle nosnice, velike kao zec, šetaju jednu stopu iznad trave u brišućim polukružnicama, u srkutavom traženju sočnoga šaša. Bila je divna. Ovdje je užas dostigao svoje granice. Njene su oči svijetlile živahnošću nokta na nozi leša starog tjedan dana, a njen zadah ustajalog gnoja i njena dlakava koža s grubim okruglim rupama mogla se toplo preporučiti svakome tko bi bio inače sklon pričati o ljupkim djelima majke prirode.

Ali kad se ti, mali sisavce, s odvojenim prstima i s puškom kalibra 65 sa samostalnim punjenjem, poluautomatskom dvocijevkom, bestrzajnom, visoko eksplozivnom s ručnim podešavanjem, s teleskopskim okularom, odlučiš da je uzmeš u ruke, koje su inače bespomoćne, i počneš se šuljati pod vrbama, najprije će privući tvoju pažnju gromoglasno gušterovo skrovište. Ono odiše takvim zadahom i tako rezonantno kao najdublja nota na klaviru. U usporedbi s njegovom kožom slonova se koža čini kao komadić zgužvanoga toaletnog pa pira. Ona je siva kao vikinško more, beskrajno duboka kao temelji katedrale. Kakav mogući dodir s mrtvacem može ublažiti groznicu toga tijela? Preko nje trčkaraju — možeš to vidjeti odavde! — stjenice koje žive u tim sivim zidinama i kanjonima, vesele kao

aveti, okrutne kao rakovi. Kad bi ti jedna skočila na leđa, vrlo vjerojatno bi ti slomila hrptenjaču. I kad se jedan od tih parazita zaustavi da bi digao nogu i oslonio se na jedan brontov kralježak, primijetit ćeš da sa sobom u podvoljku nosi rezervnu hranu u veličini dobrog jastoga, jer ti si sada vrlo blizu, oh, tako blizu da možeš čuti kako lupa primitivno srce čudovišta i kako pretklijetke održavaju ritam vremena sa srčanim klijetkama.

Vrijeme prisluškivanja sudbonosnog proročanstva je prošlo, ti si sada na putu ubijanja, ili on ili ti, ti si sada prešao granicu kobi. Više nema mjesta predrasudama, samo tvoji ustreptali živci, ta uzdrhtala masa živaca i mišića ispod preznojene površine kože, ta krvava mala želja za ubijanjem zmaja može odgovoriti svim tvojim htijenjima i umijećima.

Sada već možeš pucati. Samo pričekaj da se ta mala parna lopata zaustavi opet na trenutak da bi progutala tovar svojeg plijena, travuljine i s jedinim neizrecivo vulgarnim treskom možeš pokazati cijelom nezainteresiranom svijetu razdoblja Jure kako promatra završetak evolucije jedne ženke. Ti znaš zašto čekaš, čak i ako se pretvaraš kao da ne znaš razlog čekanju; to je stara savjest, trajnija od tvoga postojanja, od života jedne kornjače; prolazi ti kroz svako osjetilo čudovišnija nego zmija. I kroz strast govori ti: ta tu je jedna bespomoćna guska, o ti, čovječe, kroz tvoje spoznaje šapće te dosadne stvari, lebdi ti pred očima i opet će sve biti dobro kad taj zadatak bude obavljen. A kroz živce te podrugljivo posjeća na to, i kada struja adrenalina prestane strujati, počinje povraćanje. Dovoljno si uvježban da iza retine prividno uživaš u ljepoti što se pruža tvom pogledu.

Sjedeći sada visoko na hrptu ove velike beštije, unaokolo ih možeš vidjeti na desetke i — narode, dopusti da ovo naglasim — perjem bogato okićene ptice, obojene bogatstvom boja koje možete samo zamisliti i naći na plaži Copacabane. One su dobro ugojene jer se hrane onom što pada s bogata čovjekova stola. Pogledajte samo kako se divan pogled pruža na njih. Pogledajte kako se diže brontosaurusov rep...

Oh, prekrasno, dakako, i evo, nekoliko se plastova sijena pojavljuje s njegovoga ljepšega kraja. Ta to je doista bila ljepota, narode, ponuđena svakom posjetiocu. Ptice se sada svađaju iznad njega. Hej, ti, pa dosta je tumaranja okolo i, uostalom, preostaje ti samo da skočiš natrag na svoju staru zadnjicu i da pričekaš drugu rundu. I sada, kad sunce zalazi u ovom kasnom razdoblju Jure, želimo vam 'Sretan put na toj dijeti...'

Ne, ti oklijevaš, i to postaje pitanje života. Pucaj na tu beštiju i odstrani je iz svoje agonije. Uzimaš svoju hrabrost u vlastite ruke, dižeš je do ramena, nišaniš i pritiskaš škiljeći na cilj. Odjednom užasan odgovor: ti si napola ukočen. Uzdrhtao gledaš oko sebe. Beštija još

žvaće, zadovoljna.

Razljućen (ili je to neka suptilnija emocija) ti sada iskačeš iz žbunja i suprotstavljaš joj se. Taj način tipičan je za tvoje razmišljanje o samom sebi i o drugima. Razmišljanje? Ili opet nešto suptilnije? Zašto bi bio smušen samo zbog toga što dolaziš iz smušene civilizacije? Ali o tome ćemo kasnije razmišljati, ako toga kasnije uopće bude, jer te izbuljene oči bez obrva, na udaljenosti do koje možeš pljunuti, kao da žele razgovarati. Neka ne bude samo raljama, o monstrume, nego i ogromnim kopitima, pa ako ti je po volji i valjanjem kao brdom preko mene! Neka ta smrt bude cijela saga, oštroumna, o Beouralfe (stari engleski ep nepoznata autora, u kojem se opjeva borba protiv aždaja).

Na udaljenosti od četvrt milje čuje se zvuk hipopotamova bučnog šljapkanja po prahistorijskom blatu i slijedeće sekunde strahoviti udarac velikoga repa, dugog kao dugi dan i debelog kao najdublja tama, prošištao je ponad glave. Sagnuo si se kao guska, ali neman te je svakako promašila jer se to tako i događa, jer nema bolje koordinacije osjetila od tvojih, kad bi, mašući Woolworthovim neboderom, htio pogoditi miša. Kad je to učinila, neman je smatrala da je izvršila svoju dužnost i odmah te zaboravila. Ti bi želio da možeš sebe zaboraviti tako lako i tako brzo, uostalom, zbog toga si i prevalio cijeli taj put dovde. 'Pobjeći od svega' našao si da piše u brošuri-prospektu, što je značilo da želiš pobjeći od Clauda Forda, od muža, oženjenog čovjeka, isto tako beskorisnog kao i njegovo ime što je povezano s užasnom ženom po imenu Maude. Maude i Claude Ford. Koji se nisu mogli prilagoditi jedno drugome ili svijetu u kojem su rođeni. To je bio najbolji razlog u takvom—kakav—je—sada—uspostavljenom svijetu da se dođe ovamo i puca na velike nemani, ako si toliko tup da pomisliš kako će sto pedeset milijuna godina u oba smjera nešto promijeniti u zbrkanim mislima moždanoga vrtloga jednog čovjeka.

Pokušaj zaustaviti svoje smiješne glupe misli, no one se nisu zaustavile od dana kad je sve bilo u znaku koka kole, u kojem si ti odrastao; ako malodobnici ne postoje, ne bi ih trebalo izmišljati. To te, malo-pomalo, prisiljava da opet gledaš na tu ogromnu gomilu toga tiranskog vegetarijanca, u čiju ti sadašnjost pucaš s takvom mješavinom želja za životom i smrti, natrpanih svim mogućim emocijama za koje je ljudski organizam sposoban. Ovaj put sablast je stvarna, Claude, upravo kako si želio da bude. Ovaj put se moraš s njom suočiti prije nego što se okrene i suoči s tobom. I tako ti ponovo dižeš svoju brzometku i čekaš dok ti na nišan dođe pravi ranjivi cilj.

Velika je ptica proletjela, stjenice skaču kao psi, močvara stenje kako brontosaurus njiše svoje ogromno brdo od tijela i zavlači svoj vrat kao zmija pod kao žuč zelenu vodu u potrazi za pašom. Pripazi samo malo na ovo, nikada dosad nisi bio tako nervozan, u cijelom

svom nervoznom životu i ti računaš na ovu katarzu cijedeći i posljednju kap svoje strašljivosti iz svoga živčanog sustava. Dobro, nastavi uvjeravati sebe, neprekidno iznova, kako tvoje milijundolarsko obrazovanje dvadeset drugog stoljeća ne vrijedi ništa. Dobro, za djelić tog vremena luda glava te nemani vraća se iz vode kao simplon-ekspress i gleda prema tebi. Pase prema tebi. I dok te ralje žvaču s velikim kutnjacima kao betonskim preprekama koje se dižu i spuštaju gore-dolje, vidiš kako se močvarna voda slijeva preko njenih bezrubih usana, preko bezusnih rubova usta, pljaskajući i kvaseći tvoje noge i raskvasujući tlo. Trska i šaš, korijenje, vlati, lišće i glina sve je to povremeno vidljivo u tim ustima koje bi mogle drobiti jarbole, i među njima zgnječene, boreći se i batrgajući se sitne životinjice, račići i žabe, osuđene i presuđene na te ralje, na te užasne kretnje uništavajućih vilica što se pretvaraju u kretnje ždrijela. I kad dođe do tog glump-glump kretanja, iznad njega ostaju sluzave glibaste oči što zure u tebe.

»Ove nemani žive više od dvije stotine godina«, piše u turističkom prospektu za vremensko putovanje unatrag, i ova beštija svakako namjerava poživjeti toliko jer njen je pogled star kao stoljeće, pun dekada valjanja u njenoj teškokategoričnoj bezbrižnosti, sve dok nije porasla do mudrosti, draškajući svoju praznu glavu. Za tebe je to kao da gledaš u uzbur kanu prljavu rupčagu, osjećaš fizički stres, pucaš iz obje cijevi u svoj vlastiti odraz. Tras, tras i meci s dubinskim detonatorima pogađaju svoj cilj.

Gase se ta stoljećima stara svjetla, mutna i sveta. Ti će svodovi ostati zatvoreni zauvijek. Tvoj odraz je ugašen i iz njega sada krvari. Preko opustošenih poklopaca na očima membrane od kože polagano su krenule naviše kao prljave krpe što će pokriti strvinu. Ralje su i dalje žvakale, ali sve sporije kako je glava malo-pomalo padala. Polagano se mlaz hladne reptilske krvi procijedi kroz zube i poteče kroz iskrivljeni i opušteni obraz. Sve je bilo usporeno, jeziva sporost jednoga drugog svijeta.

Nema veze. Ispij sada do dna svoj pobjednički pehar, Claude Forde, ti si dotukao jedno bespomoćno stvorenje. Neka živi moćna šapa Claudea Forda!

Bez daha promatraš kako glava dotiče tlo, dugi, predugi vrat se spušta na zemlju, a ralje se zatvaraju zauvijek. Čekaš da se još nešto dogodi, a ono ništa. I neće se dogoditi. Mogao bi stajati ovdje i čekati slijedećih milijun i pol godina, lorde Claude, i ništa se ponovo neće dogoditi. Polagano će tvoj bronto, tijela ogromna kao brdo, tonuti u močvaru pritisnut vlastitom težinom sve dublje, voda će se podići, a more, taj stari pobjednik i osvajač, nadoći će i pokriti sve. Pijesak i sedimenti će se slagati nad ogromnim grobom, a polagana kiša stoljeća će ga oplakivati. Trupina staroga brontosaurusa će se možda

nekoliko puta dizati i spuštati, ali dovoljno pažljivo da ga to ne zasmeta, iako će se sedimentarno stijenje oko njega naslagati u debelim slojevima. I kada bude konačno zaokružen u svojoj grobnici bolje nego indijski radža, snaga zemlje će ga podići visoko gore na svojim plećima sve dok tako spavajući bronto ne bude ležao u sloju stijena visoko iznad voda Pacifika. Ali malo od toga će za tebe biti uopće zanimljivo, ti veliki lovče, Claude Forde, jer kad je jednom život zamro u lubanji toga bića sve ostalo te se i ne tiče.

Sada ne osjećaš više ništa. Ti si jednostavno ispušten iz vida. Očekivao si dramatičan pad na zemlju ili urlanje, s druge strane ti si i pomalo sretan što beštija, čini se, nije mnogo patila. Ti si kao i svi okrutni ljudi, sentimentalan, ti si kao i svi sentimentalni ljudi preosjetljiv. Uzimaš pušku preko ruke i obilaziš dinosaura da se nagledaš svoje pobjede. Šuljaš se pored nezgrapnih nožurda, oko septički bijelog brda od trbuha, pored ljigavoga gromoglasnog analnog otvo ra, i napokon se zaustavljaš na kraju repa. Sad je tvoje nezadovoljstvo tako očito prpošno kao na razglednici: ta grdosija nije ni upola tako velika kao što je izgledala. Nije ni upola tako široka kao što ste ti i tvoja Maud zamišljali. Siromašni mali ratniče, znanost nikada neće moći izmisliti ništa čime bi mogla asistirati divovskoj smrti kakvu bi ti želio u svom neprestanom i plašljivom utjelovljenju božice zla.

Ništa ti nije preostalo nego da se sada lijepo vratiš u svoj vremenski stroj-vremeplov s punim želucem antiklimaksa. Vidiš li, velike ptice su odmah ustanovile pravo stanje stvari, jedna za drugom skupljaju se zgrbljenih krila i odlijeću na drugu stranu u potrazi za drugim domaćinom preko močvare, ne čekajući da lešinari započnu svoj posao. One znaju kad su stvari krenule po zlu i ne čekaju da ih lešinari otjeraju, napustite svaku nadu vi koji ovamo ulazite. I ti si se okrenuo.

Okrenuo si se, ali si zastao. Nije ti preostalo drugo nego da se vratiš. Ne, 2181. godina nije kućna adresa nego je to Maude. To je Claude. To je onaj cijeli užasni, bespomoćni, beskrajni posao u traženju i usklađivanju s jednom prekompleksnom okolinom, pokušaj uključivanja u obrtanje zupčanika. Pobjegao si od toga u VELIKU JEDNOSTAVNOST JURE, da ponovo citiramo prospekt, ali to je bio samo djelomični bijeg. Sada je završen.

I tako ti si zastao, i dok si stajao, nešto je skočilo i tresnulo te po leđima bacivši te naprijed da si lice zario u mulj. Bacakaš se i vičeš kad ti se kliješta kao u jastoga zatvaraju oko vrata i grla. Pokušavaš dohvatiti pušku, ali ne možeš je dohvatiti i tako se u agoniji okrećeš na leđa i slijedećeg trena ti je druga životinja na grudima. Odupireš se o njen oklop, ali ona se izvija i odsijeca ti prste. Zaboravio si, ubijajući bronta, da će ga njegovi paraziti napustiti i da će za tako maleno

stvorenje kao što si ti biti nešto opasniji nego što su bili za svoga domaćina.

Pokušavaš sve, ritaš se cijele tri minute. Za to vrijeme na tebi je već hrpa te gamadi. One već čiste tvoj kostur. Svidjet će ti se kada ostane tamo gore na vrhu brda, ništa nećeš osjetiti.

TRGOVINA MUTANTIMA

Eric Frank Russell

This One's on Me

Preveo Goran Pavelić

Ove tri kratke priče imaju zajednički motiv: mutacija. Kada je izašla zbirka iz koje su prevedene ove priče (1955), o manipuliranju gena moglo se samo maštati u znan-fanu.

Što je mutacija? To je promjena na genima koja dovodi do stvaranja nove vrste. Mutacija može biti prirodna — utjecaji vanjskih faktora dovode do stvaranja novih vrsta i podvrsta koje se nastoje što bolje prilagoditi životnoj okolini. Ali mutaciju može izazvati i čovjek. Danas molekularni biolozi mogu izmijeniti »tvar života« — oni kombiniraju gene u potpuno nove tvari nazvane »rekombinirana DNA«. Ti su pokusi najuzbudljiviji u suvremenoj znanosti. Oni su istodobno i najzastrašujući i izazvali su mnoge rasprave među znanstvenicima. Mnogi se boje da bi njihov rad mogao stvoriti opasne oblike života koje bi bilo teško kontrolirati.

Hoće li čovjek odustati pred mogućnošću da sam stvara potpuno nova bića ili će se upustiti u tu pustolovinu koja može završiti i loše? To još ne znamo. A kakve bi mogle biti posljedice, pročitajte u pričama što ih objavljujemo.

Trgovina je bila mala, prljava, na pola puta niz pokrajnju uličicu. Čovjek bi mogao proći kraj nje tisuću puta, a da je ne zapazi. Ali iznad zelenog zastora u izlogu stajala je obavijest: Prodaja mutanata.

Jensen izbeči oči i uđe.

— Dajte mi šest komada — reče on.

— To se zove lakomost — odvrati čovječuljak iza tezga. Imao je

bijelu kosu, vodenkaste oči, ljubičasti nos i stalno je šmrcao. Ako je imao braću, ta su očito bila u vezi sa Snjeguljicom.

— Čujte — reče Jensen, zureći unaokolo — Budimo ozbiljni. Spustimo se na zemlju.

— Ja sam već tu — on zatopće nogom po podu, da bi to dokazao.

— Nadam se —' reče Jensen. Nasloni se na tezgu i uperi pogled u patuljka. — Ti mutanti... kakvih imate?

— Debelih i mršavih — obavijesti ga ovaj. — Ima visokih i niskih. Blesavih i pametnih. Ako postoje granice, ja ih tek moram naći.

— Znam ja tko je blesav — odlučno reče Jensen.

— Dobro — složi se čovječuljak.

— Pišem članke u novinama — predstavi se Jensen.

— To dokazuje stvar — reče drugi.

— Dokazuje što?

— Tko je blesav.

— Mudro — reče Jesen. — Sviđaju mi se ljudi koji mi brzo uzvrate. Čak i kad su malo ćaknuti.

— I više ste nego nepristojni za jednog novinara — primijeti čovječuljak. Otare oči i obriše nos, te žmirne prema posjetitelju.

— Prišijte to mojem posebnom položaju. Trenutno sam potencijalan kupac. Kupac je uvijek u pravu, zar ne?

— Ne mora biti.

— To će vam biti jasno želite li i dalje voditi posao — uvjeravao ga je Jensen. On preleti pogledom police iza tezge. Na njima su bile nanizane bočice i vrčevi čudnih oblika.

— Čujte, ti mutanti...

— Da?

— U čemu je štos?

— Ja ih prodajem. Je li to štos?

— Nego! — reče Jensen. Znate li što je mutant?

— Morao bih znati.

— Naravno da biste morali, ali znate li?

— Garantirano.

— Onda, što je mutant?

— Ha! — Čovječuljak napući nos koji smjesta potamni za dvije nijanse. — Znači vi to ne znate?

— Ja ih uzgajam na tuceta. Ja sam glavni uzgajivač, — Doista? — U čovječuljkovom se glasu nazirala pristojna nevjerica. — Kako se zovete?

— Jensen. Albert Edward Malachi Jensen iz »Jutarnjeg glasa«.

— Nikad čuo.

— I nećete, ako ne znate čitati. — Jensen duboko uzdahne i nastavi. — Mutant je čudovište prirode koje nastaje jednom u milijun slučajeva. Kozmička zraka utječe na gen i uskoro mama u rukama drži

cirkusku atrakciju. I znajte...

— Pogrešno! — odbrusi čovječuljak. — Mutant je radikalna promjena, u psihi ili fizičkom izgledu, koja se prirodno razmnožava bez obzira na to je li stvorena prirodnim ili umjetnim putem. Sva se moja roba sastoji samo od pravih mutanata.

— Znači, vi možete promijeniti oblike stvari i garantirati da će one nastaviti svoju vrstu?

— Tako je.

— Vi ste onda bog — reče Jensen.

— Vaše je huljenje nepodesno — reče čovječuljak mnogo oštrijim tonom.

Ignorirajući ga, Jensen je gledao bočice i vrčeve po drugi puta. — Što je to?

— Posude.

— To vidim i sam. Što je u njima, rastopljeni mutanti? — Ne brbljajte besmislice!

— Nikada ne brbljam besmislice — reče mu Jensen. — Vi prodajete mutante. Negdje ih morate držati.

— Točno.

— To piše u izlogu. U čemu je štos?

— Velim vam da nema nikakvog štosa.

— U redu. Ja sam kupac. Pokažite mi par modernih mutanata. Nešto šik za večernji izlazak.

— Ovo nije konfekcija — ustrajao je čovječuljak. — Inače, dobro bi vam stajao kratki ogrtač. Ludo biste izgledali u njemu.

— Pustite sad to. Dajte mi mutanta, to je sve što želim.

— Imate kakvu posebnu želju? — upita čovječuljak. Jensen razmisli.

— Da. Želim svijetloplavog nosoroga od trideset centimetara koji nije teži od četiri kilograma.

Toga nemamo na zalihama. Trebalo bi ga načiniti.

— To sam i mislio. Imao sam čudan osjećaj da u svemu tome ima nečeg posebnog.

— Za to će trebati dva-tri tjedna — upozori ga čovječuljak.

— I ne sumnjam u to. Trebat će mjeseci i godine. U stvari, čitav život.

— Mogu vam naći ružičastog slona — ponudi čovječuljak. — Otprilike iste veličine.

— Prodaju se svugdje. Mogu ih kupiti u svakoj gostionici.

— Da, prilično su uobičajeni. — Čovječuljak pogladi bijelu kosu i uzdahne. — Izgleda da nemam ništa za vas.

Jensen progovori glasno.

— Pokažite mi mutanta. Bilo kojeg. Najjeftinijig što imate.

— Naravno. — Obrisavši oči i šmrcnuvši par puta, čovječuljak

nestane kroz stražnja vrata.

Nagnuvši se preko tezge, Jensen dograbi mali, čudno oblikovan vrč. Bio je proziran i napola ispunjen narančastom tekućinom. On ga otvori i pomiriše. Miris je ličio na najbolji viski koncentriran u četvrt litre. On vrati vrč na policu, dok mu se u ustima skupljala slina.

Čovječuljak se vrati noseći bijelog psića sa crnom mrljom oko oka. Stavi psića na tezgu.

— Evo. Najniža cijena.

— Jasno mi je — primijeti Jensen. — Trebalo bi vas tužiti sudu.

— Zašto?

— Ovo nije mutant.

— U redu — reče čovječuljak povrijeđena dostojanstva. — Ako vi tako kažete. — Zgrabivši psića, on ga odnese kroz vrata.

— Pametnjaković — naceri se psić prije no što je iščezao Jensenu iz vida.

Kada se trgovac vratio, Jensen reče:

— Čuo sam ga kako govori. Baš kao i svaka drvena lutka.

— Vjerojatno. — On kihne i police se zatresu.

— Bilo koji trbuhozborac može to bolje učiniti. — Jensen uporno nastavi — Uvježbanije i originalnije.

— Vjerojatno — ponovi čovječuljak.

— Ja sam uporan — nastavi Jensen. — Kada nađem nešto zanimljivo za novine, ne dam se otarasiti. Ostajem dok se nešto ne dogodi. Takav sam.

— Vjerujem vam.

— Onda, u redu. Pazite: imate mutante za prodaju, ili tako bar kažete. To je novost. Ima u tome koji redak, a redak do retka i eto članka.

— Doista? — Čovječuljak podigne bijele obrve. Ta novost kao da ga je zbunila.

— E — nastavi Jensen, zlokobna izgleda — članak što ga napiše dobar novinar govori o raznim zanimljivim stvarima. Ljudi ga čitaju. Ponekad članak govori o dobrim stvarima, a ponekad o lošim. Pajkani čitaju one loše i zahvalni su jer im svraćam pažnju na loše stvari. Ipak, obično je to već kasno, jer su subjekti mojih opažanja već pročitali stvar i zbrisali iz grada, je li vam jasno?

— Nije.

Jensen udari otvorenim dlanom po tezgi.

— Upravo ste mi probali prodati psića koji je rekao »Pametnjaković«. Čuo sam ga svojim ušima. To je pokušaj prijevare. Zarada novca pomoću trika. Sitna prijevara.

— Nisam zaradio nikakav novac. — Čovječuljak učini potcjenjivačku gestu. — Čemu je novac potreban? Nikada ne uzimam novac.

— A, ne uzimate? A što tražite za brbljivog psića? Čovječuljak se oprezno osvrne, nagne prema naprijed i tiho šapne.

Jensen izbelji oči i reče:

— Sada znam da ste ludi.

— Moglo bi mi nestati određenih materijala — ispričavao se čovječuljak.—Anorganske materije ima dovoljno. Životinjske protoplazme nema. Treba mi dosta vremena i truda da je načinim.

— Mogu i misliti. — Jensen pogleda na sat. — Pokažite mi jednog lijepog, pravog mutanta i napravit ću senzaciju od vas u nedjeljnom izdanju. Inače...

— Ja sam jedan — skromno ga obavijesti čovječuljak.

— Stvarno? A što možete napraviti?

— Bilo što. — On zašuti, a zatim reče. — Gotovo sve. Ograničen sam svojim sposobnostima.

Jensen se uvredljivo nasmije.

— I vi pravite druge mutante?

— Da.

— Onda prionite na posao. Želim svijetloplavog nosoroga od trideset centimetara. I da nije teži od četiri kilograma.

— Moje moći nisu trenutne. Za manufakturu treba vremena.

— To ste mi već rekli. Dobra isprika i dva puta vrijedi. — Jensen se namrgodi. — Možete li napraviti ružičasti dijamant veličine kante za smeće?

— Kad bi za nešto služio. — Čovječuljak je bio ljut. — Dragi kamen takve veličine bio bi bezvrijedan. A trebalo bi i vremena da ga napravim.

— Opet vi isto — Jensen baci značajan pogled na police natrpane posudama. — Koliko vas plaćaju?

— Tko?

— Šverceri drogama.

— Ne razumijem vas.

— Naravno da ne. — Isturivši lice, Jensen prospe cinizam koji posjeduje čovjek što poznaje i tamne strane života. — Ono što piše u izlogu je šminka. To ne znači ono što se čini da znači. Mutant je lozinka za tekućinu radosti, kako vaši narkomanski kupci već znaju.

— U vrčevima su otpadni fluidi — proturječio mu je čovječuljak.

— Da, svakako — odobravao je Jensen. — Zbog njih su mnogi ovisnici već otpali. — On pokaže na vrč koji je pomirisao. — Koliko stoji ovaj?

— Možete ga dobiti besplatno — reče čovječuljak, dodajući mu ga. — Ali, donesite prazni vrč.

Uzevši ga, Jensen ga otvori i pomiriše. Umoči prst i oprezno ga poliže. Lice mu se ozari.

— Povlačim sve što sam rekao o drogama. Sada mi je jasno.

— On zamahne vrčom, pažljivo, da ne bi prosuo koju kap.

— Ilegalni alkohol, devedesetpostotni i bez poreza. Još jednom umoči prst. — Svejedno, netko ga stvarno dobro radi. Neki stručnjak. Računajte na me kao kupca, od sada ću stalno dolaziti ovamo.

On otpije gutljaj. Kao da mu je baklja kliznula niz grlo.

— Fijuu! — On povrati dah i pogleda vrč s neskrivenim divljenjem. Vrč je bio mali. Šteta. On ga još jednom nagne.

— Ovu rundu plaćam ja. Živio kriminal!

— Bili ste vrlo grubi — podsjeti ga čovječuljak. — Sjetite se toga!

Cereći mu se, Jensen iskrene vrč i isprazni ga. U trbuhu mu nešto eksplodira. Činilo se kao da se zidovi trgovine udaljuju i zatim naglo vraćaju. Njihao se pet sekundi dok mu je snaga nestajala iz nogu, a zatim se nagne prema naprijed i dopusti podu da ga udari po licu.

*

Eoni su prolazili, jedan za drugim, dugi, magloviti, puni tupih zvukova. Tada je prestalo. Jensen se polako probudi iz ružnog sna.

Stajao je na nogama i rukama na ploči leda ili nečemu što je nalikovalo na led. Stajao je poput psa, ukočen i vrtjelo mu se u glavi. Vidio je mutno. On otrese glavom da se pribere.

Misli se polako probiše u njegov zbrčkani mozak. Trgovina drogama. Našao je jednu i bio previše radoznao. Netko mu se prišunjao s leda i dobro ga maznuo po glavi. Eto što se događa kada čovjek glasno misli i postavlja previše pitanja.

— Bili ste vrlo bezobrazni. Sjetite se toga! Bezobrazan? Figu! Uskoro, čim dođe k sebi, čim mu se vrati snaga, postat će vulgaran. Rastrgat će čovječuljka i pomesti pod njime.

Oči su mu malo vrdale, gledajući daleko-blizu, više blizu. Bio je čudno i stravično kratkovidan. Nos mu je radio savršeno, mogao je namirisati masu stvari odjednom, uključujući i pregrijan motor udaljen nekih pedesetak metara. Ali oči su radile slabo.

Vidio je ipak da led nije led. To je blio nešto nalik na prozorsko staklo, debelo i hladno. Još je jedna staklena ploča bila daleko pod njim, i još jedna. A ispred njega nalazila se jaka žičana ograda.

Pokušao se uspraviti, ali su mu leđa bila ukočena i opirala su se savijanju. Noge ga nisu slušale. Doista ga je netko gadno bubnuo. Još na sve četiri, on se približi žičanoj ogradi. Odnekle su dopirali glasovi, ali nije mogao odrediti odakle.

— Ona inzistira na telepatskom perzijskom rasnom psu i to mora biti baš to.

— Bit će mi potrebno deset dana — odgovori čovječuljkov glas.

— Rođendan joj je za dvanaest dana. Hoće li sigurno biti gotovo do tada?

— Sigurno.

— Fino. Samo na posao. Donijet ću vam jednog debelog kada dođem po svoju robu.

Jensen izvine oči i kratkovidno žmirne kroz rešetkasti otvor na sjajnoj površini preko puta. Još stakla ispred još jednog reda ograđenih, ali praznih polica. Na njemu su se nazirale mutne sjene. Nešto poput dalekih prozora preko kojih su ispisane riječi. Riječi su bile izvrnute i ne baš jasne. Trebalo mu je dosta vremena dok nije pročitao: »Prodaja mutanata«.

On spusti pogled na svoju visinu i ugleda nešto drugo što se odražavalo jasnije. Pomakne se na jednu stranu. Odraz se također pomakne. Zatrese glavom. Odraz također. Otvori usta i slika pred njim učini isto.

Tada on strahovito zaurla — ali začuje se tek tiho groktanje. Odraz također zarokće.

Bio je svijetloplav, dugačak trideset centimetara i imao rog na ružnom nosu.

Težak je bio točno četiri kilograma.

(Objavljeno prema dogovoru i G. P. A. München)

ČUVAJTE SE

Frederic Brown

Keep Out

Preveo Goran Pavelić

Čitava je tajna u daptinu. Isprva su ga zvali adaptin, a tada su mu ime skratili na daptin. On nam omogućuje adaptaciju.

Sve su nam to objasnili kada nam je bilo deset godina. Vjerojatno su mislili da smo prije bili premladi da to razumijemo, iako smo već velik dio toga znali. Ispričali su nam to odmah nakon spuštanja na Mars.

— Kod kuće ste, djeco — rekao nam je Glavni Učitelj pošto smo ušli u staklenu kupolu što su je izgradili za nas. Rekao je da će se uvečer održati posebno predavanje za nas, važno, i da mu svi prisustvujemo.

Te večeri nam je ispričao čitavu priču i sve objasnio. Stajao je pred nama. Morao je nositi svemirsko odijelo s grijanjem i šljem, jer je temperatura u kupoli bila ugodna za nas, ali prehladna za njega, a zrak je bio prerijedak da bi ga on mogao disati. Njegov je glas došao do nas preko radija što ga je imao u šljemu.

— Djeco — reče on — kod kuće ste. Ovo je Mars, planet na kojem ćete provesti ostatak svojih života. Vi ste Marsijanci, prvi Marsijanci. Pet godina ste živjeli na Zemlji, a pet u svemiru. Sada ćete provesti deset godina, dok ne odrastete, u ovoj kupoli, iako će vam prije kraja tog razdoblja biti dopušteno da sve više vremena provodite izvan nje. Tada ćete otići i izgraditi vlastite domove, živjeti vlastitim živo tima, kao Marsijanci. Ženit ćete se i djeca će vam se rađati. I ona će biti Marsijanci. Vrijeme je da čujete povijest ovog velikog pokusa u kojem je svatko od vas značajan.

I tada nam je ispričao sve.

Rekao je da je čovjek prvi put došao na Mars 1985. Nije bilo razumnih bića (iako je biljni život bogat, a ima i nekoliko vrsta kukaca koji ne lete) i po zemaljskim mjerilima, Mars nije bio pogodan za naseljavanje. Čovjek je mogao preživjeti na Marsu samo pod staklenim kupolama i uz pomoć svemirskih odijela koja bi oblačio kada bi izlazio van. Osim nekoliko dana u toplijim razdobljima, temperatura je bila preniska za njega. Zrak je bio prerijedak za disanje, a dugo izlaganje sunčevom svjetlu moglo ga je ubiti, jer je Marsova razrijeđena atmosfera propuštala zrake što su opasne za čovjeka. Biljke su mu kemijski bile strane i nije ih mogao jesti. Svu svoju hranu morao je donositi sa Zemlje ili je uzgajati u hidroponskim tankovima.

*

Pedeset je godina čovjek pokušavao naseliti Mars i svi su njegovi pokušaji propali. Kraj kupole što je bila izgrađena za nas bila je još jedna jedina kupola, mnogo manja, udaljena manje od milje.

Činilo se da se čovječanstvo neće nikada moći naseliti na ostale planete Sunčevog sistema, od kojih je Mars bio najmanje negostoljubiv: a ako nije mogao živjeti na Marsu, čovjek nije morao ništa ni pokušavati na drugim planetima.

I tada, 2034. prije trideset godina, izvrstan biokemičar imenom Waymoth pronašao je daptin, čudesnu tvar što nije djelovala na životinju ili čovjeka koji bi je uzeo, već na potomstvo nastalo oplodnjom što je morala slijediti u ograničenom razdoblju nakon uzimanja tvari.

Tvar je omogućavala potomstvu bezgranične sposobnosti u promjenljivim uvjetima u slučaju da se te promjene obavljaju postupno.

Dr. Waymoth je ubrizgao tvar paru zamoraca koje je poslije spario. Oni su stvorili potomstvo od pet zamoraca i svaki je od potomaka bio smješten u posebne uvjete što su se postupno mijenjali. Rezultati su bili zapanjujući. Kad su dosegli zrelost, jedan je od zamoraca ugodno živio na temperaturi od devedeset stupnjeva ispod ništice Celzijusa, drugi je bio potpuno zadovoljan na temperaturi višoj od prve za 290 stupnjeva. Treći je živio od hrane što je bila otrov za ostale, a četvrti je bio pod stalnim utjecajem rendgenskih zraka koje bi ubile njegove roditelje za manje od minute.

Daljnji pokusi s potomcima pokazali su da se sve životinje izložene pokusima rađaju normalne mlade, a njihovo je potomstvo od rođenja bilo naviknuto na život u promijenjenim uvjetima — kao i roditelji.

— Deset godina kasnije, prije deset godina — rekao nam je Glavni Učitelj — rođeni ste vi, djeco. Rođeni od roditelja koji su se dobrovoljni prijavili za pokus. I od rođenja ste pažljivo odgajani u pažljivo kontroliranim uvjetima koji su postupno bili mijenjani. Otkad ste se rodili, zrak što ste ga udisali bio je polako razrjeđivan, a

količina kisika smanjivana. Vaša su pluća to nadoknadila tako što su porasla, zato su vam grudi mnogo veće nego grudi vaših učitelja i odgajatelja. Kad potpuno sazrete i kada budete udisali marsovski zrak, grudi će vam biti još veće. Raste vam krzno da vas zaštiti od hladnoće. Vama je sada ugodno u uvjetima koji bi brzo ubili obične ljude. Od vaše četvrte godine, vaši odgajatelji i učitelji su morali nositi posebnu odjeću da prežive uvjete koji vama izgledaju normalni. Kroz deset godina, kada sazrete, bit ćete potpuno aklimatizirani za Mars. Njegov zrak biti će vaš, njegove hranjive biljke vaša hrana. Temperaturne krajnosti lako ćete izdržati, a srednja temperatura bit će vam ugodna. A budući da ste pet godina proveli u svemiru gdje je gravitacija postupno smanjivana, gravitacija Marsa je za vas normalna. Ovo će biti vaš planet, na kojem ćete živjeti i razmnožavati se. Vi ste djeca Zemlje, ali ste i prvi Marsijanci

Naravno, velik dio tih stvari mi smo već znali.

*

Zadnja je godina bila najbolja. Zrak u kupoli — osim u njenim dijelovima gdje su živjeli naši učitelji odgajatelji — bio je gotovo jednak zraku vani, a bilo nam je dopušteno da sve duže ostajemo vani. Lijepo je biti na otvorenom.

Zadnjih nekoliko mjeseci malo su olabavili odvojenost spolova, tako da bismo mogli početi birati partnere, iako su nam rekli da neće biti brakova sve do posljednjeg dana, do konačnog izlaska. Nisam imao problema s biranjem. Ja sam već odavno izabrao, a čini mi se da je i ona tako učinila. Imao sam pravo.

Sutra je dan naše slobode. Sutra ćemo biti Marsijanci. Sutra ćemo osvojiti planet.

Neki od nas su nestrpljivi već tjednima, ali mudrost je prevladala i mi čekamo. Čekali smo dvadeset godina i možemo pričekati do završnog dana.

A sutra je završni dan.

Sutra, na znak, ubit ćemo učitelje i druge Zemljane među nama prije nego što krenemo. Ništa ne sumnjaju i sve će lako proći.

Već se godinama pretvaramo i oni ne znaju koliko ih mrzimo. Ne znaju kako su nam odvratni i mrski, s tim njihovim ružnim, iskrivljenim tijelima, uskih ramena i grudi, slabašnih, piskavih glasova koje je potrebno pojačati da bi se čuli u našem marsovskom zraku, a posebno je ogavna njihova bijela, glatka koža bez dlake.

Ubit ćemo ih i zatim ćemo otići i razbiti drugu kupolu tako da i u njoj Zemljani umru.

Ako dođe još Zemljana da nas kazni, mi se možemo sakriti u brdima i živjeti tamo gdje nas nikada neće naći. A ako pokušaju izgraditi nove kupole, razbit ćemo ih. Ne želimo imati ništa sa

Zemljom.

Ovo je naš planet i ne želimo strance. Čuvajte se!

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A., München)

VESELI BULL

Winston P. Sanders

Barnacle Bull

Preveo Nikola Popović

Svemirski brod »HELLIK« već je dobrano ostavio za sobom Mars, akceleracija je prestala i slobodnim je padom letio prema pojasu asteroida u dugoj eliptičnoj orbiti kad se počela pojačavati unutrašnja radijacija. Nije bila jaka i nitko se od četiri člana posade nije previše uzbudio. Ionako su cijelo vrijeme putovanja imali manjih ili većih uzbuđenja, tako da jedno više ili manje nije mnogo mijenjalo na stvari.

No kako se dan bližio kraju, Geigerovi su brojači postajali sve bučniji.

A onda je crkla radio-veza.

E, to je već bilo opasno! Nije više bilo mogućnosti da se snimaju radio-signali što su preko raznih satelita stizali sa Zemlje ili preko Phobosa kroz zakrivljeni prostor, preko kojeg je jedan kompjutor održavao vezu s HELLIKOM kako bi poslije skupina elektronskih stručnjaka i znanstvenika proučila sve podatke.

Posada od četiri člana ostala je, između ostalog, i bez svojih omiljenih radio-programa.

Kapetan broda, Adam Langnes, nije više mogao primati signale koji su mu davan podatke o vanjskim uvjetima oko broda i prostora kroz koji je brod prolazio i o brzini broda.

Torvald Winge, astronom, nije više mogao dobivati podatke što su mu bili potrebni da bi na temelju njih i svoga priručnika utvrdio položaj broda.

Fizičar Per Halledal nije više mogao slušati preko zemaljskog satelita sentimentalne kaubojske balade ni vesele narodne pjesme. Nije

više mogao slušati ni snimke prvog brbljanja svoga najmlađeg sina.

Erik Bull, inženjer, ostao je bez svojih omiljenih songova. Nije mogao slušati više ni emisije ruskoga progresivnog džeza.

Nadalje, a to je bilo još neugodnije, prestao je raditi i brodski odašiljač.

Halledal se okrene od onesposobljenih instrumenata, ali je i dalje bio okružen raznoraznim sitnicama, torbicama, kutijicama, magnetskim pločicama za beztežinsko stanje, spletom žica, otpornika, tranzistora i selenskih ispravljača te drugim sitnim stvarčicama koje su u brodu značile vezu s vanjskim svijetom i prostorom. Njegovo je kao mjesec okruglo lice prosijavalo kroz sve to nekom komičnom ozbiljnošću.

— Nigdje ne mogu pronaći ni najmanju grešku — reče na svoj komično ozbiljni način. — Smetnja je vjerojatno negdje na anteni izvan broda.

Kapetan Langnes, visok, ukočena dostojanstvena držanja, poravna svoje očale.

— Smatram da možemo popraviti tu grešku, to valjda nije nešto ozbiljnije?

— Moglo bi biti vraški ozbiljno ako crkne i radar — odvrati oštro Halledal.

— Nebesa! — klikne Winge. Njegova je blaga narav shvatila ovu prijetnju doslovce. — Ako ne mogu locirati i registrirati meteorite da bismo izbjegli sudare s njima, za kojeg sam vraga onda ovdje?

— Ako ne možemo napipati i otkriti velike meteorite na vrijeme da bi nas automatski pilot izvukao iz sudara s njima, nećeš biti ovdje zadugo — reče Buli. — Neće ostati ništa osim metalne olupine i smrznutih kosanih odrezaka od nas.

— Pa zar baš moraš, Eriče, zezati? — Halledal se obrecnu.

— Vaš stav i način krajnje su nepoželjni, gospodine Bull — prekorio ga je kapetan Langnes. — Nemojte nikada zaboraviti, džentlemeni, da nas četvorica, smješteni u ovako malom brodu, za vrijeme koje može potrajati dvije godine, pod vrlo opasnim uvjetima, možemo preživjeti samo uz najveće samopoštovanje, red i visoki moral.

— Kako bih tako nešto mogao uopće zaboraviti? — promrmljao je Bull. — To ponavljate svakih trideset i sedam sa ti i četrnaest minuta, točno kao sat. — Ali to nije izgovorio osobito glasno.

— Bilo bi bolje da pogledate van, gospodine Bull — nastavio je ozbiljno kapetan.

— Plašio sam se da će do toga doći — odvratio je inženjer tugaljivo. — Drž'te se momci, krećemo opet.

Navlačenje svemirskog odijela i opreme mukotrpan je posao, osobito u malom prostoru, i potrebno je mnogo ruku da se ono

navuče. U natrpanom prostoru i beštežinskim uvjetima to postaje tako očajnički mučan posao da čovjek zaboravi svaku mjeru opreza. I kad je već bio izvan vanjskog oklopa broda, Bull je izmislio još tri sasvim nove psovke; za jednu od njih su mu trebale četiri minute da je izgovori do kraja.

Bull je bio velik, krupan, crvenokos, pjegav momak, koji nije osobito žarko želio poći na ovo putovanje. Bila je to više posljedica lošeg slijeda slučajnosti, pomislio je. Kao dječak stajao je u jutarnjim satima na stijeni iznad Sognefjorda i promatrao uzletanje prvoga Sputnjika i tada je odlučio da postane svemirski inženjer. Kao mladić dobio je stipendiju za tehnološki institut, a nakon toga je dvije godine radio na nekom interplanetarnom projektu. Vrativši se kući, bio je jedan od rijetkih Norvežana koji su imali takvo obrazovanje. Ali na svoje je iznenađenje ustanovio da ga je sve to čak i zamorilo. Pretrpani koledž, stroga disciplina, umjetna hrana, umjetni zrak i umjetne diskusije bile su dovoljno loše da mu se sve zgadi. Bezbrojni neugodni trenuci beštežinskog stanja, osobito sati i sati prevedeni u smiješnim vježbama da ne zakržlja bile su nešto još gore. Isključivo muško društvo bila je najgora moguća stvar, osobito kad bi sovjetske satelitske stanice, uglavnom sa ženskom posadom, prolazile mimo njih gotovo nadohvat ruke.

— Da ne duljim — reče Erik svojim prijateljima — ako bih želio preuzeti zavjet siromaštva, čednosti i poslušnosti, onda bi bolje bilo da sam se upisao u benediktince. U tom bih slučaju imao barem pri ruci neku dobru kapljicu.

Nije on žalio vrijeme koje je proveo na školovanju. Mnogo je važnije bilo to što je mogao dostići dobar položaj i u poslu na Zemlji, na primjer u pomorskoj bazi, koju su njegovi zemljaci izgradili na Svallbardu, s redovnim zračnim autobusom za Trondheim i Oslo. E, to bi bilo pravo mjesto za njega!

Umjesto toga on se sada motao oko Marsa i vragu prodao svoju kožu da bi istražio prostore u kojima su već bez traga nestali nebrojeni svemirski brodovi.

Pojavio se na vanjskoj strani broda i provjerio je li dobro pričvršćena veza između njega i broda. Nekoliko je minuta lebdio čekajući da mu se oči priviknu na vanjsko svjetlo. Malo, hladno sunce, presjajno da bi se u nj moglo gledati, osvjetljavalo je mrlje bez sjaja između crnih, crnih sjena poput ugljena. Zvijezde su svjetlucale, velike kao glave pribadača, a bilo ih je tako mnogo tako da su potpuno zasjenile uobičajenu zemaljsku predodžbu o njima. Uspio je utvrditi položaje nekoliko asteroida, neki su od njih svjetlucali kako su rotacijom mijenjali linije svojih obrisa, a neki su bili tako blizu da im je mogao odrediti brzinu kretanja u usporedbi s brodom. Njegova osjetila nisu zabilježila radijaciju koju bi brodsko magnetsko polje

moralo odbijati kako bi zaštitilo unutrašnjost broda, ali je znao da ono oštro ograničava njegov boravak izvan broda. Bull je zamišljao kako u svakom trenutku male čestice prodiru kroz njega i kako svaka od njih buši po jednu mikroskopski malenu rupu u njemu. Zažalio je što je izašao iz broda.

One mnogo spominjane veličanstvene tišine svemirskih dubina također nije bilo. Njegova zračna crpka paklenski je bučila. I svemirsko odijelo je smrdjelo.

Bacio se na posao. Razgledao je brod, duga cilindrična oblika, nabubren na dijelovima gdje je trebalo zaštititi najvitalnije dijelove. Norveška zastava nacrtana na prednjem dijelu broda bila je izblijedjela od ultravioletnog zračenja iz svemira i ostrugana mikrometeoritskim česticama. Brod je bio star, ali u osnovi potpuno sposoban za sve svemirske letove.

Prije ovog putovanja proveo je šest mjeseci u osposobljavanju broda za ovaj zadatak. Nije bio osobito nesretan zbog toga. Njemu se svidjela zamisao da i njegova zemlja pođe u svemirska istraživanja. No, ni u snu nije pomišljao da će on biti na brodu prilikom tog putovanja.

— OK, OK, stari moj Olafe, da pogledamo što te boli.

Povukao se natrag prema dijelu broda gdje je bio radio-primopredajnik. Nešto je bilo na njemu. Nagnuo se, no u tom se trenutku njegove magnetizirane čizme odlijepe od oplate broda i on polagano otplovi prema Andromedi. Kunući prigušenim glasom, vrati se natrag po sponi, privlačeći se ru kama. Kad je malo bolje pogledao što je to na anteni i vidio grube naslage na njoj, zaboravio je na ljutnju.

Bezuspješno je pokušavao sam sebe uštinuti.

Cijeli sat razgledanja i proučavanja uvjerio ga je da ipak ne sanja. Ponovno se vratio u brod »dolje« prolazeći cijelu proceduru, kroz zračnu komoru, skidanje opreme i odijela. Kapetan Langnes, navigator, zahtijevao je da se kaže 'dolje' prilikom ulaska u brod, čak i u uvjetima bez gravitacije. Kad se oslobodio svemirskog odijela, Bull pogleda ostale u malenoj kabini.

— Dakle? — drekne Halledal. — U čemu je stvar?

— Kao što bi rekla fina dama kad je vidjela slona kako jede salatu nečim za što je ona mislila da mu je rep — reče Bull polagano — kad vam kažem, nećete mi vjerovati.

— Svakako hoću — tresnu kapetan Langnes — napolje s tim, napokon!

— E pa, kapetane, mi imamo priljepaka.

Na putovanje su ponijeli niz raznovrsnih aparata — fizikalnih, kemijskih i bioloških — kako bi mogli proučiti sve moguće uzroke toga »bilo-čega« što je sprečavalo brodove da lete u asteroidnom

pojasu. Većina opreme bila je očito neprikladna, a i ljudi su imali samo osnovna znanja za tako složeni zadatak istraživanja. Ali sada je sva oprema pri bestežinskom stanju bila neupotrebljiva i sve znanje je bilo nedovoljno.

Posao se odvijao do ludila usporeno. A u međuvremenu je HELLIK i dalje padao po orbiti koja se neće promijeniti sve dok ne bude tri astronomske jedinice daleko od Sunca. A brod je bio bez veze s ostalim svijetom. Radar je još radio, ali je gubio snagu i djelotvornost i registrirao je sve deblje naslage meteorita. A taj dodatni omotač izazivao je radijaciju, koja se, doduše polako, ali neprestano povećavala.

— Ja sam za to da se okrenemo i krenemo kući — reče Halledal. Znoj je svjetlucao na njegovu licu. Sjedio je u svom malom prostoru i preznojavao se.

— Slijedeći na potezu — reče Bull odmah. — Ima li još diskutanata? Nema! Otvaram glasanje. Svi koji su za neka to i kažu. Svi koji su protiv neka šute.

— Ovo nije vrijeme za šale — primijeti kapetan Langnes.

— Potpuno se slažem s vama. I ovo putovanje uopće nije šala, ono je farsa. Vratimo se odmah natrag!

— Pa zar zbog nekakvih pišivih priljepaka na brodu?

Na sveopće iznenađenje inače blagi Torvald Winge podržao je kapetana s gotovo isto tako oštrim glasom.

— Ništa se ozbiljno do sada nije dogodilo — rekao je. — Uspjeli smo zaštititi reaktivne cijevi tako da nakupine priljepaka još ne mogu stići do njih. A za instrumente za komuniciranje imamo dovoljno rezervnih dijelova u skladištu i lako ih možemo popraviti kad se jednom oslobodimo toga neželjenog oklopa i izađemo iz ove fantastične zone. Ti se priljepci mogu sastrugati s radarske i video antene. Kakvim će nas samo kukavicama ljudi smatrati ako se predamo sada, kod prve poteškoće?

— Živima — reče Halledal.

— Vidite — nastavi Bull — nismo mi baš u tako teškom položaju za sada, ali što će se dogoditi ako se ovo nastavi? Čak ako zapostavite radijaciju. Bit ćemo mrtvaci kad se budemo vraćali po drugoj orbiti.

— Pretpostavljaš li da će se nakupine povećavati do opasnog srazmjera? — zapita Winge. — Sumnjam u to. Imamo dovoljno vremena za povratak ako se pokaže da nemamo drugog izlaza. Ah tebi se, Eriče, čini mi se, ne sviđa vrlo zbiljski ukalkulirana opasnost na ovom putovanju.

— Isto tako čini se da smo na tragu odgovora na zagonetku, što je, zapravo, bio i ostao cilj ovoga putovanja — reče Langnes. — S nešto više podataka moći ćemo ustanoviti što se dogodilo svim prethodnim brodovima što su prolazili kroz pojas asteroida.

— Misliš pri tome i na kineski brod? — pitao je Bull. Nastupila je tišina. Nitko ne reče više ni riječi.

Sjedili su šutke razmišljajući o položaju u kojem se nalaze, a koji nije bio nimalo ružičast.

Promatranja s Marsovog mjeseca dala su naslutiti da je pojas asteroida bio mnogo gušći nego što su to astronomi na Zemlji vjerovali. Ipak, bio je to, dakako, zrakoprazan prostor ogromnih dimenzija, ali kroz koji su plovili pijesak, gromade stijena i dijelovi planeta neugodnom brzinom i učestalošću.

Njihovi su telemetrijski instrumenti potvrdili gustoću svemirskih otpadaka, koja se sve više povećavala što su se više približavali središnjoj zoni. U ovu su se zonu bili slali svemirski brodovi bez posade da bi prikupili sve te podatke, no odjednom su oni prestali slati signale: nakon izvjesnog se vremena gubio svaki trag tih brodova u svemirskom prostranstvu.

Brodovi s posadom koji su se kretali blizu orbite robot-letjelica na granici opasne zone otkrivali su radarima te objekte i izračunavali njihove brzine, no nisu mogli, otkriti ništa više nego mnogo različitih meteorita.

Napokon su tri kineska broda, s dobrovoljnom posadom, krenula prema pojasu asteroida. Jedan je iz nepoznatih razloga skrenuo s predviđene putanje i vratio se na Zemlju, a druga su nastavila prema predviđenom cilju. Veza s njima bila je izgubljena otprilike na istoj udaljenosti na kojoj se izgubio svaki trag brodova bez posade. Nakon toga su velike nacije objavile da nema potrebe i dalje trošiti tako ogromna sredstva na tako jalove pothvate.

No, Norveška je u to vrijeme upravo opremila svoj novi istraživački brod, i, da budemo sasvim iskreni, svi pravi Norvežani su pomalo šašavi, pa se »HELLIK OLAF« ili »RELLIK« kako su ga kratko zvali, otisnuo na taj put.

Winge se uzbudio.

— Mislim da pogađam što se moglo dogoditi Kinezima.

— Svakako — odvrati Bull. — Ostali su u orbiti sve dok nije bilo prekasno, onda ih je dohvatila radijacija...

— Ne, oni su se našli u istom položaju kao i mi sada, uplašili se i krenuli natrag.

— Da, i?

— Meteoriti su ih dokrajčili.

— Oprostite — reče kapetan Langnes, očito misleći na cijeli put po orbiti i natrag. — Vi to znate vrlo dobro, profesore Winge. Rizik i nije bio tako velik. Čak i kod najveće moguće gustoće asteroida u ovom pojasu mogućnost sudara s nekom spomena vrijednom masom je tako neznatna...

— Ne govorim o tome, kapetane — primijeti astronom. —

Dopustite da vam sve objasnim od početka i da vam sustavno predočim situaciju, iako vam je ona već manje-više poznata. Dakle, danas se smatra da su asteroidi i najvjerojatnija većina meteorita u cijelom Sunčevom sustavu ostaci svjetova koji su se iz ovoga ili onog razloga raspali. Ja sam više sklon vjerovanju da je iznenadna promjena u Sunčevoj koroni prouzročila prvobitnu eksploziju, a to se dogodilo i pojedinim planetarnim masama. Privlačna snaga Jupitra razlomila je zatim veće komade. Prije preciznijih ispitivanja nikada se nije vjerovalo da bi neki asteroidni, planet mogao biti dovoljno velik za takav proces. No danas već znamo da je asteroid mogao biti velik kao Zemlja. Međutim, ukupna mu se masa nije mogla odrediti na takvoj udaljenosti prije svemirskih letova jer se veći njegov dio sastojao od manjih tamnih dijelova. Taj se proces odvijao vjerojatno onda kad su se veći komadi raspali u manje i kad su oni bili izloženi abraziji i međusobnom sudaranju prije nego što ih je sila gravitacije raspršila daleko jednog od drugog.

— Kakve to veze ima s gužvom u kojoj se mi sada nalazimo? — pitao je Bull.

Winge ga pogleda iznenađeno.

— Zašto, pa to je... — zamucao je i pocrvenio. — Nikakve, rekao bih.

Da bi prikrio svoju zbunjenost, počeo je brzo govoriti, ponavljajući istu priču, samo malo opširnije:

— Mi još imamo ubrzanje od polaska sa Zemlje i krećemo se po ekscentričnoj putanji, kojoj duža poluos ima oko dvije astronomske jedinice. To je elipsa i otkako smo ušli u opasnu zonu naša se brzina sve više povećava kao komponenta paralele s planetarnom orbitom.

— Na našoj krajnjoj točki u afelu* koja će biti usred asteroidnog pojasa, kretat ćemo se zapravo brzinom prosječnog meteorita. Relativna će brzina biti vrlo neznatna, možda na ništici. Sudari bi. dakle, mogli biti vrlo rijetki i vrlo blagi ukoliko do njih uopće dođe. Onda nastavljamo dalje prema Suncu. U to vrijeme počet ćemo ubrzanje prema Zemlji snagom naših motora i opet ćemo po velikom luku natrag u prirodnu orbitu. Na taj način ćemo napustiti i ovu opasnu zonu.

* Najveća udaljenost planeta ili kometa od Sunca u istom sunčevom sistemu.

— No, pretpostavimo da se želimo vratiti ovoga trenutka. Prvo bismo morali primijeniti deceleraciju, i na to potrošiti mnogo goriva. Zatim bismo morali nastaviti povratnom akceleracijom, za što jedva da još imamo goriva. Nakon toga će nam vrlo malo ostati za bilo kakav manevar. A to znači da bismo morali presjeći poprijeko asteroidni pojas i njegovu orbitalnu putanju. Na taj bismo način bili izloženi bočnim udarima meteorita u punoj brzini.

— Ipak, to još ne znači da moramo biti zabrinuti i da bi nas neki veći objekt udario. Takva je mogućnost neznatna. Ali ćemo zato pri brzini od 25 kilometara u sekundi uletjeti u oblak prašine s nebrojeno mnogo malih čestica. Malo sam proračunavao neke pojedinosti iz svojih ispitivanja i došao do zaključka da je gustoća kozmičke prašine zastrašujuća. Mnogo, mnogo veća nego što se do sada pretpostavljalo. Ne vjerujem da bi oklop našeg broda mogao to izdržati.

— Jeste li sigurni u to što govorite? — promucao je Halledal.

— Dakako da nisam — reče Winge uzbuđeno. — U što možemo biti sigurni ovdje u svemiru? Mislim samo da ipak postoji velika vjerojatnost za tu pretpostavku. To što se nijedan kineski brod nije vratio samo potvrđuje moju hipotezu.

»Naplavine« priljepaka povećavale su se na trupu broda sve više, i to za kratko vrijeme otkako ih je Bull posljednji put kontrolirao. Uskoro će cijeli brod biti prekriven, osim nekoliko životno važnih mjesta, koja su održavali čistim.

Bull je podbočio svoju armiranu svemirsku odjeću uz brod da bi mogao reaktivnim plamenikom odvojiti jednoga ovećeg školjkaša od trupa broda. Ta je 'stvar' gotovo srasla s oklopom broda. Plamen je izazvao iskričave zvjezdice, u čijem su se svjetlu samo odražavale porasle naslage.

Bili su vrlo slični poznatim školjkašima za Zemlje što se hvataju za dno broda. Svaka je školjka bila zaštićena tvrdom ovalnom ljuskom od crno-smeđeg materijala. Ispod toga je bila neka naslaga izlučevine od korodiranoga metala, uglavnom od željeza, čvrsto priljubljena uz aluminijsko-vanadijsku oplatu broda.

Ne bih rado sletio negdje kroz atmosferu, razmišljao je Bull. Dakako, to neće biti ni potrebno. Krenut ćemo po orbiti oko Zemlje i pozvati u pomoć nekoga da nas preuzme... Ali nastavljajući dalje prema Suncu, imat ćemo prilično problema s unutrašnjom temperaturom... Ne, mogao bih jednostavno premazati dio broda refleksnom svijetlom bojom. To bi pomoglo da riješimo taj problem. Morat ću i inače premazati brod ako ovi mikrometeoriti budu i dalje udarali i ostavljali ogrebotine na njemu, kako bismo sačuvali osnovne karakteristike stalne radijacije. Još jedno crnčenje. Pa svemirska putovanja i nisu ništa drugo nego samo dugi niz raznih mukotrpnih poslova. Prvi poet koji bude u mojoj prisutnosti pjevao odu o tome kako ie čovjek osvajač svemira i kako će osvojiti cijeli svijet, može svaku galaksiju i svaku supernovu do posljednje koje ima nabiti na ku... kasti nos.

Ako stignemo kući živi!

Spremio je čudnoga školjkaša u posudu da bi ga poslije proučio. Još je bio do crvenila užaren i bez svake je sumnje taj izvanredni čudesni organizam, zaštićen tvrdom ljušturom, pretrpio određena

oštećenja. Ali pojedinosti litofagnog metabolizma bit će zanimljivi za stručnjake biologe, koji će se time rado pozabavili. No; na brodu »HELLIK« bilo im je potrebno samo toliko podataka i spoznaja koliko je bilo dovoljno da donesu neku razboritu odluku.

Prije nego što je uzeo još nekoliko komada, Bull obiđe brod i kupolu. Tu su bile veće naslage školjkaša, sada već nagomilanih jedan preko drugoga. Prednji se dio broda pretvorio u brdašce od školjkaša, ispod kojeg je bila pokopana antena prijemnika i odašiljača. Mogla bi se napraviti i postaviti nova kad se budu približili Zemlji.

Nevolja je bila samo u tome što se neprestano povećavala unutrašnja radijacija... a nagli se povratak činio sasvim nemoguć. Bull je počeo ozbiljno sumnjati da će se uopće vratiti na Zemlju.

Ostrugao je radar, a onda zastao da promotri očišćeno mjesto s kojega je skinuo nekoliko desetaka krupnijih primjeraka. Odmah su se na to mjesto prilijepili novi, maleni, jedva vidljivi, s nježnom i kao staklo prozirnom ljuskom, i odmah počeli rasti na mjestu svojih prethodnika i debljati se. a ljuštura je postajala sve deblja, čvršća, nevjerojatno tvrda. Bez obzira na to kakav to bio silikatni materijal, proučavanje će donijeti koristi zemaljskoj industriji.

Još jedan rudnik u asteroidnom pojasu.

Zvučilo je vrlo uvjerljivo. Pravi način korištenja Svemira nije bio samo u tome da se raskopavaju planeti i kopa duboko u kori da bi se dobilo nekoliko oskudnih žila rudače i zatim da se utroši ogromna količina energije da bi se rudača dovela kući. Asieroidi su imali sve minerale koje je čovjek trebao i koje će trebati na Zemlji i u naseljima izvan Zemlje

Metali nadohvat ruke, osobito na kovinastim asteroidima iz kore velikih planeta. Samo pristani i posluži se. Nisu potrebni nikakvi aparati ni uređaji. Samo brod i svemirska oprema. Nikakve gravitacijske teškoće, penjanje, spuštanje i vraćanje. Samo neznatni napor uz utrošak minimuma energije.

Uz slobodan pristup asteroidima čak i male nacije kao što je Norveška mogu se njima koristiti, na dobrobit ekonomije, politike i prestiža. I evo tu je »Hellik Olaf«, potpuno nov i dobro opremljen brod s dobrovoljcima, onim pravim za specijalnu istraživačku misiju... i na kraju, dovraga sa svim opasnostima.

Bio je vrlo zagrijan za tu ekspediciju, no mislio je da će ići netko drugi. Ipak, njemu su dobacili udicu i on je zagrizao — a napravio je grešku što je to rekao djevojci.

*

— Ohhhh, Erik! — uskliknula je široko otvorenih očiju. Poslije šest mjeseci u svemiru, pomažući da se šalama održi raspoloženje i testirajući brod, Bull se mogao zaljubiti i u Sea Hag. No, to nije bilo potrebno. Kad se vratio na Zemlju, zaklevši se najsvečanijom

zakletvom da više nikada njegova noga neće stupiti izvan stratosfere, sreo je Martu. Bila je to vitka, prekrasno građena plavuša. Ona ga je također obožavala. Jedina mana koju je mogao naći na njoj bila je romantična predodžba o zvjezdanom svemiru i plemenitoj ulozi Norvežana u njemu.

— Uh. uh! — govorio bi prepoznavajući simptome nadolaska te mane kod nje. I odmah bi je predusreo. — Ne, nemoj mi dolaziti s nikakvim sličnim idejama. Rekao sam ti da sam mornar koji se povukao s mora, od sada pa zauvijek...

— Ali ovo, dragi, pa to je prava prilika! Biti jedan od velikih osvajača! Učiniti svoje ime besmrtnim!

— Nevolja je u tome što sam ja ipak samo smrtnik.

— Usluga koju ćeš ti učiniti i možeš učiniti svojoj zemlji...

— Na stranu sve te priče, ali shvaćaš li ti da ću uz tu akceleraciju pod ogromnim pritiskom, koji jedva podnosim, biti odsutan gotovo dvije godine?

— Ja ću te čekati.

— Ali...

— Da se ti možda ne plašiš?

— Pa, ovaj ne. Ali...

— Sjeti se VIKINGA. Sjeti se Fridtjofa Nansena! Sjeti se Roalda Amundsena!

Bull je s osjećanjem poštovanja mislio na te džentlmene.

— Pa što s tim ljudima? — pitao je iznenađeno svoju ljubljenu.

No, bila je svijetla ljetna noć i Marta nije mogla zamisliti da bi pravi Norvežanin mogao odbiti takvu priliku za postizanje besmrtne slave. I tako je jedna stvar vodila drugoj i prije nego što se snašao i osvijestio Bull je prihvatio ponudu.

Slijedilo je prilično posla oko broda i njegova ponovna testiranja u orbiti, u pripremama za daleko putovanje, i nekoliko tjedana drmusanja u njemu.

Kad je napokon dobio dopust prije odlaska, Bull je prekršio sva pravila prometa i dodao im još nekoliko novih, sve to na putu do Martine kuće. Ona ga je sva očajna dočekala s tisuću isprika i sa željom da uvijek ostanu dobri prijatelji, ali ona ga je tako malo i rijetko viđala, i bila je srela nekoga drugog, ali ona će uvijek slijediti njegove uspjehe u karijeri s najvećim zanimanjem. Taj je drugi, kako se ispostavilo, kratkovidni pisac, koji je upravo završio knjigu u tri toma »O VITEZOVIMA OKRUGLOG STOLA KRALJA HARALDA (1015—1066)«. Ostatak objašnjenja o tom djelu Bull nije zapamtio.

Nešto ga je bilo potreslo i odbacilo ga od kupole broda. Zaustavio se tek na kraju konopca kojim je bio vezan za brod. Pričekao je da prođe omamljenost. Zvijezde su svjetlucale zloslutno oko njega.

— Halo, halo, Eriče! Je li s tobom sve u redu?

Bull potrese glavom da bi je razbistrio. To je bio Halledalov glas preko telefona duž konopca i jedva se čuo.

— Mislim da je sve u redu. Što se dogodilo?

— Čini se da je neki mali meteorit naletio na nas. Valjda je imao nenormalnu orbitu kad nas je tako jako udario. Ne možemo odavde ustanoviti nikakvo oštećenje. Provjeri s vanjske strane kako izgleda.

Bull klimne glavom, iako to nije imalo nikakva smisla jer ga nitko nije mogao vidjeti. Kad se privukao po konopcu natrag do broda, bilo mu je potrebno prilično vremena dok je pronašao mjesto udara. Meteorit je udario negdje oko sredine broda, smrvivši silikatni materijal školjkaša, i napravio je lijepi mali krater u naslagama tih školjkaša. Nije ni stigao do omotača broda. Jedan je komadić ostao zaglavljen među krhotinama te čudne naslage.

Bull se stresao od jeze. Bez tih naslaga, koje su se povećavale svakoga trenutka, brodski bi omotač bio probijen. Nije to ni bilo tako opasno. Na brodu je bilo materijala da se pokrpa nekoliko stotina takvih rupa. Ali snaga udarca bila je vrlo dobra lekcija za sve. Torvald Winge je imao pravo. Pokušaj da se vratimo natrag i presiječemo asteroidni pojas bio bi doista pokušaj ravan bezumlju. Neprestano bombardiranje meteorita, možda i manjih od ovoga ali jednako br zih, jednostavno bi istanjilo cijeli brodski omotač. A kad postane dovoljno tanak da se na najmanji potres potpuno raspadne, neće biti za to potreban nikakav meteorit.

Očima je potražio plavo-zelenu točkicu Zemlje, ali nije je mogao pronaći među tolikim zvijezdama. Pa znaš valjda i sam, rekao je sam sebi, ne smeta me ni perspektiva da ovdje negdje u prostoru i umrem, kao ni besmislenost te smrti. Kad bismo upravo sada okrenuli i počeli se vraćati kući, i kad bismo ipak nekako preživjeli, stigli bismo natrag potkraj godine. Bila bi to još jedna godina izgubljena u svemiru, zapravo tri godine, ako uračunam i vrijeme priprema za to ogavno putovanje. Naći ću neku djevojku. I stotinjak boca pića. Godinu ću provesti u tom stilu dok se ne odlučim hoću li se prihvatiti nekog posla koji će me veseliti.

Ali nema nikakva izgleda da preživimo ako se sada okrenemo. No kakvi su izgledi da preživimo ako ovako nastavimo dalje, bez zaštitnog sloja od radijacije? I još dvije godine u »Olafu«? Pa ja ću poludjeti!

Judin poklonik. Je li ikada neki čovjek bio u tako po... metenoj situaciji?

Langnes je buljio u neke papire koje je držao u ruci.

— Napisao sam izvještaj o tim svemirskim školjkašima za one koji će nas jednom možda ipak pronaći — rekao je ukočeno. — Molim vas, džentlmeni, da date primjedbe kad vam budem pročitao. Mi smo do sada bili u potrazi za nestalim brodovima...

Halledal skupi obrve. Tanki mlazevi znoja odvojili su se od kože i lebdjeli su u zraku.

— To nema nikakva smisla ako i mi nestanemo — rekao je sumorno.

— Svakako — odvrati Langnes razdražljivo. — Vjerujte, ja sam više nego voljan odmah okrenuti i krenuti kući. Ali to je vrlo, hm, nepraktično, kao što nam je to profesor Winge pokazao, a nesretni primjeri Kineza su nam to potvrdili.

— Ja bih rekao da je isto tako vrlo nepraktično slijediti i dalje originalnu orbitu — izjavio je Bull.

— Meni je poznato da se tebi ovdje ne sviđa — reče Winge — ali izazivati gotovo sigurnu smrt da bismo izbjegli

još dvije godine zajedničkog dosađivanja čini mi se besmislenim ekstremom.

— Dosada će biti sve veća nevolja sada kad nemamo više na čemu raditi — odvrati Bull.

Kapetanove se oči zagledaše u njega.

— Ahm! — nastavi Langnes. — Ako ste vas dvojica završili, mogu li ja nastaviti?

— Svakako, kapetane, samo izvolite, slušamo vas napeto.

— Izostavit ću uvodni dio izvještaja i početi s našim zaključcima. Winge vjeruje da su ti školjkaši mulirani oblik živih bića s nekoga starog planeta prije nego što je bio uništen. Sporije raspadanje dijelova superasteroidalnih masa dala je tim oblicima života dovoljno vremena da se prilagode svemirskim uvjetima. Sam se organizam tih bića ne temelji na protoplazmi. Umjesto vode, koja bi ili proključala ili se zamrzla u vakuumu na ovoj udaljenosti od Sunca, osnovna je tekućina neka vrlo teška tvar, koju do sada nismo mogli identificirati. Ustanovili smo da se sastoji od vrlo aromatične mješavine.

— Aromatične je prefino rečeno — primijeti Bull počešavši se po nosu. Zračni pročistač još nije uspio ukloniti ostatke jakog mirisa koji su izazvali uzorci školjkaša što ih je Bull donio s vanjske strane broda.

Langnes nastavi.

— Osnovni kemijski sastojci školjkaša su ugljik, proteini i još neke nepoznate tvari, s mješavinom silikata. Teoretski se može pretpostaviti da je ciklus tekao ovim redom: odrasli stvaraju male spore, koje se slobodno rasprše po svemiru. Bez svake sumnje većina se izgubi u prostoru, ali takav je gubitak poznat i za neke spore na Zemlji kao prirodna stvar. Kad se neka spora uspije uhvatiti nekog meteora ili meteorita, ona počinje naglo rasti. Njoj je potreban ugljik, silicij i još neki elementi, koji su vjerojatno prisutni na svakom meteoritu. Vrlo snažan pseudoencimatski proces »probave« uzima svu potrebnu energiju od Sunčeva svjetla, izlučuje metale, molekulu po molekulu, ispod svoje ljušture. Istraživanje toga procesa zanimat će podjednako i

biologe i metalurge.

— Ljuštura ima dvostruku ulogu. Do izvjesne mjere ona štiti od jonizirane solarne ili kozmičke radijacije. A budući da nije provodnik, može zadržati biološko punjenje statičnog elektriciteta, koje izaziva privlačenje pijeska što se nalazi u blizini i veže ga na sebe. Iako je to spori proces za dobivanje dodatne ishrane, ti su školjkaši vrlo duga vijeka i mogu svoj metabolizam prilagoditi i reproducirati se u skladu s novom okolinom i situacijom. Kako punjenje nije veliko, a svemirski letač je u oklopu od metala, on ne može opaziti nikakve posljedice.

— Moglo bi se upitati zašto taj oblik života nije nikada prije ispitan. Prvo, zbog toga što je bez svake sumnje ograničen na asteroidni pojas, jer je gustoća materije premala na drugim mjestima. Ustanovili smo da se truje prisutnošću vode i kisika te nijedna spora ne može preživjeti na planetima na koje je stupila ljudska noga, ako i stigne dotle. Drugo, kad meteorit s naslagama školjkaša dopre u atmosferu, površinsko užarenje od trenja uništit će im svaki trag. Treće, da je neki meteorit prepun tih školjkaša i viđen s nekog broda, on bi izgledao kao bilo koji drugi meteorit. Nitko nije dosad uzeo uzorak za potonje ispitivanje.

Zastao je malo da bi popio gutljaj vode iz plastične boce na pritisak.

— Vidi, vidi, molim te — promrmlja Bull zajedljivo.

— Zbog toga nikada nisu pronađeni nestali brodovi — reče Halledal zamišljeno. — Možda su ih čak i vidjeli na njihovoj orbiti, ali ih nisu mogli prepoznati pod naslagama školjkaša.

Langnes potvrdno klimne glavom.

— Dakako. To je slijedeća stvar u ovom izvještaju. Nastavljam dalje ovako: Radio-odašiljači su prvi prestali raditi iz razloga, koji su očiti. Silikatne komponente ugrađene su u antene kao dijelovi tranzistorskog sustava. Školjkaši su ih pojeli.

— Zapaženo povećanje radijacije u unutrašnjosti broda uzrokovale su izlučine teških metala koje ispuštaju školjkaši. Prvo, mijenja se statički moment, a feromagnetski atomi se miješaju s vanjskim magnetskim poljem koje je predviđeno da zaštiti brod od jonizirane okoline. Drugo, primarne kozmičke zrake prolaze kroz tu novu »oplatu« i proizvode snop sekundarnih čestica.

— Moglo bi se postaviti nekoliko pitanja, na primjer o eksplozivnom rastu tih školjkaša na prednjem dijelu čak i onda kad su konzumirali sav silikatni materijal na našim aparatima. Odgovor mora uzeti u obzir i vektore. Obični članovi asteroidnog pojasa, bili veliki ili mali, putuju po orbiti koja je manje-više usporedna s orbitama svih ostalih članova. Oni su vrlo blizu jedni drugima i ponekad dođe do blažeg sudara, ali u cjelini gledano te su čestice prema zemaljskim standardima vrlo rijetko raspoređene i izolirane jedna od druge. Naš

brod ide poprijeko kroz te orbite i izložen je, dakako, pravoj kiši tih tijela koja su po srazmjerima od mikroskopskih veličina do granuliranog pijeska. Kad bi čak samo jedna spora došla u dodir s omotačem broda, ona bi se mogla umnažati do u beskonačnost.

— To znači da se naša masa stalno povećava — gunđao je Bull. — Drugim riječima sporije ćemo akcelerirati i stići ćemo kući kasnije nego što sam proračunao.

— Zar ti misliš da ćemo mi uopće stići kući? — zaplašeno upita Halledal. — Možemo očekivati interferenciju s našim zaštitnim poljem od radijacije, a akumulacija teških atoma postaje sve ozbiljnija. Nikome nikada neće poći za rukom da prođe kroz asteroidni pojas!

— Hoće, svakako hoće — reče kapetan Langnes. — Brod treba preinačiti. Magnetsko polje treba na drugi način hetero-dinamizirati, da bi to kompenziralo. Radio-odašiljač mora biti izrađen od zaštićenog materijala. Ili možda...

— Znam — reče Bull vrlo zabrinuto. — Možda bismo mogli protiv tih školjkaša otkriti neku boju, za koju se oni ne bi mogli hvatati. Inače će nagristi brod. Dakako... No, baš me briga za to sve, mene zabrinjava samo kako da stignem kući. Ne mogu mijenjati naše magnetske generatore. Nemam nikakva alata za to ni rezervnih dijelova, čak i kad bih znao kako da to uradim. Mi ćemo se zapletati i zapletati kao pile u kučinu, s radijacijom koja iz sata u sat raste, sve dok...

— Umukni! — dreknu na njega kapetan Langnes.

— Kinezi su okrenuli natrag i vidite... bolje rečeno, nismo vidjeli što se s njima dogodilo — doda Winge. — Moramo pokušati nešto sasvim drukčije koliko god to izgledalo beznadno.

Bull ga ogrli rukom.

— Vidiš, Torvalde — gunđao je — po čemu si tako uvjeren da su Kinezi krenuli natrag svom snagom motora?

— Zbog toga što ih više nikada nitko nije vidio. Da su ostali u zadanoj orbiti, ili čak i na elipsi slobodnog pada, s brodova koji su u blizini Zemlje čekali na njihov povratak bi ih... Oh...

— Da — procijedi kroz zube Bull. — Vidjeli bi ih? Pa po čemu misliš da ih nisu vidjeli? Ja čak mislim da su ih i te kako dobro vidjeli! Vjerujem čak da su ih vidjeli na programiranoj orbiti. A radijacija se počela povećavati geometrijskom progresijom, kao što bi se i očekivalo kad gomilanje školjkaša prijeđe određeni stupanj. Mislim da su Kinezi umrli i došli natrag kao komete, zapečaćeni u svojim brodovima tako debelom korom školjkaša da su izgledali kao obični meteoriti!

Nastupila je jeziva tišina.

— Možemo krenuti natrag, pa ako ne uspijemo, naša smrt će u tom slučaju biti brža i čišća nego što su je imali ti jadnici.

Opet jeziva tišina, koja je bubnjala u damarima. Kapetan Langnes odmahne glavom.

— Ne, žao mi je, mi ćemo nastaviti istim putem naprijed.

— Što? — krikne Halledal.

Kapetan je zaplovio prostorom u nekoj ludoj parodiji oficirske ukočenosti. No unatoč, svemu bilo je u njemu nekoga čudnog dostojanstva.

— Žao mi je — ponovio je. — I ja imam obitelj, to znate svi. I ja bih okrenuo natrag kad bi u tome bilo ikakve razumne sigurnosti. Profesor Winge nam je pokazao da je to nemoguće. Mi ćemo umrijeti na svaki način, a naš bi brod bio olupina, nekoliko komada zdrobljenog metala i svi naši rezultati uzaludno izgubljeni. A ako nastavimo, možemo pripremiti i sačuvati uzorke koji te koristiti novim generacijama. Nas će već jednom naći, jer možemo na prednjem dijelu napraviti neku figuru koju školjkaši neće pokriti.

Pogledao je sve redom.

— Zar da učinimo manje za čast naše zemlje nego što su Kinezi učinili za svoju? — završio je još ukočenije.

»Pa ako već stvari postavljate na taj način, onda se slažem s vašim prijedlogom«... ali to nije mogao glasno izreći. Možda su svi pomislili isto, zajedno s Langnesom, ali nitko nije bio dovoljno hrabar da to otvoreno prizna. »Nevolja je što smo mi moralne kukavice od sebe načinili heroje«, pomislio je Bull.

»Pretpostavljam da će Marta proliti nekoliko lijepih nostalgičnih suza kad sazna za novost. Eh! Ogavno je usmrdjeti se ovdje u brodu, ali ako me ovaj ćoravko ravnotabanaš ovjekovječi nekom poemom u novinama kao čovjeka vikinška duha... «

Možda bi trebalo da to izgradimo na pramcu broda, tako da ne promaše ovaj otok pun školjkaša smatrajući ga običnim meteoritom. Načinit ćemo od našega »Olafa« pravi starinski vikinški brod. Sa zmajem na prednjem dijelu, s veslima, jedrom, sa štitovima postavljenim na bokove broda... hej, to je ideja! Zamisli nekoga umišljenog Amerikanca na satelitu, hvalisavca koji misli da je njegova noga prva kročila u svemir, a onda nailazi na vikinški brod...

Mislim da bi bilo dobro čak i obojiti štitove. Na svakom jedno lice s isplaženim jezikom i palcem na nosu.

— Štitovi! — zaurlao je Bull.

— Što? — zapitao je Langnes kroz eho njegova glasa.

— Pa mi smo zaštićeni! Možemo odmah krenuti natrag! Sada!

*

Kad je zamrlo uzbuđenje i kad su načinili nekoliko rutinskih proračuna, Bull se obrati ostalima.

— To je zbilja vrlo jednostavno. Svi su elementi odgovora bili

cijelo vrijeme tu, nadohvat ruke. Čudi me samo da to Kinezi nisu otkrili. No, u svakom slučaju znamo da je naš brod raj za te školjkaše. Pa čak i naši školjkaši imaju svoje školjkaše. Zašto? Zato što oni nakupljaju toliko pijeska i šljunka. A to što je nas zabrinjavalo u slučaju trenutačnog povratka natrag kući nije bio neki slučajni susret s većim meteoritom koji bi mogao probiti oklop broda, jer mi smo u mogućnosti da takve susrete izbjegnemo. Ne, mi smo bili zabrinuti zbog stalne kiše pijeska, koja bi istanjila oklop broda do debljine toaletnog papira. Ali zar ne shvaćate da smo mi zaštićeni upravo od te opasnosti! Što nas više manjih komadića bude pogađalo, to ćemo imati više školjkaša na brodu. Oni ne mogu biti otplavljeni jer su živi. Oni se sami obnavljaju od materijala koji ih pogađa. Kao kamen u rijeci, koji može biti izbrušen strujom vode, ali pijesak na dnu ostaje.

— Moći ćemo napustiti pojas meteorita prije nego što radijacija dosegne opasnu razinu. A onda, kad želimo, možemo oguliti koru s broda. No, zašto bismo bili zabrinuti, ne vidim razloga, ta uskoro ćemo biti kod kuće.

— Nema prigovora — nasmijao se Langnes.

— Idem provjeriti motore prije nego što krenemo natrag — reče Bull veselo. — Hoćete li ti i Torvald za to vrijeme proračunati kurs natrag prema Zemlji?

Krenuo je prema vratima, zaustavio se i dodao polagano.

— Naprosto mi je neugodno da ovo kažem, ali ti su školjkaši upravo jedini koji će nam omogućiti da posjećujemo asteroidni pojas.

— Što? — zajauknuo je Halledal.

— Svakako — reče Bull. — Jednostavno. No pa da, morat ćemo izmisliti način kako da zaštitimo radio-antenu, da preradimo zaštitna polja od radijacije, kao što je kapetan rekao.

Ali pod pravom kontrolom ti školjkaši čine samoobnavljajući zaštitni sloj protiv oblaka prašine. Neće biti potrebno proći kroz taj vražji pojas po mučnoj eliptičnoj orbiti.

— Svemirski će rudari moći da krenu hiperboličnom putanjom, brzinom kojom zažele i u bilo kojem smjeru.

— Ja — završio je svoju tiradu — neću biti među njima.

— A gdje ćeš biti? — pitao ga je Winge.

Ali Erik Bull je već bio nestao iza vrata na svoj posao. Pjesma je odzvanjala iz njegovih snažnih pluća.

DODACI

Protiv fantaziranja o fantastici
(odgovor Daliboru Cvitanu na njegove članke u »Vjesniku«)

U »SIRIUSU« broj 13. gotovo je nehotično bilo odgovoreno književniku Daliboru Cvitanu, koji je rogom i kopitima napao fantastiku uopće, a takozvanu znanstvenu fantastiku posebno. U članku »Zašto ZBIF« Mažuranić i Kraljeta lijepo objašnjavaju genezu zablude naziva »znanstvena fantastika«, i time, najblaže rečeno, pokazuju koliko je krhko Cvitanovo poznavanje materije o kojoj se maestozno raspisao. (Dalibor Cvitan: Protiv fantastike; »Vjesnik« od 14. i 21. lipnja 1977). U ovom — sada namjernom — nastavku poduke Cvitanu na_ stavit ćemo mu rastumačiti što je to znanstvena fantastika (u daljem tekstu skraćeno »znan-fan«). Također — odoljeti ne možemo — rasjeckat ćemo mu malo tekst humora radi, kako bismo mračne strane Cvitanove anateme fantastike ublažili najboljim lijekom protiv mračnih bezvezarija — smijehom, Swiftovskim smijehom, smijehom Balada — da budem precizniji kako bi me književnik Cvitan bolje razumio.

Istini za volju, Cvitan se i nije potrudio da mi njega razumijemo. No, kako razabirem, on smatra da je fantastika nešto štetno, nešto kao ventil za one koji su nesposobni shvatiti svijet oko sebe, te da u njoj nema ništa stvarnoga, tj. stabla, prirode, vode, minerala, neba i životinja — kako to navodi Cvitan.. Ukratko, on je protiv fantastike, a znan-fan smatra vjerom a nad-Um, tj. u božanstvo nauke.

E, tu ćemo stati. Moram odmah kazati da mi je vrlo teško raspravljati s čovjekom čije se poznavanje znan-fana temelji na literaturi našeg djetinjstva; literaturi čiji su parametri negdje između Julesa Vernea i Isaaca Asimova. Pa dok Cvitan ne evoluira u svojem poznavanju suvremenog znan-fana, radije bih ustao u obranu fantastike, toga čudesnog ogledala, pred kojim se pitamo o pravoj prirodi stvari. o vezama između intelektualnih predstava i predmeta koji ih izazivaju — dopustio sam sebi citat Pierrea Mabillea. Jer time — znadem — ustajem u obranu svih klinaca svijeta, svekolike umjetnosti i znanosti i sveukupnog ljudskog ponašanja čovjeka, koji bi bez fantazije, bez maštanja, još skakutao u polumraku diluvijalnih krošnji, majmunski sretan u svojemu »Lebensweltu«.

Cvitan je književnik, pa bi, mislim, morao znati da je cijela književnost — pa i ona takozvana realistička — uvijek temeljena na pomaku iz stvarnog svijeta; svijet knjige je uvijek drugi svijet, u

kojemu se taj nesretni svijet u kojem živimo, tj. »Lebenswelt« (neka mi oproste čitaoci na upotrebi tog »Lebenswelta«, ali to je zato da bi me Cvitan bolje razumio), ogleda, mjeri, u kojemu nastoji razabrati svoj lik i shvatiti sebe i svoje postupke. Bilo bi jadno kad bismo samo imitirali svijet. Umjetnosti je imanentna konstrukcija, stvaralaštvo, umjetnost je sposobnost viđenja biti stvari i pojava, a za to je, bogme, potrebno i te kako mnogo mašte, fantazije. Pa ako na kraju ispadne nešto i fantastično, da li to tada umanjuje vrijednost stvorenoga? I, napokon, nije li nas povijest dovoljno primjerima naučila da nešto što je danas fantastično sutra to ne mora više biti? Da još više prizemljimo stvar — nisu li nam san i snovi samo dio života, i u neophodnoj funkciji onih ostalih sati kada smo — recimo — budni? E, moj Cvitane, raspisao bih se naširoko kad ne bih smatrao potrebnijim da u »SIRIUSU« objavljujemo što više znan-fana - što više te beletristike, koju vi — pozivajući se na Lema — jednostavno smatrate kičem.

Takvo uopćavanje očigledna je posljedica Cvitanova nepoznavanja znan-fana. Da ima u znan-fanu kiča, sumnje nema. Ima ga svugdje, u likovnim umjetnostima, filmskoj umjetnosti, glazbi. Ima ga u ponašanju, našoj okolini — pa ako nam se dopusti interpretacija Cvitanove, odnosno Lemove tvrdnje da u znan-fanu ima kiča, onda spora nema. Ali da je cijeli znan-fan obični kič, nekakva nova Biblija, medij bijega od stvarnosti ili »politika naučne vjere«, kao što tvrdi Cvitan, ne možemo se složiti.

I što sada? Uzalud, mislim, propovijed o tome da je znan-fan odavno već sebe riješio balasta obožavanja tehnike, što je svojevremeno, prije kojih tridesetak ili pedesetak godina, bitno obilježavao znan-fan. Uzalud i pouka da je već tada bilo pisaca koji su premašili taj kompleks supertehnike. I koje vajde od toga ako Cvitana uputimo na studij Wellsova koncepta takozvane znanstvene fantastike, koji je udario temelje (i Swifta da čita, i Keplera, da, da) onoj znanstvenoj fantastici koja na različite načine osvjetljava, rekao bih, bitna stajališta suvremenog života.

Danas je znan-fan ozbiljna stvar. Da nije ozbiljna, ne bih se upustio u odgovaranje Cvitanu. Ovako, na razini raspravljanja o ozbiljnoj stvari nije trenutak da predbacujemo jedni drugima da smo neznalice, da nismo pročitali ovo ili ono djelo. Htio bih pitanje o znan-fanu postaviti načelno, bez prizemne diskusije je li to u nas zapadni ili istočni import, i da li, na primjer, može pogubno djelovati na našu omladinu.

Na ovom mjestu moramo raskrstiti sa znan-fanom kao neadekvatnim terminom za onu vrstu književnosti, odnosno beletristike, koja se fantastikom koristi prilikom književne, tj. umjetničke razrade određene ideje. Izvorište te ideje nalazi se u svijesti pisca i zemaljskom svijetu oko njega. Nigdje drugdje. Načelom

ekstrapolacije, a uz pomoć mašte, tj. fantastike, ideja se razrađuje tako da postane temeljna u priči, noveli ili romanu. Ona je odgovor na ono standardno pitanje »a što je pisac time htio reći?«. Na toj razini odvija se ona fantastična duhovna pretvorba kad se temeljna ideja uz pomoć fantastike postupno u svome romansiranom (ili ispričanom) obliku pretvara u novu stvarnost, stvarnost umjetničkog djela, književnog djela stvarnost koja je alternativna zbilji, odnosno svijetu u kojem živimo. Hoće li ta stvarnost biti ocrtana mračnim, pesimističkim crtama ili će se pak prelijevati u ružičastim tonovima ovisi o autoru, odnosno umjetniku i njegovoj viziji toga alternativnog svijeta.

Tako se znanstvena beletristika koristi idejama najčešće iz područja znanosti i suvremene tehnologije. Dakle, ovu vrstu beletristike određuje znanost i tehnologija, kao što ljubavnu beletristiku određuje, na primjer, ljubav i šeksologija.

»Šlagvorta« radi sada ćemo se ponovo pozvati na Cvitana. Cvitan, naime, otpisuje cijeli znan-fan kao prizemnu vjersku agitaciju u službi božanstva nauke. Ovdje je otkrio sebe kao vrsnog poznavaoca znan-fana, koji je tu »omladinsku« književnost prestao čitati u pubertetu. I još nešto; otkrio je sebe kao osobu — a takvih ima, i to je sasvim normalno — koji »ne može smisliti znan-fan«. Moje pitanje glasi: pa što se onda petlja u znan-fan?

Budućnjački koncept znan-fana dopušta nam u nekom smislu da kažemo kako znan-fan predviđa budućnost. Ispravnije je, međutim, istaknuti da znan-fan razmišlja o budućnosti uzimajući u obzir implikacije niza pozitivnih činjenica iz suvremene znanosti i tehnike. Spomenutim načelom ekstrapolacije, a uz pomoć mašte, odnosno fantastike, znan-fan se postavlja u odnosu prema tim činjenicama. Cvitan bi, međutim, trebao znati da je riječ znanost vrlo široka te da ne označava samo tehničke znanosti već i društvene, prirodne, ekonomske, političke itd. Uzimajući, dakle, jednu pozitivnu činjenicu iz konteksta prirodnih znanosti, biologije, na primjer, koja govori o genetskim mutacijama, pisac znan-fana moći će stvoriti »vrli novi svijet« — dojmljivu viziju jednoga alternativnog svijeta, koji nije ništa drugo već kritička spoznaja Cvitanova »Lebenswelta«. Namjerno sam se pozvao na A. Huxleyja, jer je Huxley književnik; napisao je »Slijepe u Gazi«, »Kontrapunkt života«, »Otok« itd. Namjerno se nisam pozvao na J. Brunnera, H. Ellisona, Ursulu LeGuin, A. Clarka, braću Strugacki. S. Lema, Zvonimira Furtingera i druge, jer me tada Cvitan ne bi razumio. Namjerno sam odabrao primjer iz puberteta suvremenog znan-fana da Cvitan ne bi prije vremena dobio komplekse.

Nisam rekao sve što sam namjeravao. Nema mjesta! Nismo sebi priredili zadovoljstvo da se zabavljamo na račun Cvitanova teksta. I bolje; znan-fan je ozbiljna stvar.

Želimir Koščević

Aldous Huxley i George Orwell u »Kentauru«

U specijalizovanoj ediciji »Kentaur« izdavačkog zavoda »Jugoslavija« iz Beograda, posvećenoj naučnoj fantastici ovih dana je, jednu deceniju nakon prvog izdanja, objavljeno drugo izdanje klasičnog antiutopijskog dela »1984« čuvenog britanskog pisca Georgea Orwella.

Od osam prvorazrednih dela naučne fantastike, svrstanih u prvo kolo edicije »Kentaur«, pokrenute gotovo tačno pre deset godina u okviru beogradskog izdavačkog zavoda »Jugoslavija«, dva su pobudila osobitu pažnju i onih čitalaca koji ne spadaju u red zagriženih poklonika »science fiction« žanra. Reč je o dva klasična romana ovovekovne engleske književne baštine — »Vrli novi svet« Aldousa Huxleya i »1984« Georgea OrwelIa — čije je izdavanje u sklopu jedne biblioteke specijalizovane za naučnu fantastiku ukazivalo da je, u najmanju ruku, njen urednik i selektor shvatio granice žanra o kome je reč u takozvanom širem smislu.

No, čak i ako prenebregnemo ovu uglavnom akademsku nedoumicu da li antiutopija, naime, samo zbog izvesne pomerenosti koordinata radnje u budućnost i jednog generalnog pristupa kritici naučnog razvoja, kome bi se štošta načelno moglo zameriti, uopšte treba da bude obuhvaćena oblašću »čiste« naučne fantastike, ostaje neospornom činjenica da smo, zahvaljujući prevashodno pomenutom tolerantnom viđenju granica »science fiction« oblasti, dobili u prevodu dva izuzetna dela koja spadaju u sam vrh literarnih ostvarenja dvadesetog veka. O tome. između ostalog, svedoći i podatak da su upravo Huxleyev i Orwellov roman prvi rasprodati u prvom izdanju, odnosno da je izdavački zavod »Jugoslavija« izabrao ova dva dela kao prva u jednom budućem nizu ponovljenih izdanja najpopularnijih ostvarenja publikovanih u okviru edicije »Kentaur«.

Koje su osobenosti Orwellova romana imale uticaj da on doživi izvanredan prijem kod čitalačke publike pre deset godina, odnosno za koja su njegova svojstva izdavači smatrali da će biti privlačna za generaciju čitalaca mlađu za jednu deceniju? Da li su u pitanju isti elementi, ili se možda smer Orwellova antiutopijskog kazivanja u nekoliko promenio od izvornog objavljivanja »1984« do danas?

U vreme kada se roman engleskog pripovedača prvi put pojavio u prevodu kod nas njegove vrednosti su ponajčešće bile tražene u surovoj naturalističkoj alegoriji različitih oblika totalitarnih sistema, čija se angažovanost prevashodno ogledala u činjenici da u stvarnosti oni nisu predstavljali stvar budućnosti, već su imali dubokog korena u tadašnjoj situaciji. Tako. na primer, epizodama sa velikim ratovima

koji se vode izvan vlastite teritorije, na tlu nekih dalekih, nepoznatih zemalja, savršeno su odgovarale pretenzije neoimperijalizma, koji će znatno pre 1984. godine u Koreji, Vijetnamu i na afričkom kontinentu doseći i prevazići — po obimnosti i strahotama — Orwellove vizije.

Nemilosrdne i do krajnjih granica dehumanizovane čistke svih »zlomislitelja«, kao i demonska pritvornost vladajućeg etatističkog aparata, koji svaki čas preobličava i razgrađuje prošlost, da bi je saobrazio svojim izmenjenim potrebama u sadašnjosti, imali su svoj neposredni ekvivalenat u stravičnom staljinističkom obliku vladavine, čije su rane — i kod nas — još bile odveć sveže da bi utonule u neodređenu maglu istorijskog, minulog vremena.

Konačno, kult bespogovornog obožavanja »Velikog Brata«, čije se poruke prihvataju kao mesijansko otkrovenje i prema kome je nemoguće osećati bilo šta drugo osim beskrajne ljubavi, slikan je u Orwellovu delu prema modelu iz velikih dalekoistočnih država, koje su upravo sredinom šezdesetih godina bile na vrhuncu svoje ortodoksnosti.

Kako su u međuvremenu — odnosno tokom protekle decenije, a u svakom slučaju znatno pre 1984. godine — pomenute vizije totalitarnih sistema izvedenih do krajnjih ishodišnih konsekvenci doživele svoje neposredno otelotvorenje u stvarnosti, Orvellov roman je tu ponešto izgubio na snazi dejstva snagom trajnog šoka, ali je zato dobio u jednoj drugoj dimenziji koja upravo danas ima izuzetno angažovan vid.

Ako težište u »1984« za trenutak premestimo sa krupnih planova na perspektivu pojedinačnog aktera, odnosno tragičnog glavnog junaka dela, razabraćemo umetnički gotovo idealnu sliku ljudskog bića lišenog svojih najelementarnijih, najprirodnijih, najimanentnijih prava. Ustrojstvo etatističkog sistema Okeanije ni iz daleka se ne zadovoljava samo da fizički slomi pojedinca, da ga potpuno liši dostojanstva, pa čak i života. Od njega se mora napraviti »dobromislitelj«, jednodimenzionalni surogat idealnog državljanina, koji ne samo što se javno deklariše u svakoj prilici za bespogovorno potčinjavanje svim odredbama vladajućeg aparata, nego — i tu je vrhunac apsurdne i tragične ironije — to čini iz najiskrenijih pobuda! Dok ne dosegne do tog nivoa — do nivoa svakog odricanja vlastite individualnosti, do nivoa radosnog prihvatanja bezličnog vegetiranja u jednoj monstruozno obezljuđenoj i od njega sasvim odljuđenoj mašineriji diktature — on čak nema prava ni na najiskonskiju ljudsku privilegiju — privilegiju izbora između života i smrti. Da bi stekao milost da bude ubijen, Orwellov junak mora najpre da ubije samoga sebe u sebi, da prizna da su dva i dva pet — ako to bude odgovaralo želji »Velikog Brata«.

Danas, kada se iz raznih tabora i sa različitim zadnjim mislima

neštedimice troše gomile reči u korist navodne odbrane prava Čoveka, »1984« stoji kao poslednji istinski mostobran, kao krajnja savest ljudskog roda koja vapi da bude spašena demona iz vlastite srži.

Zoran Živković

Kako da napišem bolju priču?

Zanimljivo je, dragi čitatelji, kako znanstvena fantastika izaziva na pisanje, zar ne? Čovjek pročita SF priču, pa dvije, pa deset, i odjednom se glavom počinju rojiti ideje, rodi se pomisao na vlastiti po kušaj! Lijep je broj pisaca koji to nikad ne bi postali da ih nije zarazila SF: Asimov, Pohl. mnogo Smithova (Cordwainer, E. E. »Doc«, George O), Knight...

Primili smo već od vas, dragi čitatelji, pedesetak radova, i svaki nas je razveselio. Obilje zanimljivih ideja, novih pogleda na naoko poznate stvari. Neke smo naslove već objavili, neki čekaju na red. Mnogi pak, na žalost, neće ući u

»Sirus«. Da vas odmah utješimo: beznadnih slučajeva ima relativno malo. (Takvi su, naravno, završili u košu. To su, s jedne strane, svi radovi pisani rukom: ponovno vas molimo, upotrijebite pisaći stroj! S druge strane, to su radovi bez literarne ili idejne vrijednosti — ima, na žalost, i takvih — radovi koji ignoriraju gramatiku i pravopis.)

Najviše je, ipak, »tekstova s nadom«. To su oni kod kojih valja tu nešto izmijeniti, tamo nešto dodati, nešto izbaciti, nešto malo bolje promisliti. Autorima takvih radova nastojimo pisati direktno.

Vidite, većinu radova koje ste nam poslali bije zajednička boljka: nisu priče! (Primijetili ste, da govorimo o »radovima«, »naslovima« »tekstovima«, da izbjegavamo riječ »priče«). Čini nam se, da nam ne šaljete svoje priče, nego njihove sadržaje. Kao da nam prepričavate svoje priče. Nemojte tako! Ne prepričavajte, nego pričajte!

Upravo o tome će biti riječi u seriji koju pokrećemo u slijedećem broju: KAKO NAPISATI PRIČU. Govorit će vam poznati pisci, urednici, kritičari. Iznijet će svoja iskustva, ponuditi svoje savjete. Nara vno, ne očekujte svemogući, čarobni tečaj za stvaranje pisaca. Ideje, pravopis, literarni talent, samo su vaši, i to imate ili nemate, to je baza koje vas ne možemo naučiti. Bit će govora o nekim tehničkim detaljima pisanja priče, o onome što već možda podsvjesno i znate, ali niste o tome razmišljali.

Da objasnimo.

Priču možemo donekle usporediti s džemperom.

Kako isplesti džemper?

1. Potrebna vam je sirovina (vuna). U vašem slučaju to je osnovna ideja priče, i njen cilj, tj. što želite svojom pričom reći.

Dajte nevještoj pletilji (piscu) najkvalitetniju vunu (ideju):

upropastit će je. Uzalud najbolja vuna na svijetu, ako džemper ima samo jedan rukav, ili su rukavi nejednake duljine, ili džemper visi kao vreća i pun je rupa!

Dajte staru, otrcanu vunu vještoj pletilji: svi će reći kako vješto ispleten džemper, šteta što je od loše vune! Ipak, džemper će bar biti upotrebljiv, zar ne? Dapače, ako je džemper naročito vješto ispleten, nitko neće ni primijetiti, da je vuna otrcana!

2. Potreban vam je alat (pletaće igle). U vašem slučaju, to su gramatika, pravopis, rječnik, poznavanje osnovnih znanstvenih činjenica i ljudskog ponašanja.

Ako ne razlikujete č od ć, ako ne znate da je »pošto« vremenski veznik, ako ne znate kako se očituje gravitacija i koje su joj posljedice, ako ne znate da ljudi za svoje postupke imaju »motiv« — vi ste poput pletilje koja želi raditi sa slomljenim iglama, ili za rđalim, svrnutim iglama, ili ih uopće nema.

Bez alata nema zanata! Čak i u ruci Mandušića Vuka neispravna puška neće biti ubojita, zar ne?

3. Potreban vam je plan. Potrebno je, da odaberete »bod«, uzorak (»mustru«), ukrase, eventualno džepove i slično. O tome ovisi hoće li džemper biti nešto lijepo i zanimljivo ili najobičnija konfekcija, hoće li ljudi zaželjeti da ga kupe!

U vašem slučaju to su stanovništvo vaše priče (protagonist-junak, antagonist-negativac i epizodni likovi), zaplet (tok događaja i njihova uzročna povezanost), scenarij (mjesto i vrijeme odigravanja radnje), atmosfera, stanovište...

Eh, o tome će govoriti naša serija!

4. Vještinu smo već spomenuli. U vašem slučaju to se zove »stil«.

Zasad toliko. U slijedećem broju »Siriusa« na scenu stupa Ben Bova, dugogodišnji urednik »Analoga«, s Uvodom.

Urednik SFera

SF novosti

· Saznali smo da se jedan od najpoznatijih pisaca znan-fana Harry Harrison nalazi na Malti, gdje piše novi roman. Pojedinosti o temi romana nisu nam poznate.

· Talijanska revija »ROBOT« objavila je da se za talijansku televiziju priprema realizacija filma »Leibowitzev kantular«, prema istoimenom romanu Waltera Millera Jr. Očekuje se da će film biti završen 1978. godine.

· Poznati roman »Otok dra Moreaua« H. G. Wellsa bit će ponovo ekraniziran. Režija je povjerena Donu Tayloru.

· Roman J.R.R. Tolkiena »Hobit« (preveden kod nas 1975. god.) doživjet će uskoro svoju verziju u crtanom filmu. Autor je filma Ralph Bakshi, a scenarist Romeo Muller. Čini se da je time konačno završena

bitka oko autorskih prava J. R. R. Tolkiena, koju su vodile velike producentske kuće kao što su MGM, United Artists i druge.

· Saznajemo da u Australiji izlazi izvrsna revija za kritiku i teoriju znan-fana. Njen je naziv »SF-Commentary«. Za one koji žele naručiti ovu reviju evo adrese: Bruce Gillespie, G. P. O. Box 5195AA, MELBOURNE. Virtoria 3001. Australia.

· Who's Who in SF — naziv je priručnika koji je objavila izdavačka kuća Taplinger u SAD. Adresa za narudžbu je slijedeća: Taplinger, 200 Park Av, South, New York. N. Y 10003, USA.